

Monimuotoinen *lienee*

Lienee-muodon käyttö ja merkitykset nykysuomessa

Hanna-Riikka Hodges

Tampereen yliopisto

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Suomen kieli

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2014

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

HODGES, HANNA-RIIKKA: Monimuotoinen *lienee*. *Lienee*-muodon käyttö ja merkitykset nykysuomessa

Pro gradu -tutkielma, 98 sivua
Toukokuu 2014

Suomen yleiskielessä sana *lienee* tunnetaan *olla*-verbin potentiaalimuotona. Kielenkäytössä *lienee*-muoto elää kuitenkin omaa elämäänsä ja on saanut myös *olla*-verbin paradigmasta irrallisia käyttötapoja. Muotoa käytetään niin modaalisena partikkelina kuin itsenäisenä verbinäkin. *Lienee*-muodon erityispiirteet tekevät siitä kiinnostavan tutkimuskohteen.

Tässä tutkimuksessa kartoitetaan *lienee*-muodon nykysuomessa saamia käyttötapoja ja merkityksiä sanomalehtiaineiston ja verkkokeskusteluaineiston avulla. Tutkimuksessa selvitetään, millaisissa rakenteissa *lienee*-muoto esiintyy ja millaisia tehtäviä ja merkityksiä se kielenkäytössä saa sekä tarkastellaan, millaisia eroja muodon käytössä ilmenee sanomalehtiaineiston ja verkkokeskusteluaineiston välillä. Sanomalehtiaineistona toimii HS2000-korpus, joka sisältää Helsingin Sanomien vuosikerrat 2000 ja 2001. Verkkokeskusteluaineisto taas koostuu Suomi24-sivuston keskustelupalstalta kerätystä aineistosta. Molemmat aineistot sisältävät yli 2000 *lienee*-muotoa kontekstissaan. Pääasiassa yleiskielisen sanomalehtiaineiston ja epämuodollisen kielenkäytön sallivan verkkokeskusteluaineiston käyttäminen auttaa muodostamaan monipuolisen kuvan *lienee*-muodon käytöstä ja mahdollistaa myös epätavallisempien käyttötapojen havaitsemisen.

Tutkimuksessa kiinnitetään erityistä huomiota *lienee tekevän/tehneen* -muotoiseen rakenteeseen. Rakenteen oletetaan olevan suhteellisen uusi ilmiö suomen kielessä, mikä viittaisi *lienee*-muodon käyttöalan laajenemiseen. Rakenteen esiintymiä on joitakin sekä sanomalehtiaineistossa että verkkokeskusteluaineistossa, mutta tarkemman kuvan saamiseksi sitä tarkastellaan erillisen, noin 550 esiintymää sisältävän internetistä poimitun aineiston avulla. Rakenteen käyttöä vertaillaan *lienee*-muodon ja yleensä potentiaalinen käyttöön. Lisäksi pohditaan rakenteen mahdollista syntytaustaa.

Analyysissa käy odotuksenmukaisesti ilmi, että verkkokeskusteluissa *lienee*-muodon käyttö on huomattavasti monipuolisempaa ja merkitysten kirjo laajempi kuin sanomalehtikielessä. *Lienee tekevän/tehneen* -rakenteen käyttö taas näyttäisi olevan lähellä yleiskielen potentiaali-käyttöä. *Lienee*-muodon moninaisuus korostuu erityisesti kysymyslauseissa, joissa se muodostaa usein kiteytyneen kokonaisuuden kysymyssanan kanssa. Tutkimus antaa viitteitä siitä, että *lienee*-muoto on keskellä kielenmuutosprosessia.

Avainsanat: modaalisuus, potentiaali, kieliopillistuminen, korpustutkimus

SISÄLLYS

1	Johdanto	1
1.1	<i>Lienee</i> aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa	2
1.2	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet	3
1.3	Tutkimusaineisto	5
1.3.1	Helsingin Sanomien korpus	5
1.3.2	Verkkokeskusteluaineisto.....	6
1.3.3	<i>Lienee tekevän/tehneen</i> -aineisto.....	10
1.4	Tutkielman rakenne	12
2	Modaalisuus ja kielen muutos	13
2.1	Modaalisuuden määritelmät	13
2.1.1	Modaalisuuden alaluokat.....	15
2.1.2	Episteeminen modaalisuus	17
2.2	Modaalisuus ja kieliopillistuminen.....	20
2.2.1	Kielen muutoksen mekanismit	21
2.2.2	Modaali-ilmausten kieliopillistuminen	24
2.2.3	Partisiippirakenne esimerkkinä kieliopillistumisesta	26
3	Potentiaali ja <i>lienee</i>	29
3.1	Potentiaali suomen kielessä	29
3.1.1	Potentiaali kirjoitetussa yleiskielessä	30
3.1.2	Potentiaali puhutussa kielessä	32
3.2	<i>Lienee</i> -muoto suomen kielessä	36
3.2.1	<i>Lienee</i> -muodon historiaa	37
3.2.2	<i>Lienee</i> -muodon käyttö	39
4	<i>Lienee</i> sanomalehdessä ja verkkokeskusteluissa.....	42
4.1	<i>Lienee</i> Helsingin Sanomissa	42
4.1.1	<i>Lienee</i> HS-korpuksen väitelauseissa	43
4.1.2	<i>Lienee</i> HS-korpuksen kysymyslauseissa.....	46
4.1.3	<i>Lienee</i> -partikkeli HS-korpuksessa.....	51
4.1.4	<i>Lienee tekevän/tehneen</i> -rakenne HS-korpuksessa	52
4.2	<i>Lienee</i> Suomi24-keskustelupalstalla.....	53
4.2.1	<i>Lienee</i> S24-aineiston väitelauseissa	54
4.2.2	<i>Lienee</i> S24-aineiston kysymyslauseissa.....	58

4.2.3	<i>Lienee</i> -partikkeli S24-aineistossa.....	63
4.2.4	<i>Lienee tekevän/tehneen</i> -rakenne S24-aineistossa.....	65
4.3	Muu <i>lienee</i> -muodon käyttö.....	67
4.4	Sanomalehtikielen ja verkkokeskustelujen kielen vertailua.....	70
4.4.1	Erot ja yhtäläisyydet kvantitatiivisesta näkökulmasta	71
4.4.2	Erot ja yhtäläisyydet merkityksessä	73
4.4.3	Päätelmiä	75
5	<i>Lienee tekevän/tehneen</i> -rakenne	77
5.1	<i>Lienee tekevän/tehneen</i> -rakenteen käyttö ja merkitykset	77
5.1.1	Rakenne eri tekstilajeissa	78
5.1.2	Rakenne eri lausetyypeissä.....	82
5.2	<i>Lienee tekevän/tehneen</i> -rakenteen kokoavaa tarkastelua	87
6	Lopuksi.....	89
6.1	<i>Lienee</i> -muodon kokonaiskuva.....	89
6.2	Jatkotutkimuksen aiheita	93
	Lähteet.....	95

1 JOHDANTO

Suomen kielen verbinmuoto *lienee* on monella tapaa kiinnostava. Suomen yleiskielessä se tunnetaan *olla*-verbin potentiaalimuotona, mutta suomalaisten kielenkäytössä se on saanut myös muita rooleja. Paitsi *olla*-verbin muotona, sitä käytetään myös partikkelina ja modaalisena verbinä. *Lienee*-muodon moninaisuus tekee siitä kiehtovan tutkimuskohteen.

Tutkimusmatkani *lienee*-muodon maailmaan alkoi syksyllä 2009 suomen kielen opintoihin liittyvän harjoitustyön yhteydessä. Suoritin potentiaalın produktiivista taitoa testaavan pienimuotoisen kyselytutkimuksen keskimäärin 20-vuotiaille kieltenopiskelijoille, ja tutkimus paitsi antoi viitteitä siitä, että potentiaalın muodostus koetaan ylipäättään epävarmaksi, toi myös esiin itselleni täysin uuden rakenteen, jota kutsun *lienee tekevän/tehneen* -rakenteeksi. Rakenne muodostuu *liene*-vartaloisesta verbinmuodosta ja genetiivimuotoisesta partisiipista¹ (esim. *lienevät tulleen, lienet olevasi, lienee tehtävän*). Rakenne toistui usean eri informantin vastauksessa, joten en voinut sivuuttaa sitä täysin satunnaisena ilmiönä. Samanlaisesta rakenteesta löysin melko vaivattomasti esimerkkejä myös internetin hakukoneilla. Tämä vahvisti epäilyjäni siitä, että rakenne on käytössä laajemminkin, mikä taas viittaisi *lienee*-muodon käyttöalueen laajenemiseen. (Ks. tarkemmin Hodges 2010.) Kun puhun *lienee*-muodosta, tarkoitan *lie(ne)*-vartaloista muotoa yleensä riippumatta siitä, missä tehtävässä tai persoonamuodossa se esiintyy tai esiintyykö se potentiaalın *ne*-tunnuksen kanssa vai ilman sitä. Teen eron näiden muotojen välillä silloin, kun asian käsittely sitä vaatii.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen *lienee*-muodon käyttöä ja merkityksiä nyky-suomessa sanomalehtiaineiston ja verkkokeskusteluaineiston avulla. Käyttötapojen kartoituksen kautta ja aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella pyrin selvittämään, miten *lienee*-muoto suhteutuu potentiaalın merkityskenttään silloin, kun sitä ei selkeästi käytetä *olla*-verbin muotona. Lähempään tarkasteluun nostan *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen. En ole löytänyt rakenteesta mainintaa tutkimuskirjallisuudessa, ja epäilen sen olevan suhteellisen uusi ilmiö suomen kielessä². Uudennoksena se voi kertoa jotain uutta *lienee*-muodon käyttäytymisestä

---

¹ Kirjallisuudessa on erilaisia käytäntöjä sen suhteen, miksi *n*-päätteisiä partisiippimuotoja kutsutaan. Itse olen päättänyt kutsumaan niitä muodollisin kriteerein partisiipin genetiivimuodoiksi, vaikka nimitys ei olekaan kovin kuvaava niiden funktion kannalta.

² Hannele Forsberg, joka kartoittaa väitöskirjassaan (Forsberg 1998) suomen murteiden potentiaalın käyttöä ja merkityksiä, on vahvistanut minulle lähettämässään sähköpostissa keväällä 2011, ettei ole havainnut tällaista rakennetta käyttämässään murreaineistossa. Hän arvelee, että kyseessä on uudennos.

kielenkäytössä. Vertailen rakenteen käyttöä *lienee*-muodon ja potentiaalimuodon käyttöön sekä pohdin sen mahdollista taustaa. Erityisesti minua kiinnostaa *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen yhteys samanmuotoiseen intransitiiviverbiin liittyvään partisiippirakenteeseen. Rakenne muodostetaan tavallisesti evidentialisesta vaikutelmaverbistä (*näkyä, näyttää, kuulua, tuntua, vaikuttaa*) ja partisiipin genetiivimuodosta (esim. *näkyy tekevän*). Oletan tällaisen partisiippirakenteen toimivan analogisena mallina *lienee tekevän/tehneen* -rakenteelle.

Tutkimuksen rajaaminen yksinomaan *lienee*-muotoon potentiaalimuodon kentän laajemman kartoittamisen sijaan tuntuu mielekkäältä juuri *lienee*-muodon erityispiirteiden vuoksi. Yleiskielen mukainen potentiaali on vain yksi *lienee*-muodon kielenkäytössä esiintyvistä käyttötavoista: toisinaan se esiintyy irrallaan *olla*-verbin paradigmasta, kuten *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen kohdalla ja *lienee*-muodon partikkelikäytössä, jossa siihen liittyy toinen finiittimuotoinen verbi (esim. Ikola 2001: 59). Vaikka *lienee*-muodon käyttö osin poikkeaa muusta potentiaalikäytöstä, se on suomen kielen yleisin potentiaalimuoto (mm. ISK 2004: § 1597; Forsberg 1998: 11). Yleisyys perustuu ainakin osittain siihen, että *olla*-verbi on suomen kielen yleisin lekseemi (SKTS 1979). Suomen kielen yleisimpänä potentiaalina *lienee* kertonee jotain potentiaalikäytöstä myös yleisemmällä tasolla.

1.1 *Lienee* aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa

Koska *lienee*-muoto on *olla*-verbin potentiaalimuoto, mikä yleiskielessä on sen ainut hyväksytty käyttötapa, sitä ei voida käsitellä täysin muusta potentiaalikäytöstä erillään. Aiempi *lienee*-muotoa koskeva tutkimustieto onkin osa potentiaalikäytön tai laajemmin modaalisuuden tutkimusta. Laajin suomen kielen potentiaalia koskeva tutkimus on Hannele Forsbergin väitöskirja *Suomen murteiden potentiaali: Muoto ja merkitys* (1998), joka poikkeaa muusta potentiaalia koskevasta tutkimuksesta merkittävimmin siinä, että se keskittyy puhutussa kielessä havaittuun potentiaalikäyttöön. Teos havainnollistaa hyvin myös *lienee*-muodon moninaisuutta kielenkäytössä.

Forsbergin väitöskirjaa lukuun ottamatta suomen kielen potentiaalia koskevat tutkimukset ovat suppeahkoja ja niitä on kokonaisuudessaan melko vähän. Erityisen niukasti on tarjolla nyky-suomen potentiaalia koskevaa tietoa. Aiempaa tutkimustietoa on lähinnä vanhan kirjasuomen potentiaalista (Forsman Svensson 2001, 1996; Ikola 1994) ja potentiaalikäytön kehityskulusta sanomalehtikielessä (Savola 1987). Ainut tuoreempi löytämäni potentiaalia koskeva tutkimus on Veronica Uusi-Hongon pro gradu -tutkielma *Havainnot suomen kielen potentiaalista* (2009), jossa tarkastellaan verbien *olla, saada* ja *ymmärtää* potentiaalimuotojen

esiintymistä internetissä. Potentiaalia on myös sivuttu modaalisuutta yleisemmin käsittelevissä tutkimuksissa, kaiketi laajimmin Hilikka-Liisa Matihaldin (1979, 1980) suomen kielen muodoista käsittelevässä korpustutkimuksessa. Luonnollisesti lukuisat suomen kieliopit, kielioppaat ja oppikirjat sisältävät potentiaalimuodon kuvauksia, mutta tällaiset kuvaukset ovat suppeita ja rajoittuvat lähinnä kirjakielen potentiaalimuodostussääntöihin³.

Potentiaali on useissa lähteissä mainittu harvinaiseksi muodoksi. Lisäksi potentiaali on usein katsottu lähinnä kirjoitettuun asiakieleen, erityisesti uutis- ja tutkimuskieleen kuuluvaksi. (Mm. Hakulinen & Karlsson 1979: 274; ISK 2004: § 1597; Matihaldi 1980: 53.) Muodon on veikkailtu olevan jopa tyystin katoamassa ainakin puhekielestä (ks. Matihaldi 1979: 93). Forsbergin (1998) tutkimus kuitenkin osoittaa, että muodolla on paikkansa myös vapaassa puhekielessä, ja puheet muodon katoamisesta onkin luultavasti unohdettu. Itse olen kuullut potentiaalia käytettävän puheessa nykyisinkin, ja internetistä esimerkkejä löytyy vaivatta niin muodollisemmista kuin epämuodollisemmistakin yhteyksistä (mm. Uusi-Honko 2009). On totta, että potentiaali on frekvenssiltään suhteellisen pieni niin puhutussa kuin kirjoitetussakin kielessä (mm. Forsberg 1998: 117; ISK 2004: § 1597; Matihaldi 1980: 50), mutta tämä ei tarkoita, että se olisi muita ilmauksia vähemmän tärkeä tai tutkimuskohteena vähempiarvoisempi. Potentiaali ei ole ehkä koskaan ollut nykyistä yleisempi, mutta se vaikuttaa edelleen olevan osa elävää kielenkäyttöä.

Lienee-muotoa on syytä tarkastella paitsi potentiaalia käsittelevän tutkimuksen myös kielihistoriallisen ja sukukielten tutkimuksen valossa. Kovin syvällisesti näihin tutkimussuuntiin ei ole tässä työssä tarpeen perehtyä, mutta *lie*-vartalon historiaa ei mielestäni voida tässä yhteydessä täysin ohittaaakaan. *Lie*-verbivartalolla on pitkä historia, ja sillä on vastineita kaikissa suomen lähisukukielissä ja useissa etäsukukielissä (Hakulinen 1979: 252). Sukukielissä *lie*-muodon vastineet kuitenkin ovat lähinnä futuurisia olemisen ilmauksia (mm. SSA s.v. *lie*-) ja poikkeavat käytöltään ja merkitykseltään suomen kielen potentiaalista.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet

Pro gradu -tutkielmassani selvitän *lienee*-muodon käyttöä ja sen saamia merkityksiä nyky-suomessa. Analysoin *lienee*-muotoa käyttökotekstissaan kahden erityyppisen aineiston – sanomalehtikorpuksen ja verkkokeskusteluaineiston – avulla. Kartoitan, millaisissa muodois-

---

³ Forsberg (1998: 23) tosin mainitsee, että joissakin vanhoissa suomen kieliopissa on havaintoja potentiaalimuodostuksen murteissa ilmenevästä variaatiosta, mutta tämä ei liene kovin yleistä.

sa ja syntaktisissa rakenteissa *lienee* esiintyy eri lausetyypeissä ja kuinka frekventtejä eri esiintymätyypit kummassakin aineistossa ovat. Semanttisessa analyysissä tarkastelen *lienee*-muotoa sen syntaktisissa ja semanttisissa käyttöympäristöissä ja selvitän, mitä tehtäviä ja merkityksiä muoto luonnollisessa kielenkäytössä saa. Vertailen aineistoja toisiinsa ja pohdin syitä mahdollisiin eroihin. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu selkeitä eroja potentiaalisen yleiskielisen käytön ja murrekäytön välillä (Forsberg 1998). Alustava hypoteesini on, että samantyyppisiä eroja esiintyy myös sanomalehtiaineiston ja verkkokeskusteluaineiston välillä.

Kiinnitän erityistä huomiota nykyisen yleiskielen normeista poikkeavaan *lienee*-muodon käyttöön, etenkin niin kutsuttuun *lienee tekevän/tehneen* -rakenteeseen, jonka uskon olevan uudennos. Oletukseni rakenteen uutuudesta perustuu siihen, etten ole löytänyt siitä mainintoja aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta, en edes Forsbergin väitöskirjasta (1998), jossa on esitelty useita *lienee*-muodon poikkeavia käyttötapoja murreaineistossa. Forsberg on myös itse todennut, ettei ole tavannut rakennetta aiemmin (ks. s. 2, alaviite 2). *Lienee*-muodon siirtyminen uudenaikaiseen rakenteeseen mielestäni kertoo muodon käyttöalueen laajenemisesta. Rakenteessa muoto on irronnut *olla*-verbin paradigmasta ja saanut itsenäisen modaaliverbin aseman. Tarkastelen *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen käyttöä erikseen erillisen aineiston avulla ja pohdin rakenteen mahdollista syntytapaa analogian kautta sekä sitä, miksi juuri *lienee* on ollut altis siirtymään uudenaikaiseen rakenteeseen.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- (1) Millaisissa morfosyntaktisissa rakenteissa *lienee*-muoto esiintyy nyky Suomessa, ja millaisia funktioita ja merkityksiä se saa?
- (2) Millaisia eroja *lienee*-muodon käytössä voidaan havaita sanomalehtikielen ja verkkokeskustelujen kielen välillä? Ovatko mahdolliset erot yhteneväisiä yleiskielen ja murteiden potentiaalikäytön välillä havaittujen erojen kanssa?
- (3) Millaisia ovat *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen tehtävät ja merkitykset verrattuna *lienee*-muotoon ja potentiaalimuotoon? Mikä on rakenteen mahdollinen tausta?

Tietoa *lienee*-muodon tai potentiaalisen esiintymisestä ja käytöstä nyky Suomessa on niukasti, joten pyrin osaltani täyttämään tätä aukkoa tutkimuskentässä. *Lienee*-muodon nykytilan kartoittamisen lisäksi summaan lyhyesti muodon historiallista kehityskulkua. Teoreettista tukea pohdinnoilleni haen modaalisuutta, modaaliliilmausten muutoskehitystä ja kieliopillistumista käsittelevästä kirjallisuudesta.

1.3 Tutkimusaineisto

Kartoitan *lienee*-muodon esiintymistä ja käyttöä toisaalta sanomalehtiaineistossa, toisaalta verkkokeskusteluaineistossa. Kahden aineiston avulla voin tarkastella muodon käyttöä sekä pääosin yleiskielisessä että epämuodollisen kielenkäytön sallivassa ympäristössä. Taustahypoteesini on, että *lienee*-muodon käytössä voidaan havaita eroja käyttämieni aineistojen välillä. Aiemmat havainnot eroista murteiden potentiaalikäytön ja yleiskielen potentiaalin välillä (ks. Forsberg 1998) tukevat tätä hypoteesia.

Yleiskielistä aineistoa tutkimuksessani edustaa HS2000-korpus, joka sisältää Helsingin Sanomien vuosikerrat 2000 ja 2001⁴ (Pajunen 2003). Vaikka sanomalehdissä esiintyy monia tyyliiltään erilaisia tekstilajeja, tekstien voi olettaa olevan pääasiassa yleiskielisiä. Kielen epämuodollista rekisteriä ja puheenomaisempaa ilmaisutapaa tutkimuksessani edustaa Suomi24-palstalta koottu verkkokeskusteluaineisto. *Lienee tekevän/tehneen* -rakenteen tarkastelua varten käytän erillistä aineistoa, joka koostuu internetistä haetuista rakenne-esiintymistä. Erillinen aineisto mahdollistaa perehtymisen juuri tämän rakenteen olemukseen.

1.3.1 Helsingin Sanomien korpus

Helsingin sanomien HS2000-korpus (jatkossa HS-korpus) sisältää yli 31 miljoonaa sanaa (31 270 992) (Pajunen 2003). Korpuksen sisältyy kaikki lehdessä vuosina 2000 ja 2001 julkaistut tekstit, joten siihen kuuluu hyvin erityyppisiä tekstejä: uutisten lisäksi edustettuna on esimerkiksi mainoksia, mielipidekirjoituksia, kolumneja ja ilmoituksia. Vaikka tyylien kirjo eri tekstien välillä voi vaihdella asiatyylisestä arkisempaan, arkisuus ilmennee enimmäkseen sanaston tasolla (ks. Lahdenmäki 2001). Elorannan (2013) mukaan Helsingin Sanomien toimituksessa kieleen kiinnitetään paljon huomiota, ja vuoteen 2003 saakka lehdessä toimi erillinen oikaisulukuosasto. Tyyllillisestä monipuolisuudesta huolimatta oletankin sanomalehden kielen olevan pääosin yleiskieltä.

HS-korpuksen *lienee*-muodot olen hakenut ContextMill-ohjelman avulla hakulausekkeella *lword="olla"/pot*, jonka avulla ohjelma etsii kaikki korpuksen *olla*-verbistä muodostetut potentiaalimuodot. Haku tuotti 2448 osumaa, joista olen poistanut täysin samanlaisena toistuvat esiintymät ja erilaiset virheosumat. Toistoja aiheuttivat erityisesti toistuvissa ilmoituksissa esiintyvät nimet (esim. elokuva *Voi veljet, missä lienet?*) sekä toisinaan otsikoissa ja lehtijutussa täysin samanlaisina toistuvat lauseet. Virheosumia aiheuttivat vieraskieliset eris-

---

⁴ Kiitän Sanoma Osakeyhtiötä mahdollisuudesta käyttää aineistoa.

nimet ja vieraskieliset sanat (esim. *John Espen Lien, lie back and think of Britain*) ja suomen kielen sanojen taivutusmuodot (esim. *pienen liekin päällä*). Koska tutkin nimenomaan *lienee*-muotoa, poistin myös yhden *ol*-vartaloisen potentiaalin sekä yhden esiintymän, jossa kommentoitiin toisen kirjoittajan käyttämää *lienee*-verbinmuotoa (*Verbimuoto lienee kielinee siitä, ettei hän [kommentoitu kirjoittaja] taida tuntea ”kaukaa kiertäjiä”*). Poistojen jälkeen käyttämäni HS-korpuksen aineisto sisältää 2191 *lienee*-muotoa.

Myöhemmin työssäni esiintyvien esimerkkien yhteydessä viitataan HS-korpuksen merkinnällä *HS* ja sitä seuraavalla järjestysnumerolla (*position*), jonka esiintymä korpuksessa saa. Järjestysnumeron avulla esimerkki löytyy tarvittaessa helposti sekä HS-korpuksesta että omasta Excel-muotoisesta aineistostani.

1.3.2 Verkkokeskusteluaineisto

Verkkokeskusteluaineiston olen kerännyt Suomi24-sivuston keskustelupalstalta. Suomi24-sivustolla⁵ mainitaan, että se on Suomen suurin verkkoyhteisö, jossa vieraillee viikoittain yli 1,3 miljoonaa ja kuukausittain jopa 3 miljoonaa eri käyttäjää, ja että sivuston keskusteluissa julkaistaan päivittäin jopa 20 000 mielipidettä. Sivuston tilastojen⁶ perusteella sivustolla vieraillee melko tasaisesti hyvin eri-ikäisiä naisia ja miehiä eri puolilta Suomea. Keskusteluissa on runsaasti aihealueita, jotka jakautuvat lukuisiin pienempiin ja edelleen pienempiin alalajeisiin. Tämän perusteella oletan sivuston kiinnostavan hyvin erilaisia käyttäjiä ja näin ollen tarjoavan hyvän kuvan erilaisten ihmisten kielenkäytöstä.

Verkkokeskustelujen kieli sisältää usein monia puhekielen piirteitä. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että tästä huolimatta kyseessä on kirjoitettu teksti. Verkkokeskusteluissa on aina mukana aikaviive, joka piilottaa puheelle tyypilliset miettimistauot ja välittömät virheet. Toisaalta verkkokeskustelusta puuttuvat puheen prosodiset piirteet, joita korvaamaan on syntynyt juuri verkkokeskusteluille tyypillisiä mielialojen ja sävyjen ilmaisemistapoja, kuten erilaiset hymiöt (:), \o/) ja sarjakuvamaiset huudahdukset (*aargh*, **huokaus**). (Crystal 2001: 26–29; Luukka 2000.) On myös syytä huomata, että yksittäiset ihmiset käyttävät kieltä eri tavoin niin puhuessaan kuin verkossa viestiessäänkin. Minna-Riitta Luukka (2000) on sähköistä viestintää tarkastellessaan todennut, että pelkkä sähköinen viestintäväline ei sinänsä muuta yksilön tapaa käyttää kieltä. Se antaa kuitenkin vapauden käyttää myös suunnittelematoman vapaan puhutun tekstin piirteitä. Puhekielisyyttä voi Luukan mukaan olla runsaastikin,

---

⁵ www.suomi24.fi/yritys (21.1.2014).

⁶ www.suomi24.fi/mainonta/tilastot (21.1.2014).

mutta iästä tai keskustelufoorumista riippumatta ihmisten kirjoitustyyli voi varioida paljon. Kirjoitetusta muodostaan huolimatta verkkokeskustelussa on kyse aidosta ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, joten kielen voi katsoa olevan tyyliltään keskustelunomaista.

Käytän pro gradu -tutkielmassani verkkokeskusteluaineistoa, sillä se on epämuodollisen kielenkäytön salliva foorumi – toisin kuin lehtiteksti – ja sen voidaan katsoa muistuttavan puhetta ainakin joiltain osin. Koska mielenkiinnon kohteenani on erityisesti yleiskielestä poikkeava *lienee*-muodon käyttö, on epämuodollisesta kielenkäytöstä koostuva aineisto tutkimukseni kannalta välttämätön. Epämuodollisessa kielessä variaatio ja uudennokset voivat esiintyä vapaasti toisin kuin yleiskielessä, jota ohjaavat kielenhuollon normit. On siis luonnollista, että uudenlaiset ilmaukset ja muodot esiintyvät ja yleistyvät aluksi juuri epämuodollisessa kielenkäytössä. Lisäksi verkkokeskusteluaineistoa on saatavilla runsaasti, kun taas riittävän puheaineiston kerääminen pienifrekvenssisen ilmiön tutkimiseksi voisi olla hankalaa⁷.

Olen kerännyt verkkokeskusteluaineiston Suomi24-sivustolta kahdella menetelmällä kahden viikon ajanjaksolta 2.–15.1.2012. Aluksi valitsin palstan 23 aihealueesta neljä, joiden uskoin edustavan monipuolista käyttäjäkuntaa. Valitsemani aihealueet ovat *ajanviete*, *harrastukset*, *viihde* ja *yhteiskunta*. Tammikuussa 2012 keräsin näiltä aihealueilta kaikki valitsemani ajanjaksolla esiintyvät viestit ja poimin viesteistä kaikki *lienee*-muodon esiintymät. Poimin *lienee*-muodot manuaalisesti Word-tekstinkäsittelyohjelman etsi-toiminnolla käyttäen hakusanaa *lie* ja sain tulokseksi 676 osumaa. Poistettuani aineistosta toistot, joita verkkokeskusteluissa voi syntyä viestinkirjoittajan kopioidessa saman viestin usealle aihealueelle tai toisten kirjoittajien lainatessa tekstiä omassa viestissään, aineistossa on 627 *lienee*-muodon sisältävää lausetta. Kutsun tätä aineistoa S24f-aineistoksi, koska käytän sitä lähinnä esiintymien frekvenssien laskemiseen. S24f-aineisto sisältää arviolta noin 2 820 000 sanaa sen jälkeen, kun varsinaiseen tekstiin kuulumattomat elementit on poistettu⁸ – aineisto on siis kooltaan noin 9 % HS-korpuksesta.

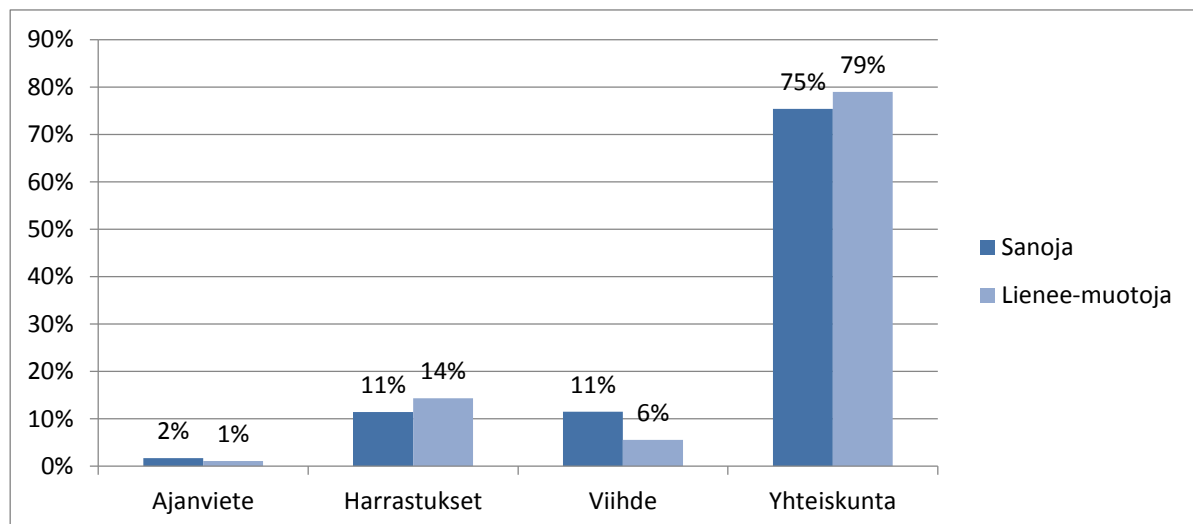
⁷ Esimerkiksi Hannele Forsbergin (1998: 117) väitöskirja-aineisto sisältää noin 500 tuntia nauhoitettua puhetta, minkä joukossa potentiaalisimerkkejä esiintyy 2185 kappaletta.

⁸ S24f-aineiston arvioidun sanamäärän laskin käymällä läpi 10 % aineiston jokaisen aihealueen teksteistä ja poistamalla varsinaiseen viestitekstiin kuulumattomat elementit. Poistettuja elementtejä ovat jokaiseen viestiin automaattisesti kuuluvat elementit (julkaisupäivämäärä ja -kellonaika, vastausten ja lukukertojen määrä, tekstit *vastaa* ja *sulje*), mainokset, internet-osoitteet sekä tekstistä välilyönnein erotetut välimerkit ja hymiöt. Poistin myös valitun tarkastelujakson ulkopuolelta olevat viestit, jotka olivat viestejä keskustelupalstalta kopioidessa joutuneet mukaan aineistoon. Poistojen jälkeen jäävän sanamäärän (10 % aineistosta) perusteella laskin koko aineiston (100 %) arvioidun sanamäärän.

Täydensin S24f-aineistoa keräämällä Suomi24-palstan hakukoneen avulla samalta kahden viikon ajanjaksolta kaikissa palstan keskusteluissa esiintyvät *lienee*-muodot. Tästä aineistosta, joka siis sisältää myös S24f-aineiston esiintymät, käytän yksinkertaisesti nimitystä S24-aineisto. S24-aineiston keräämiseen käytin Suomi24-palstan *laaja haku* -toimintoa, jonka avulla hakuun voi tehdä rajauksia. Rajasin haun keskusteluihin aikajaksolle 2.1.–15.1.2012 ja käytin hakusanoja *liene, lien, liet, lie, liemme, liette, lievät, lienen, lienet, lienee, lienemme, lienette, lienevät*. Virheosumien ja toistojen poiston jälkeen S24-aineistossa on 2181 *lienee*-muodon esiintymää. Virheosumia aiheuttivat esimerkiksi englannin kielen sana *lie* ja suomen kielen sanat *liemi* ja *liesi*.

Vaikka Suomi24-keskustelupalstalta keräämäni aineistot ovat osin päällekkäiset, ovat molemmat tutkimuksen kannalta tarpeen. S24f-aineiston avulla voin tarkastella *lienee*-muodon esiintymiä suhteessa tekstimäärään, mikä mahdollistaa *lienee*-muodon esiintymien frekvenssin vertailun verkkokeskusteluaineiston ja sanomalehtiaineiston välillä. S24-aineisto sisältää kuitenkin huomattavasti suuremman määrän *lienee*-muodon esiintymiä, mikä lisää tulosten luotettavuutta tarkasteltaessa erilaisia *lienee*-muodon esiintymiä aineistoissa suhteessa toisiinsa.

S24f-aineiston kerättyäni havaitsin, että valitsemani aihealueet ovat sanamäärältään hyvin erikokoisia suhteessa toisiinsa. Tätä eroa havainnollistaa kuvio 1.

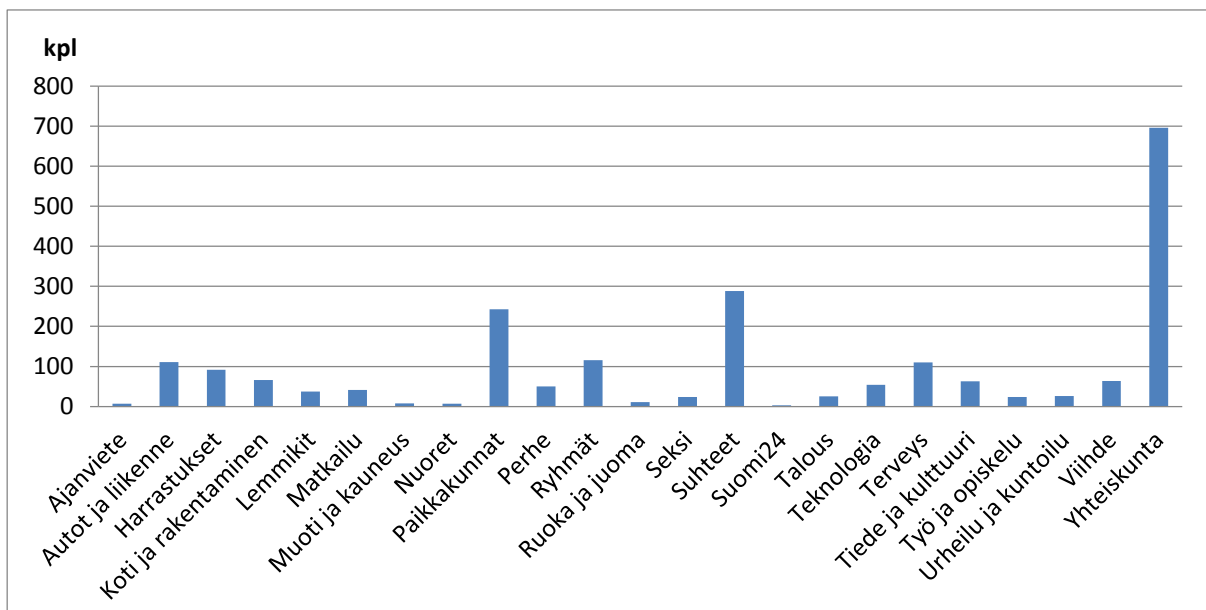

Kuvio 1. S24f-aineiston aihealueiden sanamäärän osuus koko aineiston sanamäärästä ja *lienee*-muotojen osuus kaikista *lienee*-muodoista.

Kuviosta 1 voidaan nähdä, että aihealueista *yhteiskunta* käsittää 75 % koko aineistosta, joten se on huomattavasti muita kolmea aihealuetta laajempi. Toisaalta myös aineiston *lienee*-muodot jakautuvat pitkälti samassa suhteessa: huomattavasti eniten *lienee*-muotoja on *yhteis-*

kunta-alueella ja vähiten muutoinkin pienimmällä *ajanviete*-aihealueella. Suhteellisesti *lienee*-muotoja on alueilla *yhteiskunta* ja *harrastukset* hieman toisia alueita enemmän.

Koko S24-aineistossa voidaan havaita *lienee*-muotojen jakautuminen samansuuntaisesti kuin S24f-aineistossa (kuvio 2): *yhteiskunta*-aihealueella *lienee*-muotoja on selkeästi eniten, kun taas S24f-aineistossakin niin sanomäärältään kuin *lienee*-muotojen esiintymältään suhteellisen pieniksi jääneet aihealueet *ajanviete*, *harrastukset* ja *viihde* ovat pieniä myös koko S24-aineistossa.

Kuvio 2. *Lienee*-muotojen jakautuminen S24-aineistossa aihealueittain.

Tilastotietoa Suomi24-keskustelupalstan yksittäisten aihealueiden suosittuudesta ei valitettavasti ole saatavilla, mutta alueiden epätasainen jakauma saattaa johtua yksinkertaisesti siitä, että *yhteiskunta*-alueella käydään eniten keskustelua. Tähän viittaisi S24f-aineiston jakauma, joka sisältää neljän aihealueen kaikki tarkastelujakson viestit. Lisäksi tarkasteltuani pääaihealueiden ala-alueita havaitsin, että *lienee*-muotoja sisältävät viestit kasautuvat erityisesti alueille *politiikka* ja *uskonto ja uskomukset*, joista voi ajatella syntyvän paljon eriäviä mielipiteitä ja väittelyä. Vaikka verkkokeskusteluaineistoni on keskustelujen aihepiirien kannalta vinoutunut, sen ei pitäisi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen, sillä tarkastelen *lienee*-muodon käyttöä yleensä ottamatta huomioon esimerkiksi käyttäjien ikää tai muita taustatietoja. Keskustelupalstan viestien lähettäjästä ei ole mahdollista saada taustatietoja, eikä aihepiirin perusteella voi varauksettomasti päätellä esimerkiksi keskustelijoiden ikäluokkaa.

Esimerkkien perässä viitataan S24-aineistoon merkinnällä *S24*, jonka perään liitän esiintymän järjestysnumeron aineistossani. Järjestysnumero on esiintymien päivämäärän ja kellonajan mukaiseen aikajärjestykseen perustuva numero. Esiintymä numero 1 on aikajärjestyksessä vanhin (2.1.2012 klo 00.00) ja numero 2181 uusin (15.1.2013 klo 23.58) määrittelemälläni tarkastelujaksolla poimimani esiintymä. Excel-muotoisesta aineistostani esimerkit löytyvät numeron perusteella helposti. Ei voida kuitenkaan taata, että esiintymä löytyisi edelleen Suomi24-palstalta, sillä osa esiintymistä on saattanut poistua palstalta aineiston hakemisen jälkeen. Internetistä löytyvälle tiedolle on ominaista, että se muuttuu jatkuvasti: sivustot vanhevat ja muuttuvat, tietoa tulee lisää, ja osa tiedosta katoaa (esim. Järvinen 1996).

Verkkokeskusteluaineiston esimerkeissä esiintyy lukuisia kirjoitusvirheitä, ylimääräisiä merkkejä ja erilaisia norminvastaisia muotoja. Koska erilaisia virheellisiä muotoja on verrattain paljon, en merkitse niitä erikseen *sic*-merkinnällä. Esitän kuitenkin kaikki esimerkit täsmälleen alkuperäisessä muodossaan.

1.3.3 *Lienee tekevän/tehneen* -aineisto

Lienee-muodon esiintymien määrästä suhteessa HS-korpuksen ja S24f-aineiston kokoon voidaan nähdä, että niiden frekvenssi on verrattain pieni. *Lienee tekevän/tehneen* -rakenteita esiintyy kaikkiin *lienee*-muodon esiintymiin verrattuna vielä huomattavasti harvemmin. Näin ollen HS-korpuksessa tai S24-aineistossa ei ole riittävästi *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen esiintymiä, jotta rakenteen lähempi tarkastelu olisi mahdollista. Siksi olen kerännyt erillisen aineiston tätä tarkoitusta varten.

Käytän hyväkseni aineistoa, jonka keräsin kandidaatin tutkielmaani varten keväällä 2011. Aineisto käsittää 554 *lienee tekevän/tehneen* -rakennetta lähikontekstissaan. Aineisto on kerätty internetistä Google-hakukoneen avulla. Tällä tavoin oli mahdollista koota riittävästi esimerkkejä *lienee tekevän/tehneen* -rakenteesta aidossa kontekstissaan. Internetistä löytyvät *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen esiintymät ovat hajallaan hyvin erilaisilla foorumeilla ja erilaisissa yhteyksissä, mikä muodostaa haasteen aineiston systemaattiselle keruulle.

Aineiston rajaamisen apuna käytin Suomen kielen taajuussanastoa (SKTS 1979). Aineistossa on mukana kaikki löytämäni *lienee tekevän/tehneen* -rakenteet, jotka on muodostettu taajuussanaston 30 yleisintä verbiä käyttäen (taulukko 1). Otin mukaan kaikki esiintymät, jotta voisin tehdä jonkinlaisia päätelmiä rakenteen yleisyydestä eri verbien kohdalla.

Taulukko 1. Aineistossa mukana olevat taajuussanaston 30 yleisintä verbiä (SKTS 1979).

1. olla	6. pitää	11. suorittaa	16. tapahtua	21. saattaa	26. lähteä
2. voida	7. tehdä	12. kuulua	17. mainita	22. katsoa	27. päästä
3. saada	8. sanoa	13. mennä	18. esittää	23. joutua	28. tarvita
4. tulla	9. käyttää	14. nähdä	19. käydä	24. tietää	29. todeta
5. antaa	10. ottaa	15. alkaa	20. jäädä	25. tuntea	30. puhua

Hakua tehdessäni muodostin jokaisesta verbistä hakulausekkeet *lienee tekevän* ja *lienee tehneen* -rakenteiden kaikissa persoonamuodoissa. Kielto- ja kieltomuotoja hain hakulausekkeella *liene* + haettavan verbin partisiipin genetiivi. Hain myös passiivin partisiipin genetiivimuodon sisältäviä rakenteita (*lienee tehtävän*, *lienee tehdyn*). Jokaisen persoonamuodon kohdalla tein haun sekä possessiivisuffiksillisella että possessiivisuffiksittomalla partisiipin genetiivimuodolla (esim. *lienet tekevän* ~ *tekeväsi*; *lienee tehneen* ~ *tehneensä*)⁹. Suurin osa rakenne-esimerkeistä persoonasta riippumatta vaikutti löytyvän hakulausekkeella, joka koostui *lienee*-muodon yksikön 3. persoonan muodosta ja possessiivisuffiksittomasta partisiipista (esim. *lienee tehneen*). Käyttämällä erimuotoisia hakulausekkeitä halusin kuitenkin varmistaa, että myös erimuotoiset ja -personaiset rakenteet saadaan mukaan aineistoon.

Olen jakanut aineiston tekstilajeittain kolmeen osaan: *asiateksteihin*, *blogeihin* ja *keskusteluihin*. Jaottelusta kerron tarkemmin *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen käsittelyn yhteydessä luvussa 5. Viitatessani tähän aineistoon esimerkkikatkelmien yhteydessä käytän symboleja *A* (=asiatekstit), *B* (=blogit) ja *K* (=keskustelut) sen mukaan, mistä tekstilajista esimerkki on peräisin. Symbolin yhteyteen liitän järjestysnumeron, jonka avulla esimerkki löytyy Excel-muotoisesta aineistostani.

Lienee tekevän/tehneen -aineisto on kerätty helmikuussa 2011. Internetistä löytyvän tiedon muuttuvan luonteen (esim. Järvinen 1996) vuoksi myöhempanä ajankohtana samalla menetelmällä kerätty aineisto olisi todennäköisesti jossain määrin erilainen, joten aineistoni kuvaa kevään 2011 tilannetta. Uskon kuitenkin, ettei keräysajankohdalla ole merkitystä rakenteen käytön ja merkityksen tarkastelun kannalta, sillä rakenteiden tyypilliset käyttökontekstit tuskin muuttuvat kovin nopeasti.

⁹ Aineiston verbeistä *tietää*-verbi on poikkeuksellinen, koska sen aktiivin 2. partisiippi voidaan muodostaa joko konsonanti- tai vokaalivartalosta (ks. esim. ISK 2004: § 72). Tästä johtuen muodostin hakulausekkeet sekä *tieneen*- että *tietäneen*-muotoja käyttäen. Kaikki löytämäni esiintymät on kuitenkin muodostettu vokaalivartalosta.

1.4 Tutkielman rakenne

Suomen kielen *lienee*-muoto kantaa vahvaa modaalista merkitystä, joten semanttisessa analyysissäni hyödynnän modaalisuuteen liittyviä käsitteitä. Luvussa 2 luon teoreettisen katsauksen modaalisuuteen ja modaalisten ilmausten muutoskehitykseen siltä osin kuin se tutkimusaiheeni kannalta on relevanttia sekä määrittelen käyttämäni käsitteet. Koska katson *lienee*-muodon olevan keskellä muutoskehitystä, käsittelen myös lyhyesti kielenmuutoksen mekanismeja ja modaali-ilmausten kieliopillistumista. Luvussa 3 luon katsauksen suomen kielen potentiaalin ja erityisesti *lienee*-muodon historiaan, merkityksiin ja merkityskehitykseen sekä kirjoitetussa että puhutussa kielessä.

Tutkielmani analyysiosio alkaa luvusta 4, jonka aloitan käsittelemällä *lienee*-muodon esiintymiä erikseen sanomalehtiaineistossa ja verkkokeskusteluaineistossa. Luvussa 4.1 esittelen HS-korpuksen esiintymät ja luvussa 4.2 S24-aineiston esiintymät. Molempien aineistojen kohdalla käsittelen väitelauseita ja kysymyslauseita omissa alaluvuissaan, sillä *lienee*-muodon käyttö vaikuttaa luonteeltaan merkittävästi erilaiselta näiden kahden lausetyypin välillä. Niin ikään omissa aineistokohtaisissa alaluvuissaan tarkastelen *lienee*-muodon partikkelikäyttöä ja *lienee tekevän/tehneen* -rakenteiden esiintymistä. Luvussa 4.3 esittelen muuta yleiskielen normeista poikkeavaa *lienee*-muodon käyttöä, jota esiintyy vain verkkokeskusteluaineistossa. Vaikka lukuun sisältyy hyvin satunnaiselta vaikuttavia käyttötapoja, katson niiden esittelyn tarpeelliseksi, sillä nähdäkseni ne ovat olennainen osa *lienee*-muodon kokonaiskuvaa. Luku 4.4 koostuu vertailevasta analyysistä HS-korpuksen ja S24-aineiston *lienee*-muotojen esiintymien välillä.

Lienee tekevän/tehneen -rakennetta käsittelen tarkemmin erikseen luvussa 5 erityisesti tätä varten kerätyn aineiston avulla. Esittelen rakenteen esiintymistä eri tekstilajeissa ja eri lausetyypeissä, sen eri muotojen yleisyyttä sekä sen saamia merkityksiä. Luvussa 6 kokoan analyysini tulokset yhteen hahmottelemalla *lienee*-muodon kokonaiskuvan sellaisena kuin se tutkielmani perusteella näyttäytyy sekä esitän mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

2 MODAALISUUS JA KIELEN MUUTOS

Lienee-muoto on merkitykseltään modaalinen, onhan se *olla*-verbin potentiaalimuodon edustaja. Verbimoduksena sen voi katsoa ilmaisevan modaalista merkitystä (esim. ISK 2004: § 115), ja silloinkin, kun *lienee* on *olla*-verbin paradigmasta irrallinen, sen merkityksessä on modaalisuus läsnä. Siksi modaalisuuden käsittely *lienee*-muodon tarkastelun yhteydessä on tarpeen.

Forsberg (1998) on tarkastellut potentiaalimuodon kieliopillistumiskehitystä. Myös *lienee*-muodon lähempi tarkastelu antaa aihetta pohtia muodon muutoskehitystä ja niitä polkuja, joita pitkin se on mahdollisesti päätynt eri käyttöympäristöihin. Tässä luvussa taustoitan kielen muutoksen mekanismeja yleisellä tasolla sekä modaali-ilmausten oletettua syntyä kieliopillistumisprosessin kautta.

2.1 Modaalisuuden määritelmät

Modaalisuuden määrittely ei ole yksinkertainen tehtävä. Tästä kertoo esimerkiksi se, että Portner (2009: 1) toteaa modaalisuutta käsittelevän teoksensa alussa, ettei kovin mielellään määrittele modaalisuuden käsitettä. Bybee, Perkins ja Pagliuca (1994: 176) puolestaan toteavat, että voi olla mahdotonta muodostaa ytimekästä määritelmää, joka kattaisi koko modaalisuuden käsitteellisen ja kieliopillisesti ilmaistun alan. Modaalisuus nähdään tempuksen ja aspektin käsitteitä huomattavasti vaikeampana määrittellä. Nuyts (2006: 1) arvelee tämän johduttavan siitä, että modaalisuus on näitä abstraktimpi ja laajempi ja pohtii, että modaalisuutta pitäisi käsitellä jonkinlaisena yläkategoriana. Modaalisuuden alle katsotaankin kuuluvaksi monenlaisia asioita, joista ei aina olla yhtä mieltä. Esimerkiksi Frawley (1992: 390) toteaa, että modaalisuuteen sisältyy laaja joukko käsitteitä, kuten mahdollisuus, velvollisuus, negaatio, hypoteettisuus, epäily ja asenteet.

Määrittelyn hankaluudesta huolimatta kirjallisuudesta löytyy useita modaalisuuden määritelmiä. Larjavaaran (2007: 399) mukaan modaalisuutta on lausumassa eksplisiittisesti ilmaistu puhujan kannanotto siihen, miten lausumassa ilmaistu asiointila suhteutuu vaihtoehtoihin asiointiloihin. Iso suomen kielioppi (ISK 2004: § 1551) määrittelee modaalisuuden semanttiseksi alueeksi, jossa on kyse asiointilan todenmukaisuutta ja toteutumismahdollisuuksia koskevista arvioista. Modaalisia aineksia käyttämällä puhuja ilmaisee, onko jokin asiointila hänen mielestään tai yleisesti ottaen varma, välttämätön, todennäköinen, mahdollinen, epävarma tai mahdoton. Puhuja voi niin ikään ilmaista, onko asiointila pakollinen tai luvallinen,

toivottava tai epätoivottava. Mahdotonta, ei-todellista, ilmaistaan kiellolla, mikä selittää negation liittämisen modaalisuuden kenttään. (ISK 2004: § 1551.)

Palmer (2001: 1) lähestyy modaalisuutta suhteessa tempukseen ja aspektiin. Hän toteaa, että tempus viittaa tapahtuman aikaan ja aspekti tapahtuman luonteeseen, mutta modaalisuus ei viittaa suoraan tapahtumaan vaan sitä kuvaavan proposition statukseen. Myös Nuyts (2006: 18–19) vertaa modaalisuutta tempuksen ja aspektin käsitteeseen ja toteaa, että modaalisuuden semanttinen ala on laajempi. Modaalinen ilmaus sisällyttää alaansa lausuman temporaalisen ja aspektisen ulottuvuuden, mutta ei päinvastoin. Modaalisuus siis koskee koko propositionia, minkä vuoksi se herättää paitsi objektiivisia arvioita proposition faktuaalista statusta koskien, myös puhujan subjektiivisia asenteita ilmauksen sisältöä kohtaan (Frawley 1992: 385).

Erilaiset modaalisuuden määritelmät saattavat poiketa yksityiskohtiensa osalta. Niitä näyttää kuitenkin yhdistävän se, että modaalisuus käsittelee puhujan näkökulmaa ja asennoitumista proposition sisältöä kohtaan ja että modaalisuus koskee koko propositionia. (Ks. Frawley 1992: 385.) Modaalisuuden laajan kentän kattavan määritelmän esittäminen ei nähdäkseni ole edes tarpeen vaan käsitteen voi määritellä olennaisin osin kulloinkin käsiteltävän asian kannalta. Tässä yhteydessä katson riittäväksi yksinkertaisen määritelmän, jonka mukaan modaalisuus ilmaisee puhujan kantaa jotakin asiaintilaa koskevan väittämän sisältöön.

Modaalisuutta ilmaistaan kielissä eri tavoin. Palmerin (2001: 4) mukaan modaalisuuden kielipiilliset ilmaisukeinot voidaan jakaa karkeasti kahteen kategoriaan: toisaalta moduksiin, toisaalta modaaliseen järjestelmään. Palmerin mukaan useimmissa kielissä on käytössä tai vallitsevana näistä vain toinen. Esimerkiksi englannissa ei ole kielipiillisiä moduksia vaan modaalisuutta ilmaistaan tyypillisesti modaaliverbeillä. Suomen kielessä modaalisuutta voidaan kuitenkin ilmaista monin tavoin: toisaalta modaaliverbien, modaalisten adverbien ja adjektiivien ja eräiden kiteytyneiden rakenteiden avulla, toisaalta verbimoduksilla (Hakulinen & Karlsson 1979: 265; ISK 2004: § 1551).

Moduksista ja muista modaalisuuden ilmaisimista puhuttaessa on syytä tiedostaa, ettei moduksenkaan käsite tai moduksen ja modaalisuuden keskinäinen suhde ole itsestään selvä. Perinteisen käsityksen mukaan modus on verbin morfologinen kategoria (mm. Matihaldi 1979: 17–18), kuten suomen kielen potentiaali, jonka tunnuksena on *ne* ja jota *lienee*-muotokin edustaa. Modus voidaan ymmärtää myös syntaktisena käsitteenä, jolloin sillä viitataan modaalisiin lausetyyppeihin kuten interrogatiivi- tai imperatiivilauseeseen (mm. Portner 2009: 257–263; Nuyts 2006: 8; Hakulinen & Karlsson 1979: 273). Modus voidaan käsittää tätä laajemminkin käsitteellisenä luokkana (ks. esim. Portner 2009: 259–262), mutta tähän ei ole tarpeen tässä yhteydessä kajota tarkemmin.

Frawley (1992: 386) tähdentää, että moduksen ja modaalisuuden erottaminen toisistaan on tärkeää, vaikka semanttisen sisältönsä puolesta kieliopillinen modus yhdistyy modaalisuuteen. Myös Larjavaara (2007: 399) toteaa, että vaikka kieliopillisella moduksella on yhtymäkohtia modaalisuuteen, niitä ei voida täysin samastaa toisiinsa. Esimerkiksi suomen kielen potentiaali on hänen mukaansa vahvan episteemismodaalinen modus, mutta vaikka modaalisuutta ilmaistaan usein tietyillä kieliopillisilla keinoilla, modaalisuus ei rajaudu tälle alueelle ja modaalisuutta ilmaistaan myös muin tavoin. Usein modus kuitenkin rajataan tarkoittamaan juuri verbin morfologista luokkaa, jolla ilmaistaan modaalisuutta (esim. Thieroff 2010: 2). Tavallinen tapa määritellä ero moduksen ja modaalisuuden välillä on, että modus on nimenomaan kieliopillinen ilmiö, modaalisuus taas käsitteellinen kategoria (Frawley 1992: 386; Bybee ym. 1994: 181).

Tässä työssä tarkoitan moduksella yksinomaan morfologista kategoriaa, jonka perusteella suomen kielen moduksia ovat indikatiivi, imperatiivi, konditionaali ja potentiaali. On kuitenkin hyvä muistaa, että vaikka eri moduksiin ja modaalisiin lausetyyppeihin tavallisesti liitetään jokin tietty merkitys, ne voivat kielenkäytössä saada myös muita merkitystehtäviä (esim. Yli-Vakkuri 1986; Hakulinen & Karlsson 1979: 273–293; Matihaldi 1979: 21–22).

2.1.1 Modaalisuuden alaluokat

Perinteisesti modaalisuus jaetaan kolmeen päätyyppiin: episteemiseen, deonttiseen ja dynaamiseen modaalisuuteen (esim. Larjavaara 2007: 400). Lyhyesti sanottuna episteeminen modaalisuus ilmaisee, missä määrin puhuja on sitoutunut proposition totuuteen. Tyypillisesti episteeminen modaalisuus ilmaisee mahdollisuutta, todennäköisyyttä ja päättelyyn perustuvaa varmuutta. (Bybee ym. 1994: 179; ISK 2004: § 1556.) Deonttinen modaalisuus ilmaisee jonkin tekemisen sosiaalista pakollisuutta tai luvallisuutta eli sitä, mitä sosiaalinen tilanne sallii, kieltää tai velvoittaa. Kyse on toisaalta puheyhteisön normeista, toisaalta toimijan moraalisesta vastuusta. Dynaaminen modaalisuus puolestaan ilmaisee fyysistä pakkoa ja välttämättömyyttä tai kykyä ja mahdollisuutta toimia. Kyky tai pakko voi olla toimijan sisäistä tai ulkoisten olosuhteiden aiheuttamaa. (Larjavaara 2007: 409–419; ISK 2004: § 1554.) Larjavaara (2007: 415) näkee dynaamisen modaalisuuden näistä kolmesta modaalisuuden alueesta kompleksisimpana, sillä dynaamisia tilanteita on loputtoman monenlaisia. Hän katsoo, että on selkeintä lähestyä dynaamista modaalisuutta ei-sosiaalisen tilanteen kautta: dynaamisessa modaalisuudessa jokin ei-sosiaalinen tilanne (esim. ihmisen fyysinen tai älyllinen kyky, taloudellinen tilanne tai luonnonilmiö) pakottaa tai mahdollistaa jonkin asian tekemisen samoin kuin

jokin sosiaalinen tilanne tekee deonttisuuden piirissä. Larjavaaran (2007: 403) mukaan episteeminen modaalisuus puolestaan eroaa deonttisesta ja dynaamisesta ratkaisevasti siten, että episteemisessä modaalisuudessa kyse on siitä, mihin ihmisen oma tieto häntä johtaa, eikä siitä, mihin esimerkiksi toiset ihmiset tai luonnonvoimat häntä pakottavat.

Larjavaara (2007: 400–401) kirjoittaa, että pohjimmiltaan kaikki modaalisuuden muodot juontuvat samasta juuresta ja että kaikessa modaalisuudessa on kyse pakosta tai tämän ulkopuolelle jäävästä vapaudesta tai vaihtoehtoisuudesta – pakkoa ja vapautta vain ilmaistaan eri elämän alueilla. Tässä mielessä voitaisiin puhua yleisestä modaalisuudesta: laajasti käsitettynä tilanne pakottaa toimijan johonkin tai sallii tämän itse määrätä toiminnastaan. Yleinen modaalisuus voidaan edelleen jakaa sosiaalisen tilanteen aiheuttamaksi pakoksi tai vapaudeksi (= deonttinen modaalisuus, esim. *minun täytyy totella esimiestäni* vs. *saan poistua työpäikältä ruokatunnilla*) tai kognitiiviseksi pakoksi tai vapaudeksi (= episteeminen modaalisuus, esim. *sinun täytyy olla syyllinen* 'minun täytyy ajatella, että olet syyllinen' vs. *sinä voit olla syyllinen* 'minun on mahdollista ajatella, että olet syyllinen'). Kaikki muu pakko ja vapaus voidaan lukea monenkirjavan dynaamisen modaalisuuden piiriin. (Larjavaara 2007: 400–401.) Tässä ajattelussa näkyvät perinteisen modaalilogiikan peruskäsitteet, välttämättömyys ja mahdollisuus (Lyons 1977: 787–793; Palmer 2001: 89–90).

Perinteinen modaalisuuden kolmijako ei ole ongelmaton eikä myöskään ainoa mahdollinen, vaan myös muita ehdotuksia modaalisuuden kentän jakamiseksi on esitetty. Palmer (2001: 7–10) jakaa modaalisuuden kahtia propositionaaliseen modaalisuuteen (*propositional modality*) ja tapahtumamodaalisuuteen (*event modality*). Propositionaaliseen modaalisuuteen luetaan kuuluvaksi episteeminen modaalisuus ja evidentiaalit, tapahtumamodaalisuuteen taas deonttinen ja dynaaminen modaalisuus. Palmer tiivistää luokkien välisen eron niin, että propositionaalinen modaalisuus koskee puhujan arviota proposition todenperäisyydestä, kun taas tapahtumamodaalisuus viittaa puhujan asennoitumiseen tulevaisuudessa mahdollisia tapahtumia kohtaan. Konkreettisemmin asian voisi ilmaista niin, että propositionaalinen modaalisuus ilmaisee, kuinka epävarma tai todennäköinen jokin asiointila puhujan mielestä on hänen oman päättelynsä tai arvionsa nojalla, tapahtumamodaalisuus taas viittaa siihen, onko tulevaisuuteen sijoittuva puheena oleva tapahtuma puhujan mielestä esimerkiksi luvallinen tai toimijan sisäisten tai ulkoisten tekijöiden puitteissa mahdollinen.

Toinen modaalisuuden perinteisestä kolmijaosta poikkeava esimerkki on Bybeen ym. (1994: 177–181) jako agenttikeskeiseen, puhujakeskeiseen, episteemiseen ja alistaiseen modaalisuuteen. He katsovat, että tällainen jako hyödyttää joidenkin diakronisten yleistysten tekemistä. Episteemisen modaalisuuden Bybee ym. määrittelevät totuttuun tapaan, mutta ei-

episteemisen modaalisuuden he jakavat perinteisestä tavasta poikkeavasti. Alisteinen modaalisuus viittaa modaalisuuden merkitsemiseen alisteisessa lauseasemassa. Agenttikeskeinen modaalisuus ilmaisee agenttiin eli semanttiseen toimijaan kohdistuvia sisäisiä ja ulkoisia ehtoja predikaattiverbin ilmaisevan toiminnan toteutumiseen liittyen. Puhujakeskeinen modaalisuus puolestaan kuvaa puhujan kuulijalle asettamia ehtoja, ja siihen luetaan kuuluvaksi direktiivit ja puhujan myöntämät luvat. Bybee ym. (1994: 178) käyttävät myös termiä juurimahdollisuus, joka kertoo yleisistä, sisäisistä tai ulkoisista (esim. sosiaalisista tai fyysisistä) toimijaan kohdistuvista ehdoista. Se siis kattaa kutakuinkin perinteisen deonttisen ja dynaamisen modaalisuuden alan. Myös Forsberg (1998: 97–99) toisinaan käyttää tätä termiä puhuessaan ei-episteemisestä modaalisuudesta.

Edellä kuvatut määritelmät ja jaottelut havainnollistavat modaalisuuden kentän moniulotteista luonnetta. Toisaalta niiden perusteella voidaan havaita, että eri jaottelujen erilaisista painotuksista huolimatta ne näyttävät sisältävän samat modaalisuuden ydinalueet. Lisäksi uudet jaottelut esitellään usein juuri perinteiseen kolmijakoon vertailemalla. Oman aineistoni käsittelyssä on olennaisinta tehdä ero episteemisen ja muun, ei-episteemisen modaalisuuden välillä. Tarvittaessa kuitenkin käytän myös perinteisiä termejä deonttinen ja dynaaminen edellä esitetyn perinteisen kolmijaon mukaisesti.

2.1.2 Episteeminen modaalisuus

Lienee-muodon kannalta keskeinen modaalisuuden alue on episteeminen modaalisuus, sillä potentiaalimoduksen katsotaan tyypillisesti ilmaisevan juuri episteemisiä merkityksiä (ISK 2004: § 1597; Forsberg 1998: 216). Useimmat lähteet määrittelevät episteemisen modaalisuuden samansuuntaisesti: se ilmaisee, missä määrin puhuja on sitoutunut proposition totuuteen, toisin sanottuna se on puhujan arviota jonkin asiain tilan todennäköisyydestä. Bybeeen ym. (1994: 179) mukaan episteemisen modaalisuuden merkittimien sisältämät lausumat eivät koskaan ilmaise puhujan täyttä sitoutumista, kun taas tunnusmerkittömät tapaukset ilmaisevat.

Larjavaara (2007: 403–407) suhtautuu hieman skeptisesti tunnusmerkittömien, neutraalien väitteiden (esim. *huomenna sataa* ja *huomenna ei sada*) sijoittamiseen episteemisen modaalisuuden asteikolle. Hänen mielestään varmuutta ilmaisevat mutta tunnusmerkkiset *varmasti*-tyyppiset modaliteetit (*huomenna varmasti sataa* ja *huomenna ei varmasti sada*) asteikon ääripäissä ovat loogisesti ajatellen välttämättömiä, koska vain niiden kautta eli ne kieltämällä päästään mahdollisuuden alueelle. Merkityksen 'on varmaa' negatiolla on merkitys 'ei ole varmaa' toisin sanoen 'mahdollisesti ei', kun taas neutraalin lauseen kieltäminen vie

suoraan asteikon toiseen ääripäähän. Vaikka tunnusmerkittömien tapausten voi katsoa ilmaisevan yksinkertaisinta, ehkä vahvinta puhujan episteemistä asennetta proposition totuuteen tai epätotuuteen, Larjavaara (2007: 407–408) pohtii, kuinka käy episteemiselle modaalisuudelle, jos sen ilmaisemiseksi ei vaadita eksplisiittisyyttä. Hän huomauttaa, että jos neutraalit lauseet katsotaan modaalisiksi, silloin lähes kaikki kielellinen ilmaisu tulisi nähdä modaalisena. Hän kysyy, olisiko silloin enää mikään modaalista, ja jos käsitteellä ei ole erottelevaa vaikutusta, voidaanko sillä enää katsoa olevan sisältöä.

Bybee ym. (1994: 179–180) ovat jakaneet tyypillisimmät episteemiset modaliteetit kolmeen tyyppiin, joita ovat mahdollisuus (*possibility*), todennäköisyys (*probability*) ja päätelyyn perustuva varmuus (*inferred certainty*). Mahdollisuus ilmaisee, että puhujan mielestä propositio saattaa olla tai on mahdollisesti totta, todennäköisyys taas ilmaisee suurempaa varmuusastetta. Puhujan vahvinta sitoutumista proposition todenperäisyyteen näistä kolmesta varmuusasteesta ilmaisee päätelyyn perustuva varmuus, sillä se implikoi, että puhujalla on hyvä syy uskoa proposition todenperäisyyteen (Bybee ym. 1994: 180). Episteeminen modaalisuus voidaan kuitenkin nähdä liukuvana asteikkona, jossa useat varmuusasteet limittyvät toisiinsa. Larjavaara (2007: 406) muistuttaa, etteivät varmuuden ja mahdollisuuden eri asteiden ilmaisimet (esim. *varmasti – todennäköisesti – luultavasti – ehkä – ehkä ei – ei varmaankaan – varmasti ei*) ole kovin tarkkoja tai objektiivisiä. Testattaessa ihmisten intuitiota tällaisten asteikkojen osalta psykolingvistisin menetelmin on todettu, että intuitiot ja asteikon sisäiset suhteet vaihtelevat yksilöjen välillä (ks. Kangasniemi 1992: 194–198). Episteemiset ilmaukset ovat siis aina jossain määrin epätarkkoja ja monimerkityksisiä. Tämä on syytä pitää mielessä, kun myöhemmin erittelen *lienee*-muodon saamia merkityksiä. Kyse on viime kädessä omaan kielitajuuni perustuvista tulkinnoista.

Vaikka kirjallisuudessa ollaan tavallisesti yhtä mieltä episteemisen modaalisuuden perusmerkityksestä, erimielisyyttä esiintyy siitä, mikä kuuluu episteemisen modaalisuuden alaan, mikä taas sen ulkopuolelle. Yksi keskeinen erimielisyyttä aiheuttava seikka on evidentialisuuden ja episteemisen modaalisuuden suhde. Toiset tutkijat erottavat nämä kategoriat toisistaan muun muassa siksi, että niiden katsotaan ilmaisevan hyvin erityyppisiä merkityksiä, toisten mielestä taas evidentialisuuden voi katsoa jollain tavalla episteemisen modaalisuuden alaan kuuluvaksi (Portner 2009: 264). Toisaalta joskus evidentialleilla tarkoitetaan puhtaasti kieliopillisiä muotoja, joilla ilmaistaan evidentialisuutta eli tiedon alkuperää (Nuyts 2006: 10; Portner 2009: 263).

Iso suomen kielioppi (ISK 2004: § 1557) mainitsee evidentialisuuden yksiselitteisesti episteemisyden lajiksi, jossa osoitetaan, mistä puhuja on tietonsa saanut. Tiedon voidaan

osoittaa perustuvan puhujan omaan havaintoon, puhujan päättelyyn, kuulopuheeseen tai puhujan tietoon tai muistamiseen perustuvaksi. Nuyts (2006: 10) nimittää puhujan omien aistien kautta saatua tietoa eksperientaaliseksi ja suoraan havaitun informaation perusteella pääteltyä tietoa inferentiaaliseksi. Myös Larjavaara (2007: 408) katsoo evidentialisuuden episteemisyiden muodoksi. Bybee ym. (1994: 180) katsovat, että erityisesti epäsuorat evidentialiset merkitykset liittyvät episteemiseen modaalisuuteen. Palmer (2001: 35–36, 47) puhuu epäsuorasta evidenssistä kuulopuheena ja suorasta evidenssistä aistinvaraisena. Hän jakaa evidentialisuuden kahteen osaan mutta huomauttaa, että joissakin kielissä voi esiintyä muunkinlaisia alaryhmiä.

Palmer (2001: 24–69) käsittelee evidentialisuutta ja episteemistä modaalisuutta rinnakkaisina käsitteinä propositionaalisen modaalisuuden otsikon alla. Käsitteitä yhdistää Palmerin mukaan se, että molemmat liittyvät puhujan asennoitumiseen proposition todenperäisyyttä kohtaan, mutta episteemisen modaalisuuden piirissä puhujat esittävät arvioita proposition totuusarvosta, evidentialisuuden kohdalla he taas osoittavat, mitä evidenssiä heillä on totuusarvon tueksi. Episteemisen modaalisuuden Palmer (2001: 24–25) jakaa kolmeen alatyypin: spekulatiiviseen, deduktiiviseen ja assumptiiviseen. Spekulatiivinen tyyppi ilmaisee epävarmuutta, deduktiivinen havaittavasta evidenssistä johdettua päätelmää ja assumptiivinen yleiseen maailmantietoon pohjautuvaa päätelmää. Hänen mukaansa yhteys evidentialisuuteen on deduktiivisessa tyypissä, sillä siihen sisältyy sekä puhujan arvio että evidenssi tietolähteestä.

Nuytsin (2006: 10) mukaan evidentialisuuden ja episteemisen modaalisuuden suhteen problemaattisuus ei ole yllättävää, sillä vaikka käsitteiden välillä on looginen yhteys siinä mielessä, että episteemiset arviot perustuvat käsitteellisesti evidenssiin ja evidentialit usein implikoivat jonkinlaista todennäköisyyden astetta, näiden luokkien väliset suhteet tulkitaan eri tavoin. Evidentialisuuden alueista inferentialisuus liitetään episteemisyiden piiriin herkemmin kuin eksperientaalinen tai kuulopuheeseen perustuva evidenssi, sillä se on episteemisen modaalisuuden tavoin asteittainen (Nuyts 2006: 11). Tässä työssä ei ole tarpeen ottaa jyrkkää kantaa siihen, kuinka tiiviisti evidentialisuus kytkeytyy episteemisyteen, mutta katson näiden kategorioiden kuitenkin liittyvän toisiinsa tiiviisti ja olevan vähintään monin paikoin päällekkäisiä.

Larjavaara (2007: 419) toteaa, että modaalisuus on pääosin erilaista arviota, evaluaatiota, joka voi olla yhtä lailla objektiivista tai subjektiivista. Voisi ajatella, että episteeminen arvio olisi aina perustaltaan subjektiivista, mutta myös Lyons (1977: 797) tuo esiin, että episteemistä modaalisuutta on kahdenlaista, objektiivista ja subjektiivista, joskaan päivittäisessä

kielenkäytössä tämä ero ei ole tarkkarajainen. Esimerkiksi lause *Pekka saattaa olla poikamies* voidaan nähdä puhujan subjektiivisena, epävarmuutta implikoivana arviona. Subjektiivinen tulkinta olisi ainoa oikea, jos puhuja lisäisi siihen subjektiivisen toteamuksen, esimerkiksi *hänhän on niin vetäytyvä*. Jos Pekka kuitenkin kuuluu joukkoon, joiden jäsenistä tiedämme osan olevan naimattomia, puhuja voi esittää lausuman *Pekka saattaa olla poikamies* täysin objektiivisena, loogisena arvioina. (Ks. Larjavaara 2007: 419–422; Lyons 1977: 797–798.) Kuten Larjavaara (2007: 421) huomauttaa, arkikielen tasolla episteemisyys on kuitenkin ennen kaikkea subjektiivista ilmaisua, ja tähän subjektiivisuuteen liittyy rikas merkityksistö erilaista evidentialisuutta sekä puhujan asenteen ja tiedon aseman ilmaisua.

Larjavaara (2007: 394–396) mainitsee kielen subjektiivisia alueita, jotka ovat vähintään läheisessä suhteessa episteemiseen modaalisuuteen. Näistä keskeinen alue on evaluatiivisuus, joka sisältää monenlaisia subjektiivisia arvioita¹⁰. Lähellä evaluatiivisuutta ovat impressionaalisuus ja emotionaalisuus. Impressionaalisuus korostaa henkilökohtaista vaikutelmaa, kun taas emotionaalisuudessa on kyse kaikenlaisesta tunteiden ilmaisusta. Samaan joukkoon liittyy läheisesti omien mielialojen ja mielentilojen ilmaisu sekä attitudinaalisuus eli erilaisten pysyvien ja tilanteisten asenteiden ilmaisu. Attitudinaalisuuteen, emotionaalisuuteen ja evaluatiivisuuteen pohjaa Larjavaaran mukaan sosiaalinen suhteuttaminen eli se, kuinka kielellisin keinoin ilmaistaan osallistujien sosiaalista statusta ja keskinäistä suhdetta. Tämä taas on läheisessä yhteydessä kohteliaisuuden ilmaisuun. (Ks. tarkemmin Larjavaara 2007: 394–396.) Tällaista moninaista subjektiivista ilmaisua sisältyy usein myös potentiaalinen eri merkityksiin (ks. Forsberg 1998).

2.2 Modaalisuus ja kieliopillistuminen

Kieliopillistuminen määritellään tavallisesti prosessiksi, jossa leksikaalisista yksiköistä tai leksikaalisten ja kieliopillisten morfeemien yhdistelmistä tulee kieliopillisia (Traugott 2003: 624; Bybee ym. 1994: 4). Hopper ja Traugott (2003: xv) puhuvat muutoksesta, jossa leksikaaliset yksiköt tai rakenteet alkavat tietyissä kielellisissä yhteyksissä toimia kieliopillisessa tehtävässä ja kehittävät tämän jälkeen uusia kieliopillisia tehtäviä. Bybee (2003: 603) esittää, että kieliopillistumisen määritelmän tulee ottaa huomioon toiston merkittävä rooli. Hän luonnehtii kieliopillistumista prosessiksi, jossa toistuvasti käytetyt sana- tai morfeemiketjut automaattistuvat yhdeksi käsitekokonaisuudeksi. Kieliopillistumistutkimuksen perushypoteesi on muu-

---

¹⁰ Kaikki evaluatiivisuus ei kuitenkaan ole subjektiivista (Larjavaara 2007: 448).

toksen yksisuuntaisuus, joskaan oletus ei ole täysin kiistaton (ks. Bybee 1994: 13; Traugott 2006: 111; Hopper & Traugott 130–138).

Kieliopillistumisteorian ydinajatuksia esittivät jo 1800-luvulla Wilhelm von Humboldt, Georg von der Gabelentz ja Hermann Paul (Hopper & Traugott 2003: 19–21; Itkonen 2005: 109). Kieliopillistumisen synty henkilöityy kuitenkin usein ranskalaiseen kielitieteilijään Antoine Meillet’hin, joka tutki ilmiötä ja ilmeisesti antoi sille nimen (*grammaticalisation*) 1900-luvun alkupuolella (ks. Hopper & Traugott 2003: 21–22).

2.2.1 Kielen muutoksen mekanismit

Meillet’n (1997 [1912]: 188–189) mukaan uusia kieliopillisiä muotoja syntyy ainoastaan kah- ta kautta, joko analogisen innovaation tuloksena toisen muodon malliin perustuen tai kie- liopillistumisprosessissa, jossa itsenäisestä sanasta syntyy kieliopillinen yksikkö. Meillet siis tekee eron kieliopillistumisen ja analogian välillä. Sittemmin Hopper ja Traugott (2003: 68– 69) ovat todenneet, että kieliopillistuminen on tulosta reanalyysin ja analogian vuorovaiku- tuksesta. Reanalyysi on kieliopillisen säännön muutos, joka tapahtuu, kun kielenkäyttäjä ym- märtää kuulemansa ilmauksen rakenteen eri tavoin kuin puhuja on tarkoittanut. Analogia taas tarkoittaa reanalyysin kautta syntyneen uuden säännön yleistämistä muualle kielenkäyttöön. Analogia siis tekee reanalyysin näkyväksi. Toisaalta analogia itsessään voidaan säännön yleistämisen näkökulmasta nähdä reanalyysina, sillä uutta sääntöä tai mallia levitettäessä niitä kielellisiä konteksteja, joissa sääntö voi toimia, laajennetaan tai reanalysoidaan. Jokaisen reanalyysitapauksen voi olettaa perustuvan abduktiiviseen päättelyyn. Jotkut kontekstit ovat mahdollistaneet kaksi eri tulkintaa, jolloin rakenne on voitu analysoida entiseen tapaan tai on voitu innovoida uusi analyysitapa, joka jatkaa elämäänsä entisen rinnalla. (Hopper & Traugott 2003: 50–69.)

Esa Itkosen (2005) näkemys analogiasta ja sen roolista kieliopillistumisessa eroaa jos- sain määrin Hopperin ja Traugottin (2003) tulkinnasta. Itkonen (2005: 110–112) on yhtä miel- tä siitä, että kieliopillistuminen on kaksivaiheinen prosessi, reanalyysin ja laajentuman tulos, mutta hän huomauttaa, että analogia osallistuu myös reanalyysiin. Näin ollen molemmat kie- liopillistumisen vaiheet kuuluvat analogian käsitteeseen, toisin sanottuna kieliopillistuminen perustuu analogiaan. Myös Onikki-Rantajääskö (2001: 35) käsittää sekä reanalyysin eli il- mauksen uudelleentulkinnan että tämän uuden ilmaustyyppin tai mallin leviämisen uusiin kon- teksteihin analogisiksi prosesseiksi, ja olen itsekin tämän tulkinnan kannalla. Onikki- Rantajääskö lisää, että uudelleentulkinta jatkuu, kun muodostettua mallia sovelletaan yhä uu-

siin tapauksiin. Analogialla on siis keskeinen rooli kielenmuutoksessa. Perinteisen käsityksen mukaan analogia nähdään perustuvaksi muodolliseen samankaltaisuuteen, mutta myös funktionaalinen samankaltaisuus on tärkeä tekijä (Itkonen 2005: 1–2).

Bybee ym. (1994: 282) lähestyvät kielen muutoksen mekanismeja hieman toisella tavalla. He ovat erotelleet viisi eri muutosmekanismia, joiden he kertovat olevan toiminnassa kieliopillistumisprosessin eri vaiheissa, mutta painottavat, että prosessin aikana tapahtuvat muutokset ovat hyvin kompleksisia ja muodostuvat monista pienistä askelista. Mekanismit saattavat toimia myös samanaikaisesti. Muutosmekanismeista *metaforinen laajentuminen* näyttäisi olevan mahdollinen vain prosessin varhaisissa vaiheissa, jolloin semanttinen sisältö on vielä hyvin spesifi. *Päättely* ja *yleistäminen* toimivat prosessin eri vaiheissa. Erityisesti päättely voi liittyä kaikentyypisiin muutoksiin, mutta koska kieliopillistumispolun loppupäässä kieliopillisen morfeemin merkitys yleistyy ja tulee riippuvaisemmaksi kontekstista, yleistäminen muutosmekanismina ei ole enää ajankohtainen. Mekanismeista *harmonia* ja *kontekstuaalisen merkityksen omaksuminen* sijoittuvat myöhempisiin kehitysvaiheisiin, jolloin kieliopillistuva elementti on jo enimmäkseen menettänyt itsenäisen merkitysisältönsä. (Bybee ym. 1994: 282–297.) Bybee ym. (1994: 297) korostavat, että kielen muutosmekanismien yhteydessä konteksti on ensiarvoisen tärkeä. Kaikki kieliopillisen yksikön läpikäymät muutokset ovat sidoksissa sen käyttökontekstiin. Muutoksia tulee aina tarkastella osana rakennetta, jossa kieliopillistuva elementti esiintyy (Bybee 2003: 602). Usein kieliopillistumisen kohteena ei olekaan vain yksittäinen sana, vaan kokonainen rakenne (Hopper & Traugott 2003: 4).

Bybee (2003) korostaa frekvenssin merkitystä kieliopillisessa muutoksessa. Sanat, jotka ovat semanttisesti laaja-alaisimpia, ovat yleensä frekventeimpiä ja siten myös alttiimpia kieliopillistumiskehitykselle. Bybee ym. (1994: 5) mainitsevat esimerkkinä liikkumisverbit, joista toiset ilmaisevat luonteeltaan spesifistä, suppeaan kontekstiin kuuluvaa liikettä (esim. *swim*, *stroll*), kun taas toiset ovat merkitykseltään yleisluonteisia ja sopivat useampiin konteksteihin (esim. *go*, *come*). Kieliopillistuvissa rakenteissa esiintyy juuri tällaisia merkitykseltään yleisiä ja siksi myös frekventtejä verbejä. Esimerkkinä tästä on englannin *be going to* -rakenne, joka on konkreettisesta menemisen merkityksestä siirtynyt ilmaisemaan abstraktimpaa, futurista intention merkitystä, ja edelleen redusoitunut muodoltaan *be gonna* -rakenteeksi (mm. Hopper & Traugott 2003: 1–3). Bybee (2003: 615–617) toteaa, että korkeafrekvenssisissä sanoissa tapahtuu fonologista redusoitumista paljon enemmän kuin harvoin esiintyvissä. Frekventtejä sanoja ei esimerkiksi ole tarpeen ääntää niin selvästi, koska ne ovat tuttuja myös kuulijalle.

Jo Meillet (1997 [1912]) on puhunut kieliopillistumisprosessille tyypillisestä semanttisesta ja fonologisesta kulumisesta, joka on seurausta ilmauksen runsaasta käytöstä. Uusi il-

maus tekee vaikutuksen, mutta kun se yleistyy, sen käyttö automaattistuu ja alkaa menettää ilmaisuvoimaansa, mikä taas saattaa motivoida uuden ilmauksen kehittymistä. Kun sana ryhmittyy toisen kanssa kiteytyväksi rakenteeksi, se menettää ajan myötä osan konkreettisesta merkityksestään. Rakenteessa niin kutsutuilla lisäsanoilla on taipumus lyhentyä ääntämykseltään ja ne voivat alkaa menettää itsenäistä merkitystään. Lopulta se voi liittyä rakenteen perussanaan kieliopillista funktiota merkitsevänä morfeemina. (Meillet 1997 [1912]: 192–195.)

Bybeen (2003: 604) mukaan säännöllisellä toistolla on tärkeä rooli kieliopillistumiselle tyypillisissä muutoksissa. Sanan tai rakenteen tiheä käyttö johtaa tottumuksen kautta sen merkityksen heikkenemiseen tai yleistymiseen. Merkityksen yleistyminen helpottaa fraasin siirtymistä uusiin konteksteihin, mistä voi seurata merkityksen muuttuminen. Suuresta frekvenssistä seuraa myös fonologisia muutoksia, äänneiden redusoitumista tai fuusioitumista. Usein käytetty rakenne saavuttaa itsenäisemmän aseman. Toisaalta se irtautuu morfeemikomponenttiansa merkityksestä, toisaalta muista, vähemmän frekventeistä saman tyyppin rakenteista. Itsenäistynyt fraasi saa yhä vakiintuneemman sijan kielenkäytössä ja saattaa esimerkiksi säilyttää muutoin vanhentuneita morfosyntaktisia rakenteita. (Bybee 2003: 615–618.)

Kieliopillistuvien fraasien itsenäinen luonne mahdollistaa uusien pragmaattisten funktioiden liittämisen niihin. Tällaiset uudet funktiot ilmaantuvat konteksteissa, joissa ne esiintyvät usein. Esim. fraasi *I don't know* voi olla vastaus kysymykseen, mutta usein sitä käytetään lieventämään väitettä tai erimielisyyden osoittamista, jolloin se esiintyy yksittäisenä prosessiyksikkönä ja ääntämiseltään redusoituna. Kasvavan riippumattomuutensa vuoksi ilmaus pystyy ottamaan itselleen uusia diskurssifunktioita, jotka syntyvät sen säännöllisissä käyttökonteksteissa. (Bybee 2003: 618.)

Bybee (2003: 602) on havainnut, että ilmauksen kieliopillistuminen lisää sen esiintymistiheyttä verrattaessa tyypillisiin leksikaalisiin morfeemeihin. Tässä luvussa on kuitenkin jo käynyt ilmi, ettei frekvenssi ole vain kieliopillistumisen tulos vaan myös keskeinen myötävaikuttaja prosessin taustalla. Toisto kieliopillistumisprosessin vaikuttajana on universaali piirre, mutta se ei yksin selitä sitä, että useista kielistä löytyy samanlaisia kieliopillistumispolkuja, joita esimerkiksi Bybee ym. (1994) ovat havainneet. Siihen, miksi tietyt asiat kielenkäytössä toistuvat, vaikuttaa se, millaisista asioista ihmiset puhuvat ja kuinka he rakentavat viestintäänsä (Bybee 2003: 622).

2.2.2 Modaalililmausten kieliopillistuminen

Joillakin englannin modaalisilla apuverbeillä on jo pitkään tiedetty olevan sekä juurimahdollisuuden että episteemisen mahdollisuuden merkityksiä. Samanlaista polyseemisyttä on havaittu myös muiden kielten kohdalla. Lisäksi on havaittu, että episteemiset merkitykset ovat kehittyneet agenttikeskeisistä merkityksistä, ja ainakin englannin kielessä tämä kehitys on tapahtunut verrattain myöhään. (Ks. Bybee ym. 1994: 195.) Bybee ym. (1994) ovat typologiassa 76 kieltä käsittävässä tutkimuksessaan hahmotelleet modaalililmausten kieliopillistumispolkuja. He esittävät tuloksensa pienin varauksin ja huomauttavat, että modaalisuuden kohdalla heidän aineistossaan on puutteita, koska joidenkin tutkittavien ilmiöiden esiintymisfrekvenssi on pieni. (Bybee ym. 1994: 181.)

Modaalisuuden kieliopillistumisessa muutoksen kohteena ovat yleensä tietyt pääverbit, jotka ajan kuluessa saattavat kehittyä modaaliseksi apuverbeiksi ja edelleen modusta tai tempusta merkitseviksi affikseiksi. Verbin sisältömerkityksellä on vaikutusta siihen, osallistuuko verbi muutokseen. Alttiita muutoksille ovat esimerkiksi haluamista, saamista tai menemistä merkitsevät verbit, mutta vain määrätyissä syntaktisissa konteksteissa, erityisesti saadessaan verbitäydennyksen. Lisäksi ainakin alkuun uudet käyttötavat esiintyvät entisten rinnalla. Muutospolku esitetään yleensä yksisuuntaisena muutoksen asteet kuvaavana kaaviona. (Traugott 2006: 110.) Vaikka muutokset kuvataan perättäisinä, ne ovat luonnollisesti päällekkäisiä ja kontekstirajoitteisia (Traugott 2006: 112). Uudet ja vanhat muodot elävät tavallisesti pitkään rinnatusten, ja aiemmat merkitykset voivat asettaa rajoituksia uudemmille merkityksille tai uusien muotojen rakennepiirteille. Rinnakkaiselo kertoo siitä, että kielenkehitys on jatkuva prosessi, joka näyttäytyy usein keskeneräisten muutosten muodossa. (Hopper & Traugott 2003: 16.)

Traugottin (2006: 107) mukaan useissa modaalimerkitysten kieliopillistumista käsittelevissä typologisissa tutkimuksissa on päädytty seuraaviin kieliopillistumispolkuihin¹¹:

- (1) omistaminen/intentio > deonttinen merkitys > episteeminen päätelmä
(esim. *you have to go* > *you have to be kidding*)
- (2) kyky > juurimahdollisuus > (a) episteeminen mahdollisuus TAI (b) lupa
(esim. a: *I can swim* > *wherever I can be found*)
(esim. b: *I can swim, I have had a lot of lessons* > *I can swim, Mom doesn't mind*)

---

¹¹ Esimerkit ovat Traugottilta (2006).

Myös Bybee ym. (1994: 176–242) ovat päätyneet samansuuntaisiin kehityskulkuihin. Bybeen ym. (1994: 194) diakroniseen evidenssiin nojaava perushypoteesi on, että agenttikeskeinen merkitys on varhaisempi kuin episteeminen, puhujakeskeinen tai alisteinen merkitys. Potentiaalin ja *lienee*-muodon kannalta erityisesti episteemiseen merkitykseen johtaneet kehityskulut ovat keskeisiä.

Forsberg (1998) on tarkastellut suomen kielen potentiaalin semanttista kehitystä kieliopillistumisteoriaan nojaten. Hän kirjoittaa, että kontekstilla on ollut ratkaiseva vaikutus kehityksessä ja että keskeinen muutoksen lähde on ollut pääteltyjen merkitysten konventionaalistuminen osaksi muodon merkitystä. Kuitenkin myös metaforalla ja muilla tunnetuilla kieliopillistumismekanismeilla, kuten yleistämisellä ja kontekstimerkityksen omaksumisella, on ollut osuutta potentiaalin kehityksessä. (Forsberg 1998: 395.)

Forsberg (1998: 395) olettaa, että suomen kielen potentiaalin varhaisin merkitys on ollut agenttikeskeinen intentio, mikä tarkoittaa, että alkuaan potentiaali on ollut mahdollinen vain henkilötarkoitteisten tai muiden intentionaalisten olioita edustavien subjektien ja agenttiivisten verbien yhteydessä. Tästä merkityksestä kehitys on konteksteittain lähtenyt eri suuntiin. Forsberg arvelee, että intentiomerkityksestä kehittyneellä futuurilla on ollut keskeinen välittäjän rooli potentiaalin modaalistumiskehityksessä, sillä sen kautta ei-agenttiiviset verbit ovat tulleet potentiaalitaivutuksen piiriin. Oletettavasti juuri *lie*-verbi on ollut merkittävin potentiaalin käyttöalan laajenemiseen vaikuttanut tekijä. *Lie* on jo perusmerkitykseltään ollut futuurinen ('tulla olemaan, syntyä')¹² ja näin ollen modaaliharmoniassa potentiaalin futuurimerkityksen kanssa. Se ei myöskään ole edellyttänyt henkilötarkoitteista subjektia, joten *lienee*-potentiaalin kohdalla moduksen käyttöala on voinut laajentua 3. persoonassa elotontarkoitteisten subjektien yhteyteen. (Forsberg 1998: 396–397.)

Forsberg (1998: 397) arvelee, että jo futuurimerkityksestä potentiaalille on voinut kehittyä futuurisiin konteksteihin rajoittuva episteemisen todennäköisyyden merkitys. Toisaalta joissakin konteksteissa potentiaali on saanut ensin juurimahdollisuuden merkityksen ja sen myötä mahdollisuusmerkityksen. Mahdollisuusmerkityksen kautta moduksen käyttöala on laajentunut futuurisesta kontekstista puhehetkeen ja *lie*-verbin apuverbiksi kehittymisen myötä edelleen menneeseen aikaan.

Forsberg (1998: 95) toteaa, että episteemisen merkityksen kehittyminen ei-episteemisistä on yksi esimerkki sellaisen kieliopillisen merkityksen kehityksestä, johon sisältyy merkityksen subjektiivistuminen. Myös Larjavaara (2007: 24) näkee kysymyksen modaa-

---

¹² *Lienee*-muodon alkuperää ja varhaisia merkityksiä käsitellään tarkemmin luvussa 3.2.1.

lisuuden subjektiivistumisesta kiinnostavana, kun ajatellaan kehityskulkua ei-subjektiivisestä dynaamisesta yhtäältä jossain määrin subjektiiviseen deontiseen, toisaalta monin tavoin subjektiiviseen episteemiseen modaalisuuteen.

2.2.3 Partisiippirakenne esimerkkinä kieliopillistumisesta

Esimerkkinä fraasin itsenäistymisestä ja rakenteen osien merkitysten hämärtymisestä tarkastelen suomen kielen intransitiiviverbiin liittyvää partisiippirakennetta (esim. *näyttää olevan*), jonka oletan toimivan analogisena mallina *lienee tekevän/tehneen* -muotoiselle rakenteelle. Rakenteen kehityksessä voidaan myös nähdä universaaliksi oletettu kehityskulku juurimodaalisuudesta kohti episteemistä merkitystä.

Tavallisesti partisiippirakenteen katsotaan vastaavan *että*-lausetta. Esimerkiksi Lauri Hakulisen (1979: 565) mukaan ajattelemista, huomaamista ja ilmoittamista merkitsevään transitiiviverbiin liittyessään se vastaa objektiasemaista *että*-lausetta ja intransitiiviseen ilmenemistä (esim. näkymistä, kuulumista, tuntumista) merkitsevään verbiin liittyessään se vastaa subjektiasemaista *että*-lausetta. Intransitiiviverbiin liittyvän partisiippirakenteen on kuitenkin havaittu poikkeavan tavallisemmasta, objektiasemaisesta rakenteesta siten, ettei sen korvaaminen *että*-lauseella ole useinkaan kovin luontevaa (mm. Pajunen 2001: 384; Forsman Svensson 1983: 96). Lisäksi Pajunen (2001: 383) toteaa rakenteen olevan leksikaalisesti rajattu: Turun Sanomien korpuksessa rakenteen finiitivinä esiintyy 95 %:ssa tapauksia verbi *näyttää* tai *tuntua*, joiden lisäksi yli 1 %:n esiintymämäärään yltävät vain verbit *kuulua*, *näkyä* ja *vaikuttaa*.¹³

Iso suomen kielioppi (ISK 2004: § 488) puhuu vaikutelmaverbeistä, joista osa ilmaisee aistivaikutelmaa ja osa on ”yleiskäyttöisempiä, aistin suhteen neutraalimpia evidentialisia verbejä”. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat juuri edellä mainitut viisi verbiä: *näyttää*, *tuntua*, *kuulua*, *näkyä* ja *vaikuttaa*. Iso suomen kielioppi kutsuu niitä yleisvaikutelmaverbeiksi, ja tässä käytän samaa nimitystä. Vaikka Iso suomen kielioppi mainitsee, että yleisvaikutelma-verbit ovat aistin suhteen neutraaleja, on helppo nähdä, että perusmerkitykseltään ne kuitenkin ilmaisevat aistia.

---

¹³ Turun Sanomien korpuksessa partisiippirakenne esiintyy satunnaisemmin myös intransitiiviverbien *osoittautua*, *ilmetä*, *vahvistua* ja *paljastua* yhteydessä. Lähes samat verbit on rakenteen yhteydessä mainittu myös varhaisemmassa kirjallisuudessa, esim. Penttilän (1963) kieliopissa. (Ks. Pajunen 2001: 383.) Päätelmä rakenteen leksikaalisesta rajattuudesta on siis hyvin perusteltu. Esiintymien vähäisyyden vuoksi jätän nämä verbit tässä yhteydessä huomiotta.

Nykyisen intransitiiviverbiin liittyvän partisiippirakenteen subjektiosan oletetaan alkuun olleen hallitsevan verbin subjekti ja partisiippiverbin taas sitä määrittävä nominatiivimuotoinen predikatiivi (esim. *sade näkyy tuleva*). Transitiiviverbiin liittyvän partisiippirakenteen subjektiosa on puolestaan ollut hallitsevan verbin objekti ja partisiippi sen samasijainen määrite (esim. *kuulin käen kukkuvan*). Tämän tyyppisistä ilmauksista genetiivimuodon oletetaan analogisesti levinneen myös monikollisiin transitiiviverbillä rakentuviin ilmauksiin (esim. *kuullaan orhit hirnuvat > kuullaan orhien hirnuvan*) ja edelleen intransitiiviverbien yhteyteen (esim. *sade näkyy tuleva > sade näkyy tulevan*).¹⁴ Esimerkit vanhasta kirjasuomesta ja eräistä murteista vahvistavat oletusta tällaisesta kehityskulusta. (Hakulinen 1979: 570–571.) *Kuulin käen kukkuvan* -tyyppisten tapausten kohdalla on siis tapahtunut reanalyysi, jonka jälkeen uutta sääntöä on analogisesti sovellettu monikolliseen rakenteeseen ja intransitiiviverbien yhteyteen.

Ikola (1978: 27) huomauttaa, että Agricolan kielessä edellä kuvatun kaltaisissa rakenteissa finiittiverbinä näyttäisi käytettävän yksinomaan verbiä *näkyä*, esim. Agricolan *hen näky wihainen oleua*. *Näkyä*-verbin kieliopillinen subjekti on rakenteessa loogisestikin käsitettävissä subjektiksi (esim. *sade näkyy tuleva(n)*). Tuntuukin luontevalta, että partisiipin genetiivimuoto on alettu liittää aluksi *näkyä*-verbiin ja rakenteen saatua jalansijaa se on alkanut analogisesti levitä edelleen muiden intransitiiviverbien yhteyteen. Tämän kehityskulun puolesta puhuu havainto, että vielä 1600-luvun kirjasuomessa *näkyä*-verbi on rakenteessa selkeästi tavallisin, joskin myös *näyttää*-verbistä löytyy esimerkki (Forsman Svensson 1983: 268–269). Nykyisin taas *näyttää* on rakenteessa selkeästi *näkyä*-verbiä tavallisempi ainakin sanomalehtikielessä (ks. Pajunen 2001: 383–384). *Näkyä*-verbin yleisyys saattaa kuitenkin koskea lähinnä yleiskieltä, sillä Ikolan, Pajumäen ja Koiton (1989: 480–481) mukaan murrepuheessa *näkyä*-verbi on rakenteessa yleinen ja *näyttää* harvinainen, kun taas yleiskielessä rakenteessa esiintyvät tavallisimmin verbit *näyttää* ja *tuntua*.

Intransitiiviverbiin liittyvässä partisiippirakenteessa siis finiittiverbinä toimii tavallisesti yleisvaikutelmaverbiksi kutsuttu verbi. Paitsi leksikaalisesti rajattu, rakenteen hallitseva verbi on Pajusen (2001: 383) mukaan myös lähes aina yksikön 3. persoonassa. Lisäksi hallitseva verbi ja partisiippi ilmaisevat useimmiten samanaikaista tilaa tai prosessia. Toisin kuin objektiasemaisena partisiippirakenteen kohdalla, intransitiiviverbiin liittyvien rakenteiden partisiippiverbeistä valtaosa, lähes puolet, on Turun sanomien korpuksessa *olla*-verbejä. Pajunen toteaa rakenteen olevan pitkälle kiteytynyt.

---

¹⁴ Esimerkit ovat Hakuliselta (1979: 571).

Merkittävimpänä erona transitiiviverbiin liittyvän ja intransitiiviverbiin liittyvän partiisiippirakenteen välillä näen tässä yhteydessä rakenteiden toisistaan poikkeavat funktiot. Kun objektiasemaista partiisiippirakennetta käytetään tyypillisimmillään referointiin, intransitiiviverbiin liittyvän partiisiippirakenteen tyypillisin funktio näyttäisi olevan jonkin asiointilan epävarmaksi osoittaminen. (Pajunen 2001: 834.) Se saa siis episteemisen tulkinnan. Rakenne ilmaisee tiedon varmuusastetta mutta myös tiedon alkuperää, sillä tavallisimmin rakenteen kanssa järjestyvät verbit ovat luonteeltaan evidentialisia yleisvaikutelmaverbejä. Tässä näkyy konkreettisesti episteemisen modaalisuuden ja evidentialisuuden päällekkäisyys. Tavallisesti tieto ilmaistaan toisen käden tiedoksi (esim. *kuuluu olleen*) tai puhujan omaan päätelyyn tai havaintoihin perustuvaksi (esim. *näkyä ~ näyttää ~ vaikuttaa ~ tuntuu olevan*). Partiisiippirakenteen kanssa järjestyvien yleisvaikutelmaverbien voisi leksikaalisen merkityksensä vuoksi ajatella viittaavan tiedon hankkimisen tapaan. Pajunen (2001: 384–385) on kuitenkin havainnut, että partiisiippirakenteeseen liittyessään näiden verbien aistihavaintomerkitys on heikentynyt. Hänen mukaansa erityyppisiä aistihavaintoja kuvaavat verbit, esimerkiksi *näyttää* ja *tuntua*, ovat tässä rakenteessa usein vaihtoehtoiset ja niiden tehtävä on lähinnä ilmaista kokijatiedon epävarmuutta. Verbi *kuulua* osoittaa, että tieto on saatu ulkopuolisesta lähteestä, mikä sekin vähentää tiedon varmuusastetta. (Pajunen 2001: 384–385.)

Yleisvaikutelmaverbien ja partiisiippien genetiivin muodostama partiisiippirakenne näyttäisi siis olevan kieliopillistumassa ja osin kieliopillistunut modaaliseksi rakenteeksi, jota käytetään episteemisen merkityksen ilmaisemiseen. Tässä rakenteessa käytettynä yleisvaikutelmaverbien alkuperäinen leksikaalinen merkitys on hämärtyntä ja abstraktistunut, vaikka rakenteesta irrallaan käytettynä se on tallella (esim. *naapurista kuuluu meteliä*). Tämä on tunnusomaista kieliopillistumisprosessille. Joissakin rakenteen esiintymissä tietty aistivaikutelmatulkinta on edelleen läsnä, mutta myös Pajunen (2001: 385) arvelee, että tämä jossain määrin kiteytyntä, leksikaalisesti rajattu ja omaa merkitystään saanut rakenne saattaa kieliopillistua vielä nykyistä pidemmälle. Ajattelen, että myös *lienee*-muodon siirtyminen rakenteeseen tukee tätä päättelyä.

3 POTENTIAALI JA LIENEE

Koska suomen yleiskielessä *lienee* tunnetaan vain *olla*-verbin potentiaalimuotona, on luonnollista, että myös *lienee*-muodon *olla*-verbin paradigmasta irrallinen käyttö on kiinteästi sidoksissa potentiaalimoduksen merkitykseen. Tuntuu siltä, että liki mahdottomalta käsitellä *lienee*-muotoa sivuamatta yleisemmin potentiaalimuotoa ja sen saamia merkityksiä.

Edellisessä luvussa olen käsitellyt modaalisuutta ja kielen muutoksen mekanismeja yleisellä tasolla. Tässä luvussa kerron konkreettisemmin suomen potentiaalimoduksista ja *lienee*-muodosta aiempaan tutkimukseen pohjautuen. Tavoitteeni on havainnollistaa, kuinka potentiaali ja *lienee*-muoto sijoittuvat modaalisuuden laajaan kenttään. Aluksi luon aiempaan tutkimustietoon pohjautuvan katsauksen suomen kielen potentiaalimoduksen käyttöön ja merkityksiin toisaalta kirjoitetussa yleiskielessä, toisaalta murteissa. Tämän jälkeen käsitelen tarkemmin *lienee*-muodon historiaa ja sen käytön erityispiirteitä omassa alaluvussaan.

3.1 Potentiaali suomen kielessä

Suomen kielen potentiaalimoduksen *ne*-tunnus on Lauri Hakulisen (1979: 245) mukaan etymologisesti vanha ja saattaa juontua jo uralilaisesta kantakielestä. Samatunnuksinen suomen kielen potentiaalimoduksen kaltainen modus on mahdollisesti ollut olemassa ainakin jo suomalais-ugrilaisessa kantakielessä. Potentiaalimoduksen katsotaan olevan lähtöisin jostakin *ne*-tunnuksesta, ehkä frekventatiivisesta tai kontinuaatiivisesta verbinjohdoksesta. Tunnuksella on vastineita lähi- ja etäsukukielissä. (Hakulinen 1979: 245.) *Ne*-tunnuksinen potentiaali on tuttu myös laajemmin itämerensuomalaisissa kielissä, ja tunnus on ilmeisesti sukua esimerkiksi unkarin ja joidenkin muiden uralilaisten kielten konditionaalimoduksille (Laakso 2001: 192).

Potentiaalimoduksen käyttö itämerensuomalaisten kielten keskuudessa on kuitenkin vähäistä. Laanestin (1975: 155) mukaan modusta käytetään suomen lisäksi enää jonkin verran vain joissakin karjalan murteissa ja Viron eteläisessä vörun murteessa. Esimerkiksi vepsässä potentiaalia esiintyy hyvin harvoin, ja Pohjois-Viron murteissa tai liivin kielessä sitä ei esiinny lainkaan. Vatjan ja inkeroisen potentiaalimoduksen käytön Laanest kertoo vähentyneen merkittävästi noin sadan vuoden kuluessa. Vielä 1800-luvulla näiden kielten potentiaalimoduksista esitetään täydetyt paradigmat, mitä ei enää nykyaineiston pohjalta ole mahdollista tehdä. Laakso (2001: 192–193) tosin huomauttaa, ettei näitä täysiä paradigmoja voida välttämättä pitää kovin luotettavana osoituksena tuon ajan todellisesta kielenkäytöstä.

Suomen kieliopeista *ne*-tunnus esiintyy ainakin jo 1700-luvulla Vhaelin (1733: 78) kieliopeissa subjunktiivinimisen potentiaalimoduksen ja permissiivisyyttä ilmaisevan moduksen yh-

teydessä. 1600-luvun kieliopeissa (Petraeus 1649; Martinius 1689) tällaista modusta ei vielä esiinny. Vhaelin kielioopin (1733: 82–89) subjunktiivin preesensin taivutusparadigma vastaa nykysuomen potentiaalia, ja *olla*-verbistä esitetään *liene*-vartaloinen muoto. Menneen ajan subjunktiiveilla on kuitenkin nykysuomen konditionaalin tunnus.

E. N. Setälän esitykset potentiaalista ovat jo nykyisen yleiskielen kaltaisia. Suomen kielin oppikirjassaan (Setälä 1928 [1900]: 83) hän mainitsee potentiaalin moduksena, joka esittää tekemisen mahdollisena. Hän käyttää moduksesta nimitystä ”potentsiaali (mahtotapa)”. Teoksen uudistetussa laitoksessa (Setälä & Nieminen 1963 [1939]: 73) potentiaalin merkitykseen on lisätty tarkennus: ”potentiaali – – esittää tekemisen mahdolliseksi, s.o. todennäköiseksi, mutta ei varmaksi”.

3.1.1 Potentiaali kirjoitetussa yleiskielessä

Suomen yleiskielessä potentiaali muodostetaan liittämällä *ne*-tunnus yksivartaloisen verbin vokaalivartaloon tai kaksivartaloisen verbin konsonanttivartaloon. Konsonanttivartaloon liittyessään tunnuksen konsonantin ja vartalon loppukonsonantin välillä tapahtuu assimilaatio. (Ks. esim. ISK 2004: § 117.) Yleiskielen *olla*-verbin potentiaali muodostetaan *lie*-vartalosta, jota käytetään vain potentiaalimuodossa. Passiivin potentiaalin preesens muodostetaan kuitenkin *ol*-vartalosta (*oltaneen*). (Ikola 2001: 58–59.)

Eri lähteet ovat nykysuomen potentiaalin peruserkityksestä kutakuinkin samaa mieltä: tyypillisimmillään potentiaali ilmaisee episteemistä mahdollisuutta tai todennäköisyyttä väitelauseessa (mm. Hakulinen & Karlsson 1979: 274; ISK 2004: § 1597). Potentiaalin preesens ilmaisee puhehetkellä tapahtuvaa arviota samanaikaisesta tai tulevasta asiaintilasta, perfekti taas viittaa menneeseen aikaan (ISK 2004: § 1579). 1800- ja 1900-luvun sanomalehtikieltä tutkinut Savola (1987: 503–504) kuitenkin huomauttaa, että potentiaali on aiemmin ollut nykyistä huomattavasti vivahteikkaampi modus sekä syntaktiselta että semanttiselta käytöltään. Savolan havaintojen mukaan suurin osa sanomalehtikielen potentiaaleista esiintyy kyllä toteavissa päälauseissa nykyyleiskielen tapaan, mutta 1800-luvun lehtitekstissä potentiaalia esiintyy huomattavasti enemmän erilaisissa kysymyslauseissa ja alisteisissa lauseissa kuin 1900-luvulla. Savola (1987) toteaa, että 1800-luvun sanomalehtikielessä potentiaalin käyttö on lähempänä murteissa havaittavaa käyttöä, jossa kysymyslauseen on havaittu olevan muodon tavallisin käyttöympäristö, kun taas 1900-luvulle tultaessa potentiaalin käyttö on objektiivistunut ja yksipuolistunut lähinnä todennäköisyyden ilmaisijaksi. Näyttäisi siis siltä, että

potentiaalin tyypillisimpänä pidetty episteemistä mahdollisuutta tai todennäköisyyttä ilmaiseva väitelausekäyttö on vakiintunut suomen kirjakieleen vasta 1800- ja 1900-luvun taitteessa.

Episteemisen modaalisuuden lisäksi potentiaalin sisältävän väitelauseen on todettu toisinaan ilmaisevan myös deonttista modaalisuutta. Deonttista modaalisuutta potentiaali ilmaisee, kun se on tulkittavissa ensisijaisesti kehotukseksi (esim. *merkinnette nimenne oikeaan yläkulmaan*). Kehotuksissa tulee erityisen hyvin esiin potentiaalin preesensiin usein liittyvä futuurinen tulkinta. (ISK 2004: § 1597.) Futuurisuuden ja modaalisuuden välillä on luonteva kytkös, sillä tulevaisuuden tapahtumista ei vielä puhehetkellä voi olla täyttä varmuutta. Bybee ym. (1994: 280) toteavat, että futuurinmerkitsimien pääfunktio on ilmentää aikomusta tai ennustusta, minkä vuoksi se muistuttaa enemmän modaalista kuin temporaalista kategoriaa. Palmerin (2001: 104–105) mukaan tulevaisuuden tapahtumiin viittaamista voidaan pitää korkeintaan valistuneena olettamuksena.¹⁵ Potentiaalia voidaan siis pitää luontevana tapana viitata tulevaisuuteen. Penttilä (1963: 475–476) onkin havainnut, että potentiaalilla on usein futuurinen sivumerkitys, ja kansanrunoissa sekä joillakin itäsuomalaisilla kirjoittajilla futuurinen merkitys on modaalista keskeisempi, jopa ainoa merkitys.

Potentiaalia käytetään verrattain usein modaalisista verbeistä *saada*, *voida* ja *joutua*. Verbit *saada* ja *voida* ovat luonteeltaan deonttisia, ja niistä muodostetun potentiaalin voi katsoa ilmaisevan deonttista modaalisuutta (esim. *saanen onnitella ~ huomauttaa*), joskin tällaiset ilmaukset ovat tavallisesti pitkälle kiteytyneitä. (ISK 2004: § 1597.) Toisaalta potentiaalimuotoisen modaaliverbin deonttinen tai dynaaminen merkitys voidaan katsoa kuuluvaksi potentiaalimuodon episteemisen tulkinnan vaikutusalaan, jolloin esimerkiksi *voinee*-muodon tulkinta olisi 'arvelen, että on mahdollista ~ kykenee'. (ISK 2004: § 1600).

Kysymyslauseissa esiintyessään potentiaali tuo mukanaan retorisen sävyn (esim. *tarvitaneenko tässä muita perusteluita?*). Se voi ilmentää myös pohdiskelua, epäröintiä, epä tietoisuutta ja epäluuloa. (Hakulinen & Karlsson 1979: 274; ISK 2004: § 1598.) Näihin merkityksiin palaan tarkemmin seuraavassa, puhuttua kieltä käsittelevässä alaluvussa, sillä potentiaalin kysymyslausekäyttö on ominaista erityisesti suomen murteille (ks. Forsberg 1998). Potentiaali on mahdollinen myös joissakin sivulauseissa, lähinnä epäsuorissa kysymyslauseissa ja objektiasemaisissa *että*-lauseissa (Hakulinen & Karlsson 1979: 274).

Lehtitekstien potentiaaleista valtaosa on Ison suomen kieliopin (ISK 2004: § 1597) mukaan preesensmuotoisia meneillään olevien tai tulevien asiointilojen arvioita. Perfektimuotoisia potentiaaleja esiintyy huomattavasti vähemmän. Yleiskielessä yleisimmin potentiaalissa

---

¹⁵ Futuurisen ja modaalisen merkityksen yhteydestä ks. myös Lyons 1977: 677, 816.

esiintyvä verbi on *olla*-verbi, joka erottuu esiintymistiheydeltään selkeästi muista potentiaali-muotoisista verbeistä. Esimerkiksi noin 18 miljoonan sanan Parole-korpuksen lehtitekstiaineistossa potentiaalin preesensmuotoja on *olla*-verbin kohdalla 2654 ja seuraavaksi yleisimmän *saada*-verbin kohdalla enää 442 kappaletta. Samassa korpuksessa *olla*-verbin potentiaalin perfektejä on 72 ja *saada*-verbin 18. *Olla*-verbin potentiaalin yleisyyttä selittää paljolti *olla*-verbin ylipäätään suuri frekvenssi kielenkäytössä (ks. SKTS 1979).

Potentiaali on usein todettu harvinaiseksi, lähinnä kirjoitettuun kieleen kuuluvaksi muodoksi. Iso suomen kielioppi (ISK 2004: § 1597) mainitsee, että myös kirjoitetussa yleiskielessä potentiaali on melko harvinainen. Moduksen harvalukuisuudesta puhuu myös Hilikka-Liisa Matihaldi (1980: 50–53), joka on tutkinut suomen modusten käyttötaajuuksia erityyppisissä teksteissä yleiskielisessä aineistossa. Hän toteaa potentiaalin olevan verbimoduksista pienitajuisin. Hän pitää potentiaalia luonteeltaan kirjallisena tai asiakielisenä ja kertoo, että runsaimmin sitä käytetään tutkimus- ja uutiskielessä. Lähes yksinomaan kirjoitettuun yleiskieleen kuuluvaksi potentiaalin ovat luokitelleet myös Hakulinen ja Karlsson (1979: 274). Näihin arvioihin on voinut vaikuttaa potentiaalin verrattain pieni frekvenssi kielessä sekä erityisesti puhekielen potentiaalia koskevan tutkimustiedon vähäisyys. Forsberg (1998) on kuitenkin osoittanut, että pienestä frekvenssistään huolimatta potentiaalilla on paikkansa myös puhutussa kielessä.

3.1.2 Potentiaali puhutussa kielessä

Puhutun kielen potentiaalia on tutkittu vain vähän. Puhekielen potentiaalia on käsitelty laajemmin vain murteiden potentiaaliin perehtynyt Forsberg (1998), minkä vuoksi tässä luvussa keskitytäänkin lähinnä murteiden potentiaalikäytöstä tehtyihin havaintoihin. Matihaldin (1979; 1980) modustutkimuksessa käytettyyn 1960-luvun yleiskielen tutkimusmateriaaliin sisältyy yhtenä tekstiluokkana vapaa yleispuhekieli, mutta aineiston yleiskielisyyden voi olettaa rajoittavan potentiaalin mahdollisia käyttötapoja, eikä sitä voida mielestäni verrata potentiaalin käyttöön vapaassa arkipuheessa.

Matihaldi (1979) käsittelee potentiaalia yksinomaan episteemisen merkityksen ilmaisijana. Koska hänen aineistonsa edustaa 1960-luvun yleiskieltä, potentiaalin näyttäytyminen varsin yksipuolisena moduksena on ymmärrettävää. On mahdollista, ettei potentiaali tässä aineistossa saa muita käyttötarkoituksia. Kritisoida voi kuitenkin Matihaldin (1979: 93–94) toteamusta, että potentiaali ”vaihtuu varsin usein jollakin muulla tavoin muodostettuun arvelun ilmaisemiseen” niin puhutussa kuin kirjoitetussakin kielessä. Matihaldin aineiston perus-

teella potentiaali ei tosiaan vaikuta olevan kovin tavallinen etenkin puhutussa kielessä: aineiston arvelua merkitsevistä episteemisistä ilmauksista keskimäärin noin 20 % on potentiaaleja, vapaassa yleispuhekielessä vain 3 %. Matihaldi ei kuitenkaan ota kantaa siihen, onko potentiaali mahdollisesti joskus aiemmin ollut tavallisempi episteemisyiden ilmaisukeino. Ajattelua potentiaalain korvaamisesta analyttisin keinoin kritisoi myös Forsberg (1998: 18–19).

Forsberg (1998: 18–19) korostaa, että potentiaalain vaihtoehdoksi katsotut ilmaukset edustavat episteemistä todennäköisyyttä väitelauseissa, mikä kuitenkin on potentiaalille verrattain myöhään, vasta viime vuosisatojen kirjakielessä kehittynyt merkitys (ks. Savola 1987). Forsbergin (1998: 18–19) mukaan ajatus potentiaalain korvaamisesta jollakin muulla samamerkityksisellä ilmauksella edustaa staattista kielioppikäsitystä, jossa modusmerkitykset nähdään selväpiirteisinä ja muuttumattomina. Hän toteaa, että potentiaalain kehityskulku on puhutussa ja kirjoitetussa kielessä kulkenut eri tahtia ja jossain määrin myös eri suuntiin, mikä johtuu viestitilanteiden erilaisesta luonteesta. Vertailtuaan potentiaalain ja muiden episteemisten ilmausten käyttöä murteissa Forsberg (1993: 237–298) on havainnut, että erilaisten episteemisten ilmausten käyttö on runsainta itämurteissa, joissa myös potentiaalia tavataan eniten, ja että erilaisten episteemisten ilmausten runsaus näyttää olevan suoraan verrannollinen niiden käytön määrään. Myös Yli-Vakkuri (1986: 211) toteaa, että juuri Itä-Suomessa, erityisesti Savossa, potentiaalia käytetään yleisenä puheen sävyjen lievennyskeinona. Syyn potentiaalain käytössä havaittuihin eroihin Forsberg (1993: 321–327) arvelee olevan itäisten ja läntisten alueiden erilaisissa keskustelukulttuureissa. Asiaa tutkimatta on kuitenkin vaikea sanoa, mikä potentiaalain tila on nykyisessä kielenkäytössä. On nähdäkseni mahdollista, että yleiskielinen merkityskentältään murrekäyttöä kapea-alaisempi potentiaalikäyttö on vaikuttanut yksipuolis-tavasti myös nykypuhekielen potentiaaliin.

Yksi selkeä ero murteiden ja yleiskielen potentiaalain välillä näkyy aikamuotojen jakoumassa. Forsberg (1998: 120–121) on havainnut perfektimuodot murteissa selkeästi preesensmuotoja yleisemmiksi, kun yleiskielessä asia on juuri päinvastoin. Tosin perfektin suosio murreaineistossa saattaa osin johtua siitä, että haastattelutilanteet keskittyvät menneen ajan kuvaukseen. Forsberg arveleekin, että tavallisessa keskustelussa preesensmuodot saattavat olla jonkin verran yleisempiä. Asian tutkiminen on kuitenkin haastavaa, sillä vaikka potentiaalia puheessa esiintyy, se ei ole kovin frekventti. Forsbergin (1998:117) noin 500 tunnin murrehaastatteluaaineistossa *ne*-tunnuksisia potentiaaleja ja *lie*-muotoja on yhteensä 2185 eli keskimäärin 4,3 tapausta tunnissa. Potentiaalain käyttötaajuudessa on kuitenkin suuriakin alueidenvälisiä eroja.

Murteiden ja yleiskielen potentiaalinen välinen ero aikamuotojakaumassa on melko selkeä, mutta ero lausetyyppien välillä on luultavasti merkittävämpi. Forsbergin (1998: 214) mukaan murteissa potentiaalia käytetään selkeästi eniten kysymyslauseissa, ja mitä suurempi potentiaalinen käyttötaajuus murteessa on, sitä suurempi osa esiintymistä on kysymyslauseissa. Vastaavasti potentiaalinen väitelausikäyttö on suurinta murteissa, joissa potentiaali on harvinaisempi. Väitelausikäyttö ei kuitenkaan ole murteissa tavallista. Myös Penttilä (1963: 475) mainitsee, että vaikka potentiaalinen preesensin esiintymät eivät ole arkikielessä tavallisia, kysymyslauseissa potentiaalia esiintyy myös puhekielessä. Kun potentiaalia murteiden väitelausissa käytetään, se saa Forsbergin (1998: 214) mukaan usein samanaikaisesti sekä episteemisen että ei-episteemisen tulkinnan. Hän toteaa, että vaikka pääasiassa potentiaalilla ilmaistaan episteemistä mahdollisuutta, sen episteemistyminen ei murteissa ole edennyt yhtä pitkälle kuin kirjakielessä. Potentiaalinen väitelausissa saamista ei-episteemisistä merkityksistä tavallisista on juurimahdollisuus. Deonttisen välttämättömyyden alaan kuuluvien merkitysten Forsberg sanoo olevan erittäin harvinaisia ja väistyviä. Lisäksi hän kertoo potentiaalinen episteemisen käytön olevan kirjakieleen verrattuna rajoittunutta: 1. ja 2. persoonassa ja useimpien passiivissa potentiaali saa episteemisen tulkinnan vain, jos kyseessä on *olla*-verbi tai jokin muu statiivinen verbi. (Forsberg 1998: 215–216.) *Lienee*-muodon tulkinnan voi siis joka tapauksessa olettaa olevan lähinnä episteeminen.

Forsberg (1998: 242) on havainnut murteiden ja yleiskielen välillä eron paitsi potentiaalisen kysymyslauseikäytön määrässä myös sen monivivahteisuudessa. Osa murteiden kysymyslauseista on funktioltaan väitelauseen kaltaisia, toisaalta jotkut potentiaalinen sisältävät väitelauseet voitaisiin tulkita kysymyksiksi. Raja on liukuva, ja vaikka toiset kysymyslauseet ovat lähellä tyyppillisiä kysymyksiä, toiset ovat hyvin kaukana niistä. Forsberg (1998: 242) toteaa, etteivät potentiaalimuotoiset kysymykset ole koskaan prototyyppisiä. Usein ne ovat funktioltaan prototyyppisen kysymyksen ja väitelauseen välimuotoja, joille on luonteenomaista puhujan affektisen suhtautumisen ilmaiseminen. Lisäksi myös vastattavaksi tarkoitettuun tai kysymykseksi tulkittuun lausumaan potentiaali tuo oman puhetilanteeseen sidoksissa olevan merkityksensä.

Forsberg (1998) jakaa kysymyslauseet MI-lauseisiin (kysymys muodostetaan *mi-*, *ku-*, *ko-* tai *ke-*alkuisella kysymyssanalla) ja KO-lauseisiin (kysymys muodostetaan *-ko-*liitepartikkelilla), ja tätä jakoa noudatan myös omassa analyysissäni. MI-lauseita on Forsbergin aineistossa huomattavasti enemmän kuin KO-lauseita. Näillä kahdella kysymyslauseetyypillä on osin päällekkäisiä mutta myös toisistaan eroavia merkityksiä.

KO-kysymykset ilmaisevat Forsbergin (1998: 278–279) mukaan usein puhujan episteemistä kantaa. Funktioltaan kysyvimpiä niistä ovat Forsbergin mukaan verbialkuiset KO-lauseet. Potentiaalimuodon käyttö ei kuitenkaan tarkoita, että puhuja hakisi varmuutta asiain-tilan todennäköisyyden asteesta, vaan hän odottaa lähinnä saavansa myöntävän tai kieltävän vastauksen. Potentiaalinen tehtäväksi jää vähentää kysyvyyttä ja pehmentää kysymyksen sävyä silloin, kun puhuja ei uskalla pitää myönteistä tai toivottua vastausta varmana, kuten Penttilä (1963: 475) tulkitsee. Kyse vaikuttaisikin olevan lähinnä kohteliaisuudesta tai kasvojen suojelusta. Larjavaara (2007: 527) on todennut, että ilmauksen epäsuoruutta motivoi kohteliaisuus, tavallisesti keskustelukumppanin mutta joskus myös omien kasvojen suojeleminen. Kohteliaina, kasvojen suojelemaan tähtäävinä kysymyksinä voivat toimia niin potentiaalimuotoiset KO-lauseet kuin MI-lauseetkin (ks. Forsberg 1993: 307–309; Yli-Vakkuri 1986: 210). Nähdäkseni potentiaalimuotoisessa kysymyksessä kasvojen suojeleminen voi tulkita kaksisuuntaiseksi: Potentiaalimuoto tuo kysymykseen retorisen tai spekulatiivisen sävyn, jolloin siihen on helppo jättää vastaamatta, jos ei syystä tai toisesta halua tai osaa vastata. Toisaalta myös kysymyksen esittäjän on helpompi ottaa vastaan ei-toivottu vastaus tai kuulijan vaikeneminen.

Potentiaalimuotoiset kysymyslauseet ovat usein funktioltaan jonkinlaisia episteemisiä arvioita. Kysymys voi ilmaista epäilevää suhtautumista tai sen avulla voidaan ilmaista varovaisesti eriävä mielipide (esim. *lieneekö elossa, en tiedä*)¹⁶ (Forsberg 1998: 280–284). Kielto- tai kielto- muotoiset KO-lauseet ovat Forsbergin (1998: 288–289) mukaan useimmiten myönteisiä episteemisiä väitteitä, joissa propositiota pidetään todennäköisenä (esim. *Eikö se liene ollut Huitin kirkossa?* ’se taisi olla Huitin kirkossa’). Erityisesti spekulatiiviset tai retoriset MI-alkuiset kysymykset ovat luonteeltaan affektisia toteamuksia. Myöntömuotoiset lauseet ovat funktioltaan kielteisiä affektisia toteamuksia (esim. *Kuka heidät muistanee.* ’kukaan tuskin muistaa’), kielto- tai kielto- muotoiset taas myönteisiä affektisia toteamuksia (esim. *Mikseipä joku liene sanonut?* ’kyllä joku varmaan on sanonut’). (Forsberg 1998: 276–277.)

Prototyyppisissä MI-kysymyksissä propositio on kysyttyä elementtiä lukuun ottamatta kysyjälle ja kuulijalle yhteistä tietoa, mutta potentiaalimuotoinen MI-kysymys voi olla kuulijalle jopa kokonaan uutta tietoa. Koko lausuman funktio on tällöin enemmän toteava kuin kysyvä. Kysymyksen kohdistuminen johonkin yksityiskohtaan on näennäistä, ja kysymyksen funktiona on usein ainoastaan indefiniittisyyden ilmaiseminen (esim. *mikähän lie Lassila ollut* ’se oli kai joku Lassila’). (Forsberg 1998: 260.) Forsbergin (1998: 265) mukaan poten-

---

¹⁶Tämän luvun esimerkkilauseet ovat yleiskielisempään asuun muokattuja esimerkkejä Forsbergin (1998) murreaineistosta.

tiaalimuotoinen MI-lause on kuitenkin luonteeltaan affektisempi kuin indefiniittipronominin sisältävä väitelause.

Toiset MI-kysymyslauseet voidaan tulkita varauksiksi juuri esitetylle väitteelle. Varauksen ominaisuudessa MI + potentiaali -muotoinen kysymys esiintyy ainakin luettelon lopussa, jolloin se ilmaisee, ettei puhuja ole varma luettelon täydellisyydestä. Varauksen ominaisuudessa esiintyvät myös potentiaalimuotoiset MI-kysymykset, jotka liitetään edeltävään kysymys tai väitelauseeseen konjunktilla *vai* tai *tai* (esim. *liekö juoneet vai mihin lie panneet*), sekä MI kysymykset, jotka seuraavat suoraan fokusoidulla nominaalijäsenellä alkavaa KO-kysymystä (esim. *halvausko mikä lie tullut*). Liittyessään ilman konjunktia väitteeseen potentiaalimuotoinen MI-kysymys tuntuu ilmentävän epävarmuutta tai epämääräisyyttä, johon saattaa liittyä vähättelyn sävyä (esim. *ne teki hevossauppoja mitä lie tehneet*). (Forsberg 1998: 266–267.) Myös Yli-Vakkuri (1986: 207–211) liittyy potentiaalimuotoisiin kysymyksiin vähättelyn, varovaisen arvion ja kohteliaisuuden merkityksiä.

Forsberg (1998: 404) toteaa, että murteiden potentiaalilauseille on yhteistä se, että ne ovat puhefunktioltaan väljiä ja jättävät kuulijalle tilaa tulkita lauseet haluamallaan tavalla: kysymyksiksi, pohdiskeluiksi, arveluiksi tai ihmettelyiksi. Erityisesti itämurteissa potentiaalilin käyttö on moniulotteista, kun taas joitakin pohjalaismurteita lukuun ottamatta länsimurteissa tapaa enimmäkseen *olla*-verbin potentiaalimuotoja. *Lie*-vartaloista potentiaalia – tavallisesti ilman potentiaalilin tunnusta – tapaa myös niissä murteissa, joissa potentiaali on muuten tuntematon. (Forsberg 1998: 113.)

3.2 *Lienee*-muoto suomen kielessä

Vaikka suomen yleiskielessä *lienee* tunnetaan vain *olla*-verbin potentiaalimuotona, on se suomalaisten kielenkäytössä saanut myös muita, *olla*-verbin paradigmasta irrallisia käyttötapoja. On ymmärrettävää, ettei *lienee*-muotoa aina hahmoteta *olla*-verbin muodoksi – poikkeaa se vartaloltaan täysin muista *olla*-verbin muodoista. Lisäksi suhteellisen pienifrekvenssisenä muotona potentiaali ylipäättään saattaa aiheuttaa monille kielenkäyttäjille hankaluuksia. Vaikka potentiaali saattaa olla luonteva osa itämurteista puheenpartta, on se lännessä *lienee*-muotoa lukuun ottamatta huomattavasti harvinaisempi (ks. Forsberg 1998: 113). Nämä tekijät yhdessä ovat omiaan vaikuttamaan siihen, että *lienee* on toisinaan alettu hahmottaa itsenäiseksi kielenyksiköksi – milloin modaaliseksi verbiksi, milloin partikkeliksi. Erilaisista käyttötavoistaan huolimatta *lienee* tuntuu kuitenkin aina kantavan mukanaan jonkinlaista potentiaalimuotoon yleensäkin liitettyä indefiniittisyyden tai puhujan epävarmuuden merkitystä.

Tässä alaluvussa tarkastelen lyhyesti *lie*-vartalon historiaa, joka saattaa jossain määrin valottaa muodon erityispiirteitä. Sen jälkeen esittelen *lienee*-muodon erilaisia käyttötapoja aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perustuen. Keskityn erityisesti niihin käyttötapoihin, jotka ovat yleiskielen näkökulmasta vieraita ja juuri *lienee*-muodolle ominaisia. Murteissa *lienee*-muodon käytön on havaittu olevan laajempaa ja moninaisempaa kuin yleiskielessä (Forsberg 1998), ja luultavasti sitä on esiintynyt puhekielessä jo ennen kirjakielen syntyä.

3.2.1 *Lienee*-muodon historiaa

Lie-verbivartalon historia ulottuu kauas menneisyyteen. Sille löytyy etymologisia vastineita kaikissa suomen lähisukukielissä ja useissa etäsukukielissä. Suomen sukukielissä *lie*-vartalon vastine tunnetaan verbinä, ei verbinmuotona, eikä sitä käytetä episteemisyiden ilmaisemiseen, vaan sen vastineet merkitsevät lähinnä olemista tai joksikin tulemista. (Hakulinen 1979: 252; Häkkinen 2004: s. v. *lienee*.) Esimerkiksi karjalassa, vepsässä, vatjassa, liivissä ja unkarissa *lie*-muodon vastineet kantavat futuurista merkitystä ja ilmaisevat joksikin tulemista. Marissa ja udmurtissa *lie*-vartalon vastine merkitsee myös mahdollisena olemista, ja virossa se toimii futuurisena apuverbinä. (SSA s. v. *lie*-.) Häkkinen (2004: s. v. *lienee*) arvelee *lie*-vartalon futuurisen merkityksen olevan hyvin vanha, sillä uralilaisissa kielissä on vanhastaan ollut myös toinen *olla*-verbi. Suomen kielessä muoto on kuitenkin vakiintunut *olla*-verbin aktiivin potentiaalimuodoksi.

On vaikea sanoa, milloin *lie*-vartalo on suomen kielessä vakiintunut potentiaalikäyttöön. Kuten Häkkinen (1985: 110) toteaa, vakiintuminen on kuitenkin ymmärrettävää, jos vartalon alkuperäinen perusmerkitys on futuurinen, sillä ’tuleva’, ’epävarma’ ja ’mahdollinen’ sopivat funktioltaan luontevasti yhteen. Futuurin ja modaalisuuden yhteyteen on kiinnitetty huomiota myös aiemmin (ks. esim. Bybee ym. 1994: 280; Palmer 2001: 104–105; Lyons 1977: 677, 816).

Häkkisen (2004 s. v. *lienee*) mukaan suomen kirjakielessä potentiaalinnäköisen tunnuksen sisältävä *lienee*-muoto on esiintynyt jo Agricolasta alkaen, ja muodon tunnukseton vastine *lie* on mainittu ensi kertaa Hemminki Maskulaisen hurskaiden laulujen kokoelmassa 1616. Agricolan ja vuoden 1642 Raamatun *olla*-verbin potentiaalit ovat tunnuksellisia, *olle*- tai *liene*-muotoisia, ja esiintyvät lähes yksinomaan kysymyksissä. Raamatun kaikki potentiaalit esiintyvät repliikeissä. (Ikola 1994.) Vanhassa kirjasuomessa potentiaali on ylipäätään harvinaisen. 1600-luvun saarnateksteissä vain *liene*- ja *olle*-vartaloiset potentiaalit voidaan varmasti katsoa kirjoittajien omiin ilmaisuvälineisiin kuuluvaksi, muiden verbien potentiaalit periyty-

vät luultavasti Agricolalta. (Forsman Svensson 1996.) Häkkinen (2004 s. v. *lienee*) toteaa, että vaikka potentiaali on ennen 1800-lukua ollut kirjakielessä hyvin harvinainen modus, *lienee*-muoto on ollut erikoistapaus. Sitä ovat käyttäneet myös länsisuomalaiset kirjoittajat, joiden kielenparteen potentiaali ei muuten kuulu. Samansuuntaisen havainnon on tehnyt Forsberg (1998) potentiaalin ja *lienee*-muodon käytöstä suomen eri murteissa.

Vaikka potentiaalia ja *lienee*-muotoa on jonkin verran esiintynyt jo vanhassa kirjakielessä, sen asema kieliopissa on alkuun ollut horjuva. Varhaisimmissa Petraeuksen ja Martiniuksen 1600-luvun kieliopissa potentiaalia ei moduksena mainita lainkaan eikä potentiaalin näköisiä muotoja esiinny muutenkaan, mutta *lienee* esiintyy molemmilla kysyvänä adverbina *lienekö* (Martinius 1689: 63; Petraeus 1649: 42). Forsman Svenssonin (1996) mukaan adverbitulkinta viittaa *lienee*-muodon jonkinasteiseen fraasimaisuuteen. 1700-luvulla Vhael (1733: 70, 88) esittelee potentiaalin *ne*-tunnuksisen muodon subjunktiivina ja esittää *olla*-verbin kohdalla lähes nykyisenlaisen paradigman: *lienen, lienet, liene, lienemme, lienette, lienevät*.

E. N. Setälän Suomen kielen oppikirjassa (Setälä 1928 [1900]: 83, 108, 123–124) *lienee* esiintyy modusten ja verbin liittomuotojen kohdalla esimerkikilauseissa sekä verbien taivutuskaavassa. Setälä ei kuitenkaan katso tarpeelliseksi mainita erikseen *olla*-verbin potentiaalivartalon poikkeuksellisuudesta. Kaarlo Nieminen on oppikirjan uudistetussa ja laajennetussa laitoksessaan (Setälä & Nieminen 1963 [1939]) säilyttänyt Setälän esitystavan potentiaalin ja *lienee*-muodon osalta ennallaan. Aulis Ojajärvi sen sijaan on kirjaa 1960-luvulla uudistaessaan lisännyt potentiaalin preesensin esittelyn jälkeen huomion: ”Huomaa! *Olla*-verbin potentiaali muodostetaan kokonaan toisesta vartalosta: *lienen, lienet, lienee* jne. Tämä *lienee* on siis verbi, joten ei voida sanoa: Hän *lienee* on sairas.” (Setälä, Nieminen & Ojajärvi 1973 [1964]: 93.) Myös Yrjö Penttinen (1962) on kiinnittänyt huomiota partikkelin tavoin käytettävään *lienee*-sanaan samoihin aikoihin. Hän hämmästelee lukiolaisten aineista löytämänsä ”kummallista” *lienee*-muodon käyttöä (esim. *useimmat lienee tuntevat, asia on lienee niin*) ja arvelee potentiaalin funktion ja muodostustavan kielenkäyttäjien mielessä hämärtyneen. Sittemmin kielioppaat ovat varoitelleet tällaisesta *lienee*-muodon käytöstä, jossa siihen liitetään toinen finiittimuotoinen verbi (esim. Ikola 2001: 59). Voidaan siis olettaa, että yleiskielen normien vastaista *lienee*-muodon partikkelikäyttöä on alkanut esiintyä laajemmin 1960-luvulla, ainakin siihen on alettu tuolloin kiinnittää erityistä huomiota.

3.2.2 *Lienee*-muodon käyttö

Lienee-muotoa käytetään luonnollisesti samaan tapaan kuin muitakin potentiaalimuotoja, enimmäkseen episteemisten merkitysten ilmaisemiseen. Potentiaalimuodon käyttöä ja merkityksiä suomen yleiskielessä ja murteissa on käsitelty luvussa 3.1. Tässä luvussa keskitytään kuvaamaan *lienee*-muodon erityispiirteitä ja sen yleiskieleen kuulumattomia käyttötapoja.

Lienee-muodon partikkelikäyttö on luultavasti muodon norminvastaisesta käytöstä tavallisin. Esimerkkejä partikkelikäytöstä löytyy myös Forsbergin (1998) murreaineistosta. Suurin osa murreaineiston *lienee*-partikkeleista esiintyy lyhyessä, tunnuksottomassa *lie*-muodossa. Eniten partikkelikäyttöä tavataan potentiaalilin levikkialueen reunamilla murteissa, joissa potentiaalilin käyttö muuten on harvinaista. Esiintymiä on eniten länsimurteissa sekä länsisavolaisissa ja Inkerin suomalaismurteissa. (Forsberg 1998: 205–207.) Tästä voisi päätellä, että *lienee*-muoto on taipuvaisempi irtoamaan *olla*-verbin paradigmasta siellä, missä potentiaali muotona on oudompi.

Murteissa *lienee*-partikkeli on Forsbergin (1998: 207) mukaan yleisin kysymyssana-alkuisissa kysymyksissä eli MI-kysymyksissä. Sitä esiintyy jonkin verran myös KO-kysymyksissä, joissa *lie(nee)* tai *liekö* saa merkityksen 'hAn', 'ehkä' tai 'tuskin'. Joissakin KO-kysymyksissä *lie* esiintyy pleonastisen partikkelin tavoin liittyen potentiaalimuotoiseen finiittiverbiin (esim. *liekö alkanee*). Murteiden väitelauseissa *lienee* muodon partikkelikäyttö on vähäistä. Väitelauseissa sen merkitys on 'tuskin', 'kai' tai 'ehkä'. Forsberg (1998: 207) mainitsee *lienee*-partikkelin esiintyvän myös inkeriläismurteiden *kun ei lie(ne)* -konneksiossa. Konneksio on kehittynyt ehtolauseesta episteemiseksi partikkeliksi, jonka merkitys on 'ehkä, kai'. Joskus se on äänteellisesti redusoitunut muotoon *koil liene* tai *koille* (esim. – – *lapset on paikois jo on, Nurmekses ja, koille yks poika on Oulus* – –).

MI-lauseissa rajanveto *lienee*-muodon partikkeli- ja verbikäytön välillä ei Forsbergin (1998: 270) mukaan ole aina selvää. Näitä lauseita onkin syytä tarkastella lähemmin, sillä usein kysymyssana ja *lienee* muodostavat yhdessä kiteytyneen kokonaisuuden, jota Iso suomen kieliooppi (ISK 2004: § 1605) kutsuu *mikä lie x* -rakenteeksi. MI + *lie* esiintyy toki yhdessä myös lauseissa, joissa *lienee*-muoto ei ole tulkittavissa partikkeliksi, jolloin kyseessä on ainakin Forsbergin esimerkeissä usein perfektimuoto. Forsberg (1998: 268–271) erottaa toisistaan X + MI -rakenteen, jossa potentiaalimuotoisen verbin sisältävä MI-lause muodostaa prosodisen kokonaisuuden sitä edeltävän konstituentin kanssa (esim. *Nurmekseen minne lie ajanut; yhtiö mikä lie ollut*), ja tätä tavallisemman ja vakiintuneemman MI + X -rakenteen, jossa täydentävä konstituentti tulee MI-kysymyksen jälkeen (esim. *mistä sopukasta lie löytä-*

neet; mikä lie tarkoitus sillä sitten ollut). Tällaiset lauseet ilmaisevat lähinnä tiedon indefiniittisyyttä ja puhujan epävarmuutta, ja usein niihin sisältyy affektisuutta, kuten vähättelyä tai välinpitämättömyyttä. Esimerkiksi lausuma *mikä lie tarkoitus sillä sitten ollut* on tulkinnaltaan lähinnä arveleva väite 'kai sillä joku tarkoitus oli'. Voidaan myös ajatella, ettei puhuja pidä epävarmaa seikkaa tai sen tietämistä edes tärkeänä. (Ks. Forsberg 1998: 268–271.)

Merkillepantavaa on, että MI + X -rakenteen verbinmuoto on useimmiten tunnuksen *lie* (Forsberg 1998: 270). Forsbergin (1998: 270–271) mukaan MI-kysymyssana ja *lie* voidaan usein kokonaisuutena jäsentää pääsanansa määritteeksi. Koska käsittelen nimenomaan *lienee*-muotoa ja koska haluan kohdistaa huomion juuri tähän kysymyksen ja *lie*-muodon yhdistelmään, katson selkeämmäksi puhua Isoa suomen kielioppia (ISK 2004: § 1605) mukaillen *mikä lie x* tai *x mikä lie* -rakenteesta. Forsbergin (1998: 270) mukaan rakenteen *lie*-muoto on restruktuuraation kautta saattanut kokonaan partikkelistua ja *mikä lie* on alettu kokonaisuutena ymmärtää indefiniittiseksi pronominiksi tai adverbiksi. Erityisen selkeä partikkelitulkinta on lausumissa, joissa finiittimuotoinen verbi seuraa *lienee*-muotoa (esim. *missä lie on/oli*). Sitä vastoin järjestykseltään *oli missä lienee* -tyyppiset rakenteet voitaisiin Forsbergin (1998: 270–271) mukaan tulkita myös perfektimuodoiksi, joista partisiippi on tilapäisesti jäänyt pois (vrt. *oli missä lie ollut*), sillä murreaineistossa on myös useita vastaavia partisiippimuodon sisältäviä rakenteita.

Forsberg (1998: 404) toteaa, että MI-kysymyslauseissa eräistä *lienee*-muodon sisältäviä rakenteista on kehityksessä affektisia indefiniittisyyttä ilmaisevia rakenteita, joissa *lienee* menettää lopulta kokonaan verbin statuksensa ja partikkelistuu. Tähän näkemykseen on helppo yhtyä, esiintyyhän *lienee*-muodon partikkelikäyttöä jo Forsbergin murreaineistossa niin kysymys- kuin väitelauseissa. Lisäksi ajatusta *mikä lie* -rakenteen meneillään olevasta kieliopillistumiskehityksestä tukevat havainnot frekvenssin roolista ja äänteellisestä redusoitumisesta kieliopillistumisessa (mm. Bybee 2003). Vaikka potentiaali sinänsä on kielenkäytössä suhteellisen harvinainen, niin ainakin murreaineiston evidenssin perusteella potentiaalikäytössä frekventtejä ovat juuri MI-kysymyslauseet ja *lienee*-muodot, jolloin ne luultavasti esiintyvät yhdessä suhteellisen usein. Lisäksi kysymyssanaan liittyvä *lienee* esiintyy useimmiten juuri lyhentyneessä *lie*-muodossa.

Partikkelikäytön lisäksi *lienee* esiintyy satunnaisesti modaaliverbinä. Forsberg (1998: 205) on havainnut *olla*-verbin potentiaalimuotoa käytettävän *mahtaa*-verbin tapaan 1. infinitiivin muodon kanssa (esim. *liekkö se sieltä enää kotio tullakaa*). Hän mainitsee tällaisen rakenteen yhteydessä myös murreaineistosta löytämänsä tilapäisen imperfektimuodosteen: *mis-tä saakka häl liäsi olla (en) minä tiä*. *Lienee*-muodon esiintymät tässä rakenteessa perustuvat

partikkeliesiintymien tapaan enimmäkseen tunnuksettomaan *lie*-vartaloon, ja suurin osa esimerkeistä on Ylä-Satakunnasta, jossa *ne*-tunnuksinen potentiaali on harvinainen. Myös havaitsemassani *lienee tekevän/tehneen* -rakenteessa *lienee* esiintyy verbinä. Tätä rakennetta ei ole nähdäkseni kuitenkaan aiemmin kirjallisuudessa mainittu.

Edellä mainitun *lienee*-muodon verbikäytön lisäksi Forsberg (1998: 204) mainitsee Setälän¹⁷ esittäneen, että Koillis-Satakunnassa *lienee* olisi esiintynyt 1. infinitiivin lyhyessä muodossa (esim. *Missä mahtanee liennä*). Forsberg kuitenkin arvelee esiintymän tilapäiseksi. Forsbergilla (1998: 203–204) on myös maininta potentiaalilin ja konditionaalilin yhdistelmämuodosta, josta on Koillis-Satakuntaan sijoittuva esimerkki Setälältä (*Mitäpä sillä lieneis semmosta puhumista*) sekä joitakin esiintymiä Kalevalassa (*Tuosta sulho suuttuneisi*). Myös Penttilä (1963: 476) mainitsee tällaiset potentiaali-konditionaalit kieliopissaan ja toteaa, että niiden melko harvinaisehkot esiintymät toimivat samoissa tehtävissä kuin konditionaalilin preesens. Murreaineistosta Forsberg (1998: 204) on löytänyt muutaman epävarmana pitämänsä *olla*-verbistä muodostetun esimerkin, muttei pidä niiden tulkintaa itsestään selvänä. Hän katsookin muodot kontaminaatioiksi.

Lienee-muodon käyttö partikkelina tai verbinä ei ole suomen kielessä uutta. Suurin osa Forsbergin (1998: 104) aineiston murrehaastatteluista, joissa näitäkin käyttötapoja esiintyy, on peräisin 1960-luvulta, ja haastatteluista valtaosa on syntynyt 1870–1890-luvuilla. Tällainen *lienee*-muodon käyttö on kuitenkin yleiskielen mukaista potentiaalikäyttöä harvinaisempaa ja näyttäisi ilmenevän erityisesti sellaisissa aluemurteissa, joissa potentiaalia käytetään verrattain vähän. On mahdotonta sanoa, ovatko *lienee*-muodon *olla*-verbistä irralliset käyttötavat yleistymässä, enkä etsi vastausta siihen tässäkin tutkimuksessa. Näyttää kuitenkin siltä, että partikkelin ja verbin ominaisuudessa *lienee*-muoto on osa meneillään olevia kielenmuutosprosesseja.

---

¹⁷ Setälä, E. N. 1983: Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä. – Suomi II: 16.

4 LIENEE SANOMALEHDESSÄ JA VERKKOKESKUSTELUISSA

Lienee-muodon yleiskielen normien mukainen käyttö ei näytä aina olevan kielenkäyttäjille itsestään selvää yleiskielisessäkään kontekstissa. Aiemman, murteita koskevan tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että puheessa *lienee*-muoto saa vielä moninaisempia muotoja: se elää omaa elämäänsä puhuttuun, valmistelemattomaan kielenkäyttöön ja kasvokkaiseen vuorovaikutukseen liittyvine erityispiirteineen.

Tässä luvussa esittelen *lienee*-muodon esiintymistä ja käyttöä aineistossani. Käsittelen esiintymien syntaktista ympäristöä ja semanttisia piirteitä erikseen sanomalehtiaineistossa (HS-korpus) ja verkkokeskusteluaineistossa (S24-aineisto). Lopuksi tarkastelen aineistojen välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Pohdin syitä havaintojeni taustalla ja vertailen löydöksiäni siihen, mitä yleiskielen ja murteiden potentiaalista on aiemmin kirjoitettu. Aineistoni ei sisällä puhekieltä, mutta oletan, että aiemmin murteissa havaittuja piirteitä tulee luultavasti esiin myös verkkokeskusteluympäristössä, jossa puhekielenomaista tyyliä ei pidetä poikkeavana.

Kielelliset merkitykset ovat usein päällekkäisiä ja jossain määrin monitulkintaisia. Tässä esitetyt tulkinnat ilmausten merkityksestä perustuvat luonnollisesti omaan kielitajuuni. Pyrin kuitenkin esittämään riittävästi havainnollisia esimerkkejä erilaisista tapauksista tulkintojeni tueksi. Näin myös lukijalla on mahdollisuus muodostaa oma käsityksensä aineistoni *lienee*-muodon esiintymistä.

4.1 *Lienee* Helsingin Sanomissa

HS-korpus on kooltaan yli 31 miljoonaa sanaa. Aineistoni sisältää korpuksen *lienee*-muodon esiintymät, joita on toistojen ja virheosumien karsimisen jälkeen yhteensä 2191. Esiintymistä 79 % (1735 kpl) on *olla*-verbin potentiaalinen preesensmuotoja ja 21 % (452 kpl) yleiskielen mukaisia potentiaalinen perfektimuotoja. Perfektimuotoja on muodostettu 201:stä eri verbistä, mutta perfekteistä noin neljännes (111 kpl) on muodostettu *olla*-verbistä. Aineiston *lienee*-muodot ovat enimmäkseen väitelauseissa esiintyviä yksikön 3. persoonan muotoja. Myös monikon 3. persoonan muodot ja passiivin perfekti ovat melko tavallisia, kun taas muiden persoonamuotojen esiintymiä on vain muutamia. Monikon 2. persoonan esiintymiä ei ole aineistossa ainuttakaan.

Lienee-muodot sijoittuvat lähinnä päälauseisiin, jotka kattavat noin 90 % aineistosta. Noin kymmenesosa (11 %) HS-korpuksen *lienee*-muodoista on kieltolauseissa, loput myön-

teisissä lauseissa. Kielto muodot esiintyvät lähes yksinomaan väitelauseissa. Kaikista HS-korpuksen *lienee*-muodoista 5 % (117 kpl) esiintyy ilman *ne*-tunnusta *lie*-vartaloisena. Tunnuksettomat *lie*-muodot esiintyvät yksinomaan yksikön 3. persoonassa. Lisäksi lähes kaikki tunnuksettomat muodot (107 kpl) esiintyvät kysymyslauseissa, joiden osuus aineistosta on noin 9 %. Vaikka keskityn tutkielmassani ainoastaan *lienee*-muodon esiintymisiin mainittakoon kuitenkin, että haettaessa HS-korpuksesta kaikki potentiaalimuodot ContextMill-ohjelman avulla, osumia tulee noin 8400. Tästä luvusta ei ole poistettu virheosumia, mutta arviolta vähintään neljännes, luultavasti enemmänkin, HS-korpuksen potentiaaleista on *lienee*-muotoja. *Olla*-verbillä on siis vahva asema sekä kielenkäytössä yleensä että potentiaalimuotojen joukossa.

4.1.1 *Lienee* HS-korpuksen väitelauseissa

HS-korpuksen 2191:sta *lienee*-muodon esiintymästä selkeästi suurin osa, 1989 kappaletta, on väitelauseissa. Väitelauseet kattavat siis yli 90 % *lienee*-muodon esiintymistä. Tulos on odotuksenmukainen, sillä yleiskielen potentiaali katsotaan tyypillisesti lähinnä arvelevan väitteen ilmaukseksi (mm. Matihaldi 1980: 66; ISK 2004: § 1597). HS-korpuksen väitelauseiden *lienee*-muodoista 80 % (1583 kpl) on *olla*-verbin potentiaalinen preesensissä ja 20 % (402 kpl) on perfektimuodossa. Preesensmuotoisiin esiintymiin sisältyvät myös partikkelina käytetyt *lienee*-muodot, sillä ne vastaavat muodoltaan finiittimuotoista *olla*-verbin potentiaalia. Partikkelikäyttö käy ilmi *lienee*-muotoon liittyvästä toisesta finiittimuotoisesta verbistä, ja sitä käsitellen tarkemmin jäljempänä omassa alaluvussa.

Suurin osa HS-korpuksen väitelauseiden *lienee*-muodoista esiintyy päälauseissa. Päälauseet kattavat noin 90 % sekä preesens- että perfektimuotoisista esiintymistä. Väitelauseissa *lienee* ilmaisee lähinnä episteemistä todennäköisyyttä, joten ne noudattelevat yleiskielen potentiaalisen perusmerkitystä. Suurin osa väitelauseista on sävyiltään melko neutraaleja todennäköisyyden ilmauksia (esimerkit 1–3).

- (1) Mitään lopullisia päätöksiä ei tehty, mutta kaikkien ministereiden kerrotaan luvanneen korostaa varustelujen kiirehtimistä ja varojen myöntämisen lisäämistä mainittuun tarkoitukseen. Ministerit **lienevät** myös **olleet** yksimielisiä siitä, että Brysselin sopimus on puolustuksen alalla sovitettava Atlantin sopimukseen. (HS: 2320873)
- (2) Uudistajien pyrkimykset johtavat automaattisesti siihen, että äidinkielen kokeen tunnustettu asema tulevan opintomenestyksen mittarina katoaa. Se **ei liene** kenenkään etu. (HS: 7514461)
- (3) Onnettomuusalueella arvioidaan olevan noin 18000 öljyyntynyttä lintua, joista kolmannes **lienee** jo **kuollut**. (HS: 15747699)

Esimerkit 1–3 edustavat melko tyypillistä uutistekstiä, jossa potentiaalimuodon avulla esitetään suhteellisen objektiivisia arvioita tämänhetkisistä tai tulevista asiaindiloista.

Sanomalehdet eivät koostu vain uutisteksteistä, vaan ne sisältävät monia muitakin tekstilajeja, kuten mielipidekirjoituksia, kolumneja, kulttuuriarvosteluja ja ilmoituksia. Joskus lehdissä saatetaan julkaista näytteitä vanhoista uutisista, jotka eivät noudata nykyisen uutistekstin konventioita. Esimerkeissä 4–6 tekstin sävy poikkeaa tyypillisestä uutistekstistä, vaikka edelleen kyse on episteemistä todennäköisyyttä ilmaisevista arvioista.

- (4) Ispoisten aukolla lähellä Turkuä oli juhannusaattoiltana kaatunut vene, jossa oli 12 henkeä huvimatkoilijoita. Ennenkuin apuun ehdittiin, hukkui näistä 5 henkeä, joista 4 naista ja yksi nuorukainen. Syynä veneen kaatumiseen **lienee ollut** se, että joku mies oli ruvennut varomattomasti liikumaan veneessä. (HS: 148162)
- (5) Jokainen suomalainen polkupyöräilijä **lienee tottunut** siihen ajatukseen, että hänen polkupyöränsä ennen pitkää varastetaan. Ja aina hankitaan kiltisti uusi polkupyörä. (HS: 162638)
- (6) Sunnuntaiäukiolo ei ole lisännyt työllisyyttä. Ostosten määrään sillä ei ole vaikutusta. Leipäjonot **eivät liene lyhentäneet**. Sunnuntai pitää säilyttää erilaisena päivänä. (HS: 11461519)

Esimerkki 4 on peräisin 100 vuotta vanhasta uutisesta, joka kuulostaa nykypäivän lehdenlukijan korvaan vanhahtavalta. Esimerkit 5 ja 6 saattaisivat olla peräisin kolumnista tai mielipidekirjoituksesta. Esimerkissä 5 *lienee*-muodon käyttöön liittyy sarkastinen sävy, ja esimerkki 6 sisältää niin ikään jonkinlaista negatiivisesti sävytynyttä affektisuutta. Monet murteiden potentiaali-ilmauksista ovat sävyiltään affektisia (ks. Forsberg 1998). Affektisuus tuo ilmaukseen subjektiivisen näkökulman, minkä vuoksi se ei sovi objektiivisuutta tavoittelevaan uutistekstiin eikä ole kovin tavallista tai voimakasta sanomalehtien kielessä. Tunteiden ja asenteiden ilmaisemiselle on kuitenkin paikkansa ainakin mielipidekirjoituksissa ja pakinatyyllisissä teksteissä.

HS-korpuksen väitelauseissa suositaan potentiaalinn tunnuksen sisältävää *lienee*-muotoa, sillä preesensmuotoisista esiintymistä vain 5 ja perfektimuotoisista esiintymistä niin ikään vain 5 esiintyy tunnuksittomassa *lie*-vartalolisessa muodossa. Lähikontekstin perusteella tunnuksittomat muodot näyttäisivät olevan peräisin mielipidekirjoituksista, kolumneista, arvosteluista tai muuten tunteita herättävien aiheiden yhteydestä (esimerkit 7–8).

- (7) Atk-laitteiden piti helpottaa kirjallisia töitä, mutta käytännössä asia onkin päinvastoin. Ohjelmat ovat tosin vielä raakileita, joten **parannusta lie odotettavissa**. Hoitotyössä on väkeä, mutta työn "hävikki" on niin suuri, että varsinainen potilastyö alkaa olla sivuseikka. (HS: 7721641)

- (8) Miksi Kosovon serbialueita ei voisi liittää Serbiaan? Miksi Makedonian albaanialueita ei voisi liittää Kosovoon? Jos näiden alueiden asukkaat sitä haluavat, **lie heillä siihen oikeus**. Kansallisen itsemääräämisoikeuden periaate vahvistettiin jo ensimmäisen maailmansodan rauhanneuvotteluissa. (HS: 24119720)

Tunnuksettomat muodot tuntuvat olevan luonteeltaan ainakin jossain määrin affektisia. Ne ilmaisevat esimerkiksi epäilystä, vähättelyä ja hämmästelyä. Esimerkissä 7 affektisuus on melko lievä, mutta siinä *lie*-muodon käyttäminen mahdollisen *lienee*-muodon sijaan tuntuu implikoivan jonkin verran suurempaa epäilystä mahdollisia parannuksia kohtaan. Esimerkissä 8 tunnepitoisuus on voimakkaampaa.

HS-korpuksen väitelauseiden joukkoon mahtuu 7 esimerkkiä, joissa väitelause on merkitty kysymykseksi kysymysmerkin avulla (esimerkit 9–12). Tapauksista 3:ssa kysymykseen saadaan myös vastaus.

- (9) Pizzeriat täyttävät kaupungin eikä pizzan hinta ole kuin hieman meikäläistä halvempi. **Lienevät** maltalaiset rikkaitakin? (HS: 10696542)
- (10) Mutta eikö silloin pitäisi kaikki suonen sisäinen nesteytys tulkita myös dopingiksi, olipa aineena mikä tahansa? Samasta palautumista nopeuttavasta "menetelmästähän" niissäkin **lienee** kysymys? Ohitetaanko nämä peruskysymykset sillä, että kyllä urheilijat ja valmentajat ovat mieltäneet olevansa kielletyllä alueella? (HS: 24734148)
- (11) Ohittaako viiveellä katsova mainokset? Jos katson kaikki ohjelmat 10 minuutin viiveellä tallentavan digiboxin kautta, minulla **lienee** mahdollisuus ohittaa kaikki kaupalliset väliaikatiedotteet? Digiboxin kovalevy tallentaa ohjelmat sellaisinaan eli mainokset tallentuvat kuten koko muikin lähetys. (HS: 28338764)
- (12) Juridisesti Varma-Sampo ei ole määräysvalta-yhtiönne, mutta teillä **lienee** kuitenkin huomattavaa vaikutusvaltaa Varma-Sammon sijoituspäätöksiin? "Yleensä yhtiön toimitusjohtajalla on." (HS: 5429055)

Kysymysmerkki tuo mukanaan kysyvyyden vaikutelman, joka puhutussa kielessä saataisiin aikaan intonaatiolla tai kasvoniilmeillä. Episteeminen merkitys lauseissa säilyy, mutta kysymysmerkki tuo mukanaan jonkinlaisen ylimääräisen varauksen. Esimerkki 9 on luonteeltaan retorisin ja merkitykseltään lähimpänä väitelausetta. Kysymysmerkki tuo mukanaan lähinnä lievän hämmästelyn merkityksen. Esimerkeissä 10 ja 11 *lienee*-muotoisen väitteen kysymysluonteisuus korostuu, koska se esitetään osana kysymysten sarjaa, toisaalta esimerkissä 10 myös muut kysymykset vaikuttavat retorisilta. Esimerkeissä 11 ja 12 kysymykseen saadaan myös vastaus. Esimerkki 12 on osa haastattelua, joten väitemuotoisesta lauseesta huolimatta

on selvää, että haastateltavalta odotetaan kommenttia. *Lienee* tuntuu kuitenkin ainakin näennäisesti pehmentävän haastattelijan melko haastavan sävyistä oletusta.

Kuriositeettina mainittakoon, että HS-korpuksessa löytyy 9 väitelausetta, joissa *lienee*-muodosta esiintyy jokin muu kuin 3. persoona (esimerkit 13–15)

- (13) En myöskään ole maksanut marimekoistani omaisuutta, vaan hankin ne alennusmyynneistä tai tehtaanyymälöistä. Täydellä hinnalla **lienen ostanut** vain sinivalkeisen pitkän puuvillamarin ensimmäisiin Linnan juhliini 1977. (HS: 27171061)
- (14) Primitiivireaktioitakin riittää. Serrano on aivan sekaisin päästään!! En ole koskaan nähnyt mitään sairaampaa ja kuvottavampaa! kirjoittaa yksi. No, **et liene nähnyt** elämääkään, vastaa toinen. Varsinkin kuolleiden kuvat jakavat katsojia rajusti. (HS: 24302836)
- (15) Infektiosairaat lapset ja heidän huolestuneet vanhempansa tarvitsevat hellää ja asiantuntevaa hoivaa - tästä **lienemme** yksimielisiä. (HS: 27219569)

Muut kuin 3. persoonan *lienee*-muodot ovat HS-korpuksessa siis äärimmäisen harvassa. Muutoinkin väitelauseiden *lienee*-muodot ovat hyvin yhdenmukaisia. Myös muissa kuin uutistekstien väitelauseissa ne ilmaisevat lähinnä epistemistä todennäköisyyttä. Edes kysymysmerkillä osoitettu kysyvyys ei ilmaise sanottavaa epävarmuutta vaan tuo mukanaan lähinnä affektisen vivahteen.

4.1.2 *Lienee* HS-korpuksen kysymyslauseissa

Potentiaalimuotoiset kysymyslauseet eivät vaikuta kovin tavanomaiselta ilmaistyyppiltä sanomalehtikielessä, sillä HS-korpuksen *lienee*-muodoista vain hieman yli 9 % (202 kpl) on kysymyslauseita. Noin puolet kysymyslauseissa esiintyvistä muodoista on tunnuksettomia *lie*-muotoja, kun väitelauseissa tunnuksettomien muotojen osuus on alle prosentin. Kysymyslause näyttää siis olevan luonteva esiintymisympäristö tunnuksettomalle muodolle. On odotuksenk mukaista, ettei kysymyslauseiden asema sanomalehtikielessä ole ylipäätään kovin merkittävä väitelauseisiin verrattuna, sillä suuri osa sanomalehtien kielestä on tapahtumista raportoivaa uutistekstiä.

HS-korpuksen *lienee*-muodon sisältävistä kysymyslauseista suurin osa on KO-kysymyksiä. Niiden osuus aineiston kysymyslauseista on 68 % (138 kpl). MI-kysymysten osuus on 32 % (64 kpl). Tunnuksettoman *lie*-muodon käyttö painottuu HS-korpuksessa juuri kysymyslauseisiin, erityisesti KO-kysymysten yhteyteen. KO-lauseista 64 % (89 kpl) ja MI-lauseista 28 % (18 kpl) sisältää lyhyen *lie*-muodon. Aikamuodoltaan kysymyslauseet noudattavat koko aineiston jakaumaa, sillä preesensmuotoisia kysymyslauseita on perfektimuotoisia

enemmän. Havainto on yhdenmukainen aiemman tutkimustiedon kanssa, joissa potentiaalinen preesensmuoto on yleiskielessä todettu perfektiä huomattavasti yleisemmäksi (Forsberg 1998: 120–121; ISK 2004: § 1597). HS-korpuksen *lienee*-muodon sisältävät kysymyslauseet ovat enimmäkseen päälauseita, mikä on sikäli odotuksenmukaista, että päälauseet kattavat 90 % koko aineistosta. MI-lauseiden joukossa sivulauseita on kuitenkin suhteellisesti hieman enemmän kuin KO-lauseiden joukossa. Lisäksi MI-lauseet ovat KO-lauseita monivivahteisempia niin rakenteeltaan kuin semantiikaltaankin.

Aineiston MI-kysymyslauseista suurin osa on luonteeltaan melko neutraaleja, retorisia kysymyksiä. Esimerkit 1–3 havainnollistavat tällaisia lauseita.

- (1) Teloituksia tehdään paljon esimerkiksi Yhdysvalloissa. **Mikä lienee** teloittajan ammattinimike? (HS: 6108897)
- (2) USA:lle kärsitty kolmen maaalin [sic] tappio kirpaisee onneksi vain tiettyyn pisteeseen saakka. Se ei sysää Leijonia kisoissa surman suuhun, mutta mutkistaa matkaa pudotuspeleihin. **Mikä lie** syytä siihen, että Suomen joukkue ei pystynyt tuomaan Nürnbergissä löytämäänsä peli-iloa mukanaan Kölniin. (HS: 26066930)
- (3) Traktoripariskunta painaltaa mäkeä edelleen ylös, brnolaisia taloja jää oikealle ja vasemmalle, matka jatkuu. Tie on henkilöauton kuljettavissa, mutta **kuinka kauan** näin **lienee**? (HS: 27519497)

Tällaisissa lauseissa *lienee*-muoto ilmentää kirjoittajan asiaintilaan kohdistuvaa arvelua tai pohdiskelua. Vastausta tai kannanottoa ei odoteta. Retorisuus korostuu esimerkissä 2, josta kysymysmerkki on jätetty pois. HS-korpuksen aineistossa ei ylipäätään ole tulkinnaltaan niin kutsuttuja aitoja kysymyksiä.

HS-korpuksessa esiintyvistä MI-lauseista olen erotellut joitakin toisistaan jonkin verran eroavia *mikä lienee* -rakenteen alatyyppejä. Yksi niistä on *x (tai) mikä lienee* -rakenne. Toisaalta rakenne ilmaisee kirjoittajan epävarmuutta *x*-elementin (esimerkeissä kursivoitu) olemuksesta ja toimii varauksen funktiossa, toisaalta vähättelee tätä epävarmuutta ja implikoi, ettei asian tarkempi määrittely ole tärkeää (esimerkit 4–6). Partikkelit *-kin* ja *sitten* tuovat ilmaukseen lisäsvyjä.

- (4) Niinhän se osoittaakin; se on vain "toinen muoto *sisusta*", **mitä sitten lieneekin**. (HS: 2341143)
- (5) Jännityskirjailija Ilkka Remes sai 25 000 markkaa *sähköisen juonen kehittelyyn*. **Vai mikä se nyt sitten lieneekin** – asialle ei ole vielä nimeä. (HS: 10592794)
- (6) Juuri kun se kaikkein vaikein – ellei mahdoton – hanke eli vaatimattoman syntytaustan pois pyyhkivä sosiaalinen nousu on toteutumassa lopullisesti, *kohtalo* puuttuu peliin. **Tai mikä lienee**. Ehkä

se on rangaistus Daughertyn unelmamaisesta avioliitosta sekä hänen yhtä täydellisestä ystävyys-suhteestaan. (HS: 24553858)

Kokonaisuus (*tai*) *mikä lienee* voidaan katsoa irralliseksi lisäksi, jonka voisi jättää pois tekstin luettavuuden siitä kärsimättä, mikäli väitteen esittäjä haluaisi antaa itsestään varmemman vai-kutelman. Elementin tehtävä tuntuu olevan lähinnä lisätä tekstiin varauksellisuutta ja indefi-niittisyyttä. Merkitykseltään se tuntuu vastaavan indefiniittistä ilmausta *tai joku sellainen*. *Mikä lienee(kin)* tuo ilmaukseen myös epämuodollisen sävyn: yksikään esimerkeistä 4–6 ei vaikuta olevan peräisin uutistekstistä.

Edellistä rakennetta muodoltaan muistuttava mutta siitä merkitykseltään jonkin verran poikkeava on *x mikä lieneekin* -rakenne, jonka merkitys on lähinnä 'oli mikä/kuka tahansa', 'ei väliä, mikä/kuka' (esimerkit 7–9).

- (7) Jos tällaisen roolipelin tarkoitus on hännätä ja provosoida nojatuolinsa suojoissa humanismin puo-lesta liputtavia, biologiset viettinsä täysin unohtaneita *lukijoita* – **keitä he sitten lienevätkin** – ohi menee. Ravistelun sijasta Huutoja hiekkalaatikosta jättää enimmäkseen kylmäksi. (HS: 22978561)
- (8) Rakennusten suojelua – tai hävittämistä – ei voi puolustaa pelkästään sen varassa, miltä jostakusta tuntuu, edes ns. *asiantuntijasta*, **kuka hän lieneekään**. (HS: 27655513)
- (9) Kun ajaa ylös mäkeä omakotitalojen rykelmän sisälle, vastassa on pettymys. ”Jukkatalo, Jalotalo. . **minkä talotehtaiden** paketteja **lienevätkin**. (HS: 30950238)

Näissäkin tapauksissa *mikä lieneekin/-kään* kantaa mukanaan indefiniittisyyden merkitystä, mutta sen sijaan, että kyse olisi jonkin tietyn määriteltävän elementin *x* epämääräisyydestä tai nimeämisen vaikeudesta (vrt. esimerkit 4–6), puhutaan joukoista (lukijat, asiantuntijat, talo-tehtaat) ja halutaan ilmaista, ettei käsiteltävän asian kannalta ole merkitystä sillä, keitä tai mitä kyseisiin joukkoihin tarkalleen ottaen kuuluu.

Toisinaan *mikä lie(nee)*-konstituentti tuntuu määrittävän kokonaisuutena sitä seuraavaa substantiivia. Tällaista tapausta voisi kutsua *mikä lie x* -rakenteeksi. Tätä havainnollistavat esimerkit 10 ja 11. Esimerkissä 10 tapaus on selkeämpi, sillä *mikä lie* esiintyy yhtenäisenä substantiivin edellä, kun taas esimerkissä 11 substantiivi on tullut kysymyssanan ja *lie*-sanon väliin.

- (10) Äitiin mies ei tehnyt vaikutusta, ja hän sanoikin vain: "**Mikä lie vieras mies.**" Ja vieras hän olikin. (HS: 18545544)
- (11) Nyky-Nokian johtajia Vuorilehto ei juuri tapaa. "Kalenteri sieltä lähetetään, ja vuosikertomukset. **Mikä kompleksii lie** takana jommalla kummalla puolella." (HS: 2796677)

Esimerkeissä *mikä lie* -konstituentti on merkitykseltään indefiniittinen '(kai) joku' (vrt. (*kai joku vieras mies*)), ja sen voisi katsoa partikkeliksi, vaikka lauseisiin ei sisälly toista finiittimuotoista verbiä. Vastaavanlainen toteamus voisi hyvin esiintyä keskustelussa ilman, että se kaipaa finiittiverbiä, vaikka *lie* luonnollisesti on taustaltaan verbi (esim. *Joku kompleksi kai takana jommallakummalla puolella!*). Kiistattomammin partikkelikäytöstä voidaan puhua silloin, kun lauseessa on *mikä lie* -konstituentin lisäksi toinen finiittimuotoinen verbi. Tällöin *mikä lie* on selkeämmin tulkittavissa kokonaisuudeksi, kiteymäksi, joka esiintyy indefiniittisenä määritteenä merkitykseltään 'joku, jonkinlainen'. *Lienee*-muodon partikkelikäyttöä käsitellen tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Kysymyksen ja *lie*-muodon yhdistäminen tuo toteamukseen usein affektista sisältöä. Esimerkeissä 10 ja 11 sen voi tulkita vähättelyksi. Tällaisia esimerkkejä ei Helsingin Sanomissa kuitenkaan ole montaa. Nämäkin esimerkit esiintyvät puheesta otetuissa suorissa lainauksissa, mikä viittaa siihen, että rakenne voidaan katsoa juuri puhekielelle tyypilliseksi.

HS-korpuksen KO-lauseet vaikuttavat tulkinnaltaan MI-lauseita yksioikoisemmilta. Niistä lähes kaikki ovat päälauseita, luonteeltaan retorisia ja sävyltään neutraaleja (esimerkit 12–13).

- (12) Tilannetta verrataan esimerkiksi Britanniaan ja Yhdysvaltoihin. **Lieneekö** väittelijä **ottanut huomioon** Suomen ja mainittujen maiden väliset kovin erilaiset koulutusolot? (HS: 24427329)
- (13) Gardinerin pyhiinvaellusmatka Bachin kantaatteihin on sujunut tasaisen laadukkaasti voimakkain-
ta väritystä karttaen. **Liekö** italialaisessa kirkkoakustiikassa taikaa, mutta tällä kertaa esityksiin on
ilmaantunut väkevämpi, kantaottavampi ilme. (HS: 13231824)

Toisinaan esiintymiin voidaan tulkita sisältyvän affektisuutta (esimerkit 14–16). Tällaiset esimerkit ovat luonteeltaan epämuodollisempia.

- (14) Jopa uusia asuintaloja vastustetaan. Niitä ei saisi rakentaa Espoonlahdelle, koska metsässä elää
oravia. **Liekö** oma lenkipolku vaarassa? (HS: 13272607)
- (15) Poissaolijoiden liikkeet tiedetään. Moni on mökillä ja **liekö** joku tällä kertaa Espanjassa asti. (HS:
15627773)
- (16) Appiukko pitää vuorenvarmana, että kiva-sana taivutetaan seuraavasti: kiva, vekampi, kiproin.
Yksikään äidinkielen opettaja ei ole suostunut hyväksymään taivutusta. **Lieneekö** taivutus Agrico-
lan ajoilta vai kaupunkitarina? (HS: 14563574)

Tunnelataus voi olla sävyltään vähättelevä tai sarkastinen (esimerkki 14), mutta joskus myös myönteisempi, humoristinen (esimerkki 16). Tulkinta luonnollisesti syntyy osana kontekstia.

Muutamassa KO-lauseessa *lienee*-muoto voidaan tulkita lähinnä episteemiseksi arvioksi, johon liittyy puhujan varaus. Tällaiset esimerkit esiintyvät sävyltään epämuodollisemmissa konteksteissa (esimerkit 17–18).

- (17) Toissa päivän jutussa piti kirjoittaa keihäänheittäjä Seppo Rädystä. Painovirhepahis, **tai lieneekö dementia**, kuitenkin paiskasi tekstiin Seppo Hovin, joka on muusikko ja suuresti arvostamani taiteilija eikä ainakaan kulttuurivihamielinen. (HS: 7249093)
- (18) Sivustalla istuskeli pari kaukaisempaa sukulaista **vai lienevätkö pelkkiä kantajia**. Hekin lausahativat sanan ja kaksi, ehkä pelkästä kohteliaisuudesta. (HS: 15263610)

Esimerkkien 17 ja 18 *lieneekö*-kysymykset liittyvät edeltävään substantiiviin konjunktioiden *vai* ja *tai* avulla. Tällainen *x vai lieneekö y* -muotoinen rakenne ilmaisee, ettei puhuja ole täysin varma rakennetta edeltävän konstituentin oikeellisuudesta. Toisaalta se voi myös ilmaista vähättelyä samaan tapaan kuin MI-lauseiden yhteydessä esitelty *x tai mikä lienee* -rakenne. Molemmat rakenteet toisaalta ilmaisevat puhujan epävarmuutta asian luonteesta lisäämällä epämääräisyyttä, toisaalta vähättelevät asian merkitystä ('saattoi olla painovirhe tai ehkä dementia, en ole varma / sillä ei ole merkitystä').

HS-korpuksen kysymyslauseissa *lienee* esiintyy lähes yksinomaan yksikön tai monikon 3. persoonassa. Vain yksi esimerkki on yksikön 1. persoonassa (esimerkki 19). Aineiston ainoa yksikön 2. persoonan esimerkki puolestaan esiintyy vain elokuvan nimessä (esimerkki 20).

- (19) **Lienenkö muistuttanut** teille, että dyyykatessa ja saalista käsitellessä on syytä pitää aina nypyhanskat tai vastaavat kädessä, kunnes tavarat on asianmukaisesti puhdistettu. (HS: 8065258)
- (20) Näyttelijä George Clooney on elämänsä roolissa vankikarkurina Coen-veljesten uudessa elokuvassa *Voi veljet, missä lienet?* Hän on yhtä rento hurmuri valkokankaan ulkopuolella. (HS: 7795247)

HS-korpuksen *lienee*-muodon sisältävien kysymyslauseiden analyysi havainnollistaa, ettei sanomalehtikieli ole yksipuolista vaan että siihen sisältyy useita tekstilajeja. Vaikka suurin osa kysymyslauseista on sävyltään melko neutraaleja ja retorisia, joukkoon mahtuu myös joitakin vähemmän neutraaleja esiintymiä, jotka enimmäkseen vaikuttavat olevan peräisin mielipidekirjoituksista, kolumneista, lainatusta puheesta tai jostakin muusta uutistekstistä vapaamman kielen sallivasta kontekstista. Ilmausten tarkkojen merkitysten rajaaminen on mahdotonta, sillä merkitykset eivät ole tarkkarajaisia – ne ovat päällekkäisiä ja tulkinta riippuu

paitsi kontekstista myös vastaanottajasta. Analyysin perusteella *lienee*-muodon sisältävien kysymyslauseiden voi kuitenkin sanoa olevan luonteeltaan lähinnä retorisia. Joskus ne lisäksi ilmaisevat indefiniittisyyttä, epävarmuutta sekä affektisia merkityksiä, kuten epäilystä, hämmästyä ja vähättelyä. Kovin voimakasta affektisuutta ei HS-korpuksen *lienee*-kysymyslauseissa kuitenkaan ilmaista.

4.1.3 *Lienee*-partikkeli HS-korpuksessa

HS-korpuksessa on vain 3 kiistatta partikkeliksi analysoitavissa olevaa tapausta *lienee*-muodon käytöstä (esimerkit 1–3). Esimerkkilauseissa siis esiintyy *lienee*-muodon lisäksi toinen finiittimuotoinen verbi. Huomionarvoista on, että kaikki partikkeliesiintymät ovat tunnusettomia *lie*-muotoja ja esiintyvät MI-kysymysten yhteydessä.

- (1) Punaposkiset, vatsapuoleltaan aukinaiset ja selvästi pehmenneet kalat kuuluvat ennemminkin terveystaviranoimaisten syyniin kuin kuluttajien pöytiin. **Missä lie** valvonta **luuraa**? (HS: 12920822)
- (2) Haastattelussa hän kuitenkin halusi myös kääntää keskustelua pois ohjustorjunnasta. ”Ei ole ymmärretty kunnolla, että ohjustorjunta on osa paljon laajempaa kokonaisuutta. **Mistä lie syystä** ihmisillä **on** taipumus kiinnostua osista laajempien yhteyksien asemesta”, hän sanoi. (HS: 28850368)
- (3) Liekö tarkoituksellista, että heidän tanssiryhmänsä nimi As2wrists ääntyy samoin kuin as tourists? **Mikä lie** sanaleikki **kätkeytyy** myös tämän teoksen nimeen? (HS: 19774311)

Partikkelimaisten *lie*-muotojen sijoittuminen MI-kysymysten yhteyteen noudattelee Forsbergin (1998: 207) havaintoa, jonka mukaan *lienee*-muodon partikkelikäyttö on yleisintä juuri kysymyssana-alkuisissa kysymyksissä. Koska niitä on kuitenkin noin 31 miljoonan sanan korpuksessa vain 3, ilmiö on aineistossa todella marginaalinen. Lähinnä havainto tukee oletusta, että yleiskielen vastaiset muodot ovat sanomalehtikielessä harvinaisia. Kaikissa kolmessa esimerkissä *lie*-muoto on liitepartikkelimainen. Erityisesti esimerkeissä 1 ja 2 *lie* voitaisiin korvata esimerkiksi liitepartikkelilla *-han* merkityksen juurikaan muuttumatta. Toisaalta esimerkki 2 ja erityisesti esimerkki 3 voitaisiin tulkita funktioltaan episteemisiksi väitteiksi (’jostain (kumman) syystä ihmisillä on taipumus’, ’(ehkä) joku sanaleikki kätkeytyy’). Voidaan puhua *mikä lie* -kiteymästä, joka tulkitaan kokonaisuudessaan indefiniittiseksi määritteeksi.

Mikä lie -kiteymien kohdalla *lienee*-muodon partikkelikäytön tai verbikäytön raja ei ole aina täysin selkeä, kuten potentiaalimuotoisten kysymyslauseiden esittelyn yhteydessä on jo käynyt ilmi. Joskus partikkelitulkinta on *mikä lie* -kiteymän yhteydessä mahdollinen, vaikka lauseessa ei olisi toista finiittimuotoista verbiä *lienee*-muodon lisäksi (esim. *Mikä lie vieras*

mies!). Toisaalta esimerkeissä 4 ja 5 partikkelitulkinta ei ole yksioikoinen, vaikka niissä toinen finiittimuotoinen verbi esiintyy.

- (4) "Lannoite- vai **mikähän lienee puutarhatarvikekauppa saisi** tehdä tilaa kahvilalle. Semmoista ei nyt oikein ole. (HS: 7019041)
- (5) Mutta heidänhän pitäisi tietää tarkalleen, mitä elämältään haluavat, hehän ovat aikuisia! Näin **ajattelee eduskunta, opetusministeriö, mikä lie**, täynnä keski-ikäisiä poliitikkoja, joista useimmat ovat unohtaneet nuoruuden tuntemukset –. (HS: 28180720)

Esimerkeissä 4 ja 5 *mikä lie* esiintyy eräänlaisena irrallisena lisänä eikä ole sidoksissa hallitsevan lauseen finiittiverbiin. Pelkästään toisen finiittimuotoisen verbin olemassaolo ei aiheuta partikkelitulkintaa. Näissä esimerkeissä *lienee*-muodon verbitulkintakin voisi olla mahdollinen, jos *mikä lienee* ajatellaan korvattavaksi rakenteella *mikä nyt onkaan*, mutta toisaalta tällainenkin ilmaus vaikuttaa jossain määrin fraasimaiselta ja ilmaisee fokuksessa olevan elementin epämääräisyyttä. Luontevinta on ehkä nähdä *mikä lie* näissäkin esimerkeissä kiteytyneeksi indefiniittisyyden osoittimeksi merkityksessä 'joku sen kaltainen' (esim. *lannoite- tai joku (sellainen) puutarhatarvikekauppa, opetusministeriö tai joku sellainen*).

Partikkelina käytettyyn *lienee*-muotoon on kiinnitetty kirjallisuudessa huomiota potentiaalisen yhteydessä ainakin 1960-luvulta lähtien, ja käytöstä on esimerkkejä myös Forsbergin (1998: 205–207, 271) murreaineistossa. Partikkelikäytön satunnaista esiintymistä HS-korpuksessa ei voitane pitää järin yllättävänä, vaikka se ei kuulukaan yleiskieleen. Ilmiön äärimmäinen satunnaisuus kertoo siitä, että yleiskielen normien ohjailemassa sanomalehtikielessä sitä vierastetaan.

4.1.4 *Lienee tekevän/tehneen* -rakenne HS-korpuksessa

Vaikka HS-korpus on sanomalehtiaineisto, siinä esiintyy yleiskielessä tuntemattoman ja ilmeisesti uudehkon *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen esiintymiä yhteensä 4 kappaletta (esimerkit 1–4).

- (1) Metsänhoidon "vakavien puutteiden" takia armeijan alueilla on usein muutenkin paljon lahoppua, kääpiä ja runsaasti kolopesijöitä. Alueilla liikkuneet lintuharrastajatkin **lienevät huomanneen** käenpiian, kangaskiurun ja muutaman muunkin taantuneen lajin suhteettoman yleisyyden. (HS: 2043618)
- (2) Tiilet putosivat yli 55 metrin korkeudesta ja pirstoutuivat maan tavoittaessaan pieniksi mureniksi. Talon henkilökunta huomasi pudonneet kappaleet puolenpäivän aikaan. Jotakuinkin nyrkin kokoiset kimpaleet **lienevät tulleen** alas yöllä tai varhain aamulla. (HS: 19674737)

- (3) Ei kumma että poppakonsteja ja ihmelääkkeitä matkustajien merikivun torjumiseksi markkinoitiin uutusterästi ja tuottoisasti. Harvaa kärsivää ne **lienevät parantaneen**. (HS: 25942125)
- (4) Tulipalon uhrien henkilöys Järvenpään poliisin tiedossa
Palosta pelastuneet **lienevät asettuneen** naapuritaloon (HS: 26118033)

Huomiota kiinnittää, että kaikissa esimerkeissä rakenne on muotoa *lienevät tehneen*, joka eroaa yleiskielen mukaisesta monikon 3. persoonan potentiaalista (*lienevät tehneet*) vain yhden äänteen osalta. Kaikkien esimerkkien *lienee tehneen* -rakenne olisi myös luontevasti ja merkityksen muuttumatta korvattavissa yleiskielen mukaisella monikon 3. persoonan potentiaalinen perfektillä (esim. *lintuharrastajatkin lienevät huomanneet käenpiian; palosta pelastuneet lienevät asettuneet naapuritaloon*). Rakenteen merkitys on selkeästi episteeminen ja affektisuudeltaan kutakuinkin neutraali.

Lienee tekevän/tehneen -rakenteen esiintyminen HS-korpuksessa on korpuksen kokoon verrattuna äärimmäisen satunnaista, eikä näin pienen esiintymisfrekvenssin perusteella voida päätellä paljoakaan. Toisaalta ei ole odotuksenmukaistakaan, että sanomalehtikielessä esiintyisi runsaasti yleiskielen normien vastaisia ilmauksia, joten jo siksi nämä 4 esiintymää ovat merkillepantavia. Vaikka *lienee*-muodon partikkelikäyttö on oletettavasti *lienee tekevän/tehneen* -rakennetta varhaisempi ilmiö, se ei ole HS-korpuksessa yleisempi. Kiintoisaa on myös se, että esiintymistä ainakin 3 (esimerkit 1, 2 ja 4) esiintyy asiatyylisessä uutistekstin kontekstissa, yksi niistä uutisotsikossa.

Morfologinen samankaltaisuus monikon 3. persoonan potentiaalinen ja *lienevät tehneen* -muotoisen rakenteen välillä on saattanut tasoittaa yleiskielen kannalta oudon *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen tietä osaksi sanomalehtitekstiä. Tällainen esiintymä voitaisiin satunnaisuudessaan katsoa jopa lipsahduksesta johtuvaksi. *Lienee tekevän* -muotoiselle rakenteelle yleiskielinen ei sen sijaan tarjoa muodoltaan yhtä läheistä vastinetta, jolla vastaavanlainen ”lipsahdus” selittyisi.

4.2 *Lienee* Suomi24-keskustelupalstalla

S24-aineisto sisältää kaikki Suomi24-keskustelupalstalta palstan hakukoneen avulla ajanjaksolla 2.1.–15.1.2012 löytyneet *lienee*-muodot, yhteensä 2181 esiintymää. Vaikka aineiston kokonaissanemäärää on mahdoton selvittää, *lienee*-muotoja on S24-aineistossa lähes saman verran kuin HS-korpuksessa, mikä helpottaa aineistojen suhteellista keskinäistä vertailtavuutta. Lisäksi katson, että suurempi esiintymien määrä lisää tulosten luotettavuutta. Vertailllessani

lienee-muodon esiintymien frekvenssiä käytän hyväkseni S24f-aineistoa, joka sisältää 636 *lienee*-muotoa noin 2 820 000 saneen tekstimassassa.

S24-aineiston *lienee*-muodoista *olla*-verbin potentiaalinen preesensissä on noin 84 % (1822 kpl) ja potentiaalinen perfektissä 16 % (326 kpl). *Lienee*-muodoista 5 voidaan tulkita imperfektimuodosteiksi (esim. *lieni*). Perfektimuotoja on muodostettu 179:stä eri verbistä, ja niistä 22 % (73 kpl) eli reilu viidennes on muodostettu verbistä *olla*. S24-aineiston *lienee*-muodot ovat enimmäkseen väitelauseissa esiintyviä yksikön 3. persoonan muotoja, kuten HS-korpuksessakin, ja seuraavaksi yleisimpiä ovat monikon 3. persoonan muodot ja passiivin perfektimuodot. Yksikön 3. persoonan muotoa käytetään usein puhekielelle tyypilliseen tapaan myös monikollisen subjektin kanssa. Verkkokeskusteluissa on kuitenkin sanomalehtiaineistoon verrattuna huomattavasti enemmän myös muita kuin 3. persoonan muotoja, ja kaikki persoonamuodot ovat edustettuina. Erityisen runsaasti esiintyy yksikön 1. ja 2. persoonan muotoja, mitä selittänee verkkokeskustelun interaktiivinen luonne.

S24-aineiston *lienee*-muodot esiintyvät tyypillisesti päälauseissa (86 % esiintymistä). Tämä vastaa pitkälti HS-korpuksen tilannetta. S24-aineiston *lienee*-muodoista suurin osa on myönteisissä lauseissa. Vain noin 11 % esiintymistä on kieltolauseissa, ja kieltomuodot painottuvat väitelauseisiin, aivan kuten HS-korpuksessakin. S24-aineistossa myös KO-kysymyksissä esiintyy useampia kieltomuotoja. Ilman *ne*-tunnusta S24-aineiston *lienee*-muodoista esiintyy 21 % (459 kpl), mikä on selkeästi enemmän kuin HS-korpuksessa. Lähes kaikki tunnuksettomat *lie*-muodot ovat yksikön 3. persoonassa, vain 3 tapausta esiintyy joko yksikön 1. tai 2. persoonassa. Lisäksi tunnuksettomista *lie*-muodoista valtaosa on S24-aineistossakin kysymyslauseissa, joiden osuus aineistosta on 29 %. Lyhyet muodot painottuvat erityisesti MI-kysymyksiin.

4.2.1 *Lienee* S24-aineiston väitelauseissa

S24-aineiston *lienee*-muodoista 70 % (1540 kpl) on väitelauseissa. Väitelausekäyttö näyttäisi siis vallitsevalta sekä verkkokeskusteluissa että sanomalehtikielessä. Yksi huomattava ero on kuitenkin tunnuksettoman *lie*-muodon käyttö. Vaikka S24-aineiston *lie*-muodot painottuvat kysymyslauseisiin, 15 % (70 kpl) niistä on väitelauseissa, mikä on HS-korpukseseen verrattuna huomattava määrä. S24-aineistossa käytetään myös enemmän muita kuin 3. persoonan muotoja. Noin 20 *lienee*-muodon esiintymää on yksikön 1. persoonassa ja 30 yksikön 2. persoonassa, ja mukaan mahtuu myös muutama monikon 1. ja 2. persoonan edustaja (esimerkit 1–4).

- (1) Meistä kahdesta **lienen** minä paremmin selvillä tieteen metodista. Ainakaan sinä et vaikuta soveltavan sitä missään. (S24: 63)
- (2) Luuletko olevasi ainoa joka Suomessa on lukenut 2. MS-sotahistoriaa? **Lienet lukeut** mutta et ole ainakaan ymmärtänyt. (S24: 1078)
- (3) Sinun kommenttisi toinen virke on asiallisesti ottaen liian pitkä. Siitä **liennemme** yhtä mieltä. Hyvässä kielellisessä asussa käytetään vain yhtä rinnasteista lausetta tai alisteista sivulauseetta. (S24: 316)
- (4) Te missien rumikshaukkujat **lienette** jotain katkeria, levähtäneitä ämmiä tahi vaihtoehtoisesti ikuisia poikamiehiä, joilla ei ole naisseuralaista ollut, eikä tule olemaankaan. (S24: 1536)

Esimerkeissä kansakeskustelijoihin ja heidän sanomisiinsa suhtaudutaan enemmän tai vähemmän tunnepitoisesti eikä kritiikkiä pelätä osoittaa. Tämä on tyypillistä verkkokeskustelulle, jossa keskustelukumppania ei kohdata kasvokkain ja oma henkilöllisyys pysyy salassa.

S24-aineiston väitelauseista valtaosa, 91 %, esiintyy päälauseissa. Lauseiden *lienee*-muodoista 86 % (1332 kpl) on *olla*-verbin potentiaalinen preesensmuodossa ja 13 % (194 kpl) perfektissä. Partikkelina käytetyt *lienee*-muodot vastaavat muodoltaan *olla*-verbin potentiaalinen preesensia, joten ne on tässä vaiheessa laskettu preesensmuotoihin. Noin prosentti esiintymistä on kuitenkin sellaisia, joita ei voida luontevasti katsoa *olla*-verbin potentiaalinen preesensiksi tai perfektiksi. Näitä ovat *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen esiintymien lisäksi 3 *lieni*-imperfektia ja 1 *lienevän*-partisiippi (esimerkki 5).

- (5) Omaan tajuntaani ei mahdu alkoholin pitäminen älykkäänä. Ennemminkin **uskon sen lienevän** geenien aiheuttaman himon, isomman, tai pienemmän. **Kaipa** aika ja tiede senkin arvoituksen joskus **tiennee?** (S24: 137)

Forsberg (1993: 295–296) kirjoittaa, että lausuman faktuaalisuutta voidaan ilmaista verbimuodun lisäksi monin tavoin kuten modaaliverbeillä, modaalisilla apuverbeillä ja kysymällä, ja joskus eri keinoja yhdistellään varmuusasteen modifioimiseksi. Esimerkkiin 5 tällaisia ilmauksia on kasautunut huomattavan monta: *uskoa*, *lienee*, *kaipa*, *tiennee*-potentiaali ja vielä *kysymysmerkki*. Vaikka tässä en pyri kovin tarkasti esittelemään muiden modaaliaineisten käyttöä *lienee*-muodon yhteydessä, sivuan aihetta vertaillen sanomalehtikieltä ja verkkokeskustelujen kieltä luvussa 4.4.2.

S24-aineiston väitelauseet ilmaisevat episteemistä todennäköisyyttä, mahdollisuutta ja epävarmuutta. Koska asteikko on liukuva ja varmuusasteiden tulkinta yksilölliseen intuitioon pohjaavaa (esim. Kangasniemi 1992: 194–198), en pidä kovin tarkkojen lukujen esittämistä

järkevänä tai riittävän luotettavana. Esitän kuitenkin suuntaa-antavia tietoja omaan kielitajuuni pohjaaviin laskelmiin perustuen ja havainnollistan ajatuksiani esimerkein.

S24-aineiston väitelauseista valtaosa ilmaisee episteemistä todennäköisyyttä tai mahdollisuutta. Ero näiden kahden varmuusasteen välillä on nähdäkseni hiuksenhieno, ja monet esimerkit voisi tilanteesta riippuen tulkita molemmin tavoin. Esimerkit 6–8 luen enemmän todennäköisyyden piiriin kuuluvaksi.

- (6) Tietysti joku teeseitse tumpelo ja silloin ei korvata? Ikean hanat **lienee testattu** 10b mutta onko ne vesilaitoksen hyväksymiä? Sitä en tiedä. (S24: 1663)
- (7) Rahat pois, siinä tämänkin päivän pääteema, siihen **ei liene** mitään direktiivejä edes suunnitteilla? (S24: 124)
- (8) Venäläiset ajaa keskellä tietä. **Ei lie** uusi uutinen paikkakuntalaisille, mutta alkoi kiinnostamaan kuinka moni on mahtanut ajaa tieltä penkkaan näitä venäläisiä vastaanuljoita talvisilla teillä väis-tellessä. Tai peräri kolarin. (S24: 544)

Esimerkissä 6 varmuuden tulkinta johtuu siitä, että kirjoittajalla on hyvä syy uskoa, että hanat on testattu vesijohtoverkkoon sopivalla käyttöpaineella, koska niitä myydään. Esimerkki 7 implikoi tulkintani mukaan pessimististä alistuneisuutta huonoksi koettuun tilanteeseen: todennäköisesti parannusta ei ole luvassa. Esimerkissä 8 kirjoittajalla tuntuu olevan syytä uskoa, että paikkakunnalla, jolla ongelmasta raportoidaan, siitä ollaan todennäköisesti hyvin selvillä.

Jossain määrin epävarmemmiksi päätelmiksi, episteemisen mahdollisuuden piiriin kuuluviksi, luen esimerkit 9–11.

- (9) Heittoploki voi olla tarpeen eikä liikaa kierroksia rummulle. 50m köyttä kelalla **lienee** mahdollinen mutta aika iso viritys ja ilman kelaä täysin mahdoton käsiteltävä. (S24: 131)
- (10) Olet kuitenkin aivan oikeassa iloisuuden merkityksestä. Olen huomannut sen omalla kohdallanikin eli olen saanut seuraa ja yksi iso tekijä tuohon **lienee** iloisuus. Tilanteeni ei sinänsä ole kovin positiivinen vaan erittäin päinvastoin, mutta ei liika murehtiminenkaan asioita auta. (S24: 155)
- (11) Tilastoja senverran, että hel-vettä pitää totena 9% ja vain 20% on varma jumalan olemassaolosta. Eli 80% ei ole ehdottoman varmoja jumalan olemassaolosta ylipäättään. Kunnon Aitoja Uskovia **lie** korkeintaan 5%. (S24: 626)

Esimerkissä 9 on mielestäni tulkittavissa epäily, että vaikka 50 m köyttä kelalla mahdollisesti toimii, se ei ehkä ole paras mahdollinen ratkaisu. Esimerkeissä 10 ja 11 esitetyt väitteet tulkit-sen mahdollisuuden piiriin siksi, että niiden tueksi esitetty evidenssi nojaa pääosin subjektiiviseen arvioon. Tosin on mahdollista, että kirjoittajan mielestä propositio on kaikesta huolimatta todennäköinen eikä vain mahdollinen. Rajanvedon vaikeutta episteemisen mahdollisuuden

ja todennäköisyyden välillä havainnollistavat myös seuraavat näiden varmuusasteiden raja-alueella häilyvät esimerkit 12–14.

- (12) Mulla tänään täynnä 19+6 ja nyt kun aloin tuota supistelua miettimään, niin kyllä mulla myös välillä vatsa tuntuu olevan ihan kivi kova, kun sitä koittaa, mutta ei kyllä satu mihinkään. Elikäs **lienee** niitä harjoitus supistuksia sitten.. :) (S24: 428)
- (13) Helpoin tapa välttää kankkusta on ottaa kohtuudella - ei se ole niin vaikeaa. Toinen tapa on se, että otetaan kohtuudella ja muistetaan myös syödä - tärkeintä **lienee** se, että nukkumaan mennessä juodaan riittävästi vettä tai muuta ei alkoholipitoista nestettä. (S24: 12)
- (14) Sisäinen nuorekkuus **lienee** ulkoista tärkeämpää, vaikkei sitä turhempi näekään.) (S24: 132)

Näkemykseni mukaan kyse voi näissä esimerkeissä olla todennäköisyydestä yhtä hyvin kuin mahdollisuudestakin. Monitulkintaisuuden vuoksi yritys vetää selkeä raja näiden alueiden välille tuntuu keinotekoiselta.

S24-aineiston väitelauseissa on myös esimerkkejä, jotka voidaan lukea selkeästi epävarmuuden piiriin. Tätä havainnollistavat esimerkit 15–17.

- (15) Luin Wikipediasta artikkelista "Sähköverkko" että tulevaisuudessa saattaa (HUOM! SAATTAA) sähköverkossa alettavan jakaa 1500 voltin tasavirtaa nykyisen 230/400 voltin vaihtovirran sijaan ja että jokaisessa taloudessa olisi oma vaihtosuuntaaja. **Ei liene ihan humpuukia** tuo väite kun muistan jostain muualtakin kuulleen tuollaisen väitteen, jossain tv- tai radio-ohjelmassa taisi olla. (S24: 1588)
- (16) Palauteosiossa kuitenkin vaaditaan, että valitsen mitä asiani koskee. Valmiista vaihtoehdoista "keskustelu" **lienee oikea?** (S24: 94)
- (17) Höyhöttäminen **lienee häsläämistä?** Siis turhanpäiväistä liikehdintää ja touhuamista (?) (S24: 546)

Kaikista näistä esimerkeistä syntyy vaikutelma, että kirjoittaja hakee vahvistusta asialleen. Esimerkeissä 16 ja 17 epävarmuutta ja kysyvyyden tuntua lisää kysymysmerkki. Myös Helsingin Sanomissa on tällaisia kysymysmerkillä merkittyjä väitteitä. Erona S24-aineistoon on, että kysymysmerkistä huolimatta Helsingin Sanomien esimerkeistä syntyy enemmän toteava kuin varmisteleva vaikutelma. Tähän on luultavasti vaikutusta sillä, että toisin kuin lehtikirjoittaja, verkkokeskustelija voi odottaa saavansa kommentteja jopa välittömästi väitteen tai kysymyksen esittämisen jälkeen.

Episteemisen modaalisuuden asteikko on liukuva ja varmuusasteiden erot jossain määrin tulkitsijasta riippuvaisia. Vastaanottajan on usein mahdoton arvioida, kuinka todennäköisenä viestin esittäjä propositiota pitää: varmaa on vain jonkinasteinen epävarmuus. Vaikka

tarkka rajanveto on mahdotonta eikä edes tarpeen, voidaan melko varmasti sanoa, että *lienee* myös verkkokeskustelujen väitelauseissa ilmaisee enimmäkseen juuri episteemistä mahdollisuutta tai todennäköisyyttä. Selkeää epävarmuutta implikoivia esiintymiäkin on, mutta ne ovat vähemmistönä. HS-korpukseen verrattuna vaihtelu eri varmuusasteiden välillä sekä *lienee*-muodon sisältämien lauseiden affektisuus vaikuttaa S24-aineistossa kuitenkin olevan runsaampaa.

4.2.2 *Lienee* S24-aineiston kysymyslauseissa

S24-aineiston *lienee*-muodoista 29 % (635 kpl) esiintyy kysymyslauseissa, mikä on noin kolminkertainen määrä HS-korpukseen verrattuna. Kysymyslauseiden suurempaa määrää verkkokeskusteluissa selittää keskustelupalstan vuorovaikutteinen luonne. S24-aineiston kysymyslauseista MI-kysymyksiä on 66 % (417 kpl) ja KO-kysymyksiä 34 % (218 kpl). MI-kysymystyyppi on siis aineistossa KO-tyyppiä yleisempi toisin kuin HS-korpuksessa. Tunnuksettomien *lie*-muotojen esiintymät painottuvat kysymyslauseisiin. S24-aineiston KO-lauseista 44 % (95 kpl) ja MI-lauseista jopa 70 % (292 kpl) sisältää lyhyen *lie*-muodon. Suurin osa aineiston kysymyslauseista on päälauseita. MI-kysymyslauseiden joukossa sivulauseiden suhteellinen osuus on hieman suurempi kuin KO-lauseiden joukossa. Tämä jakauma vastaa HS-korpuksen tilannetta.

S24-aineiston kysymyslauseista suurin osa on preesensissä kuten HS-korpuksessakin. Forsbergin (1998: 120–121) mukaan murteiden potentiaalin kohdalla perfektimuodot ovat yleisempiä, joten ainakaan siltä osin verkkokeskusteluaineisto ei vastaa murteista tehtyjä havaintoja. Toisaalta murteiden perfektipainotteisuuteen on vaikuttanut se, että murreaineisto painottuu menneiden kuvaamiseen keskittyviin haastattelutilanteisiin, ja Forsberg arvelee, että arkikeskusteluissa preesensmuodot saattavat olla yleisempiä. Näin onkin asian laita ainakin verkkokeskustelujen kohdalla.

Vaikka potentiaalimuotoiset kysymykset ovat yleensä luonteeltaan retorisia tai toteavia, S24-aineistosta löytyy joitakin *lienee*-muodon sisältäviä MI-lauseita, jotka näyttävät olevan aidosti kysyviä. Tällaisiksi tulkitsen esimerkit 1–3.

- (1) Elikäs ostin kotiteattin (LG:n HX806PENK). Nyt ongelmana on, etten saa television ääniä kuulumaan kotiteatterin kautta. **Missä lie vika?** Televisio on aika vanha, Panasonicin TH-37PX7E, liekkö television vika kun ei ääni kulje? (S24: 961)
- (2) "Microsoft volume shadow copy service" **mistä lie tuollainen tullut** koneeseeni, minkä mukana? windows päivityksienkö? (S24: 1677)

- (3) Rokkimies surmasi vaimonsa Akaassa - kuka? **Kuka lienee tää rokkijätkä?** Minkä bändin kitaristi? Ei taida olla levyttänyt bändi, mutta youtube-julkkis kuitenkin. (S24: 1607)

Vaikuttaa siltä, että näihin kysymyksiin toivotaan myös vastausta, vaikka *lienee*-muoto jättää kysymyksen tulkinnan avoimeksi. Erityisesti esimerkeissä 1 ja 2 vaikuttaa siltä, että kirjoittajat haluaisivat saada ratkaisun ongelmaansa.

Esimerkit 4–6 ovat luonteeltaan hieman edellisiä vähemmän kysyviä, mutta tuntuvat implikoivan kirjoittajan uteliaisuutta: vaikka vastausta ei varsinaisesti odoteta, se olisi kuitenkin tervetullut.

- (4) 80-luvulla joku oli soittanut alibin toimitukseen ja sanonut, kuka oli vappusurmaaja. toimitus oli kertonut asian poliisille, **mitenkä lie käynyt**. ketään ei ole tuomittu, joten ilmeisesti väärä hälytys. (S24: 575)
- (5) **mikähän lienee 2euron kolikko** jossa kartassa ruotsi/norja haarautunu, vuodelta 2007? (S24: 1869)
- (6) Näky tänä aamuna olevan palokuntaa ym. virkavaltaa maahisentiellä kerrostalon pihassa. **Mitä lie tapahtunu?** Ei löydy tietoa mistään et tuskin mitään vakavaa?

Jos kyse olisi kasvokkai keskustelusta, voisi ajatella, että kuulijan olisi helpompi ilmaista tietämättömyytensä kysymyksen ollessa potentiaalimuotoinen – kyse olisi siis kasvojen suojelusta. Verkkokeskusteluissa kasvojen suojele ei kuitenkaan ole samalla tavoin merkityksellinen seikka, koska keskustelua käydään anonyymiteetin tai nimimerkin suojassa ja toisaalta vastaanottajien joukko on epämääräinen.

Suuri osa MI-lauseista on luonteeltaan pohdiskelevia tai spekulatiivisia, melko puhtaasti retorisia, kuten esimerkit 7–10.

- (7) Klikkaa sieltä oikealta, englanniksi advanced , **miten lie suomennettu** (S24: 587)
- (8) Rovaniemellä jäi kiinni moottoripyöräjengiä pyörittävä SDP:n varakaupunginvaltuutettu amfetamiinin ja reseptilääkkeiden kaupustelusta. **Kuka lääkäri lie kirjoittanut** tuhansia mömmöjä tajuaamatta, että myyntiin ne päätyvät? (S24: 18)
- (9) **Mitä pelekureita (?) ne oikee nuo kepulaaset lienee** kun pötkivät oppositioon, syytti tuo yksi persuja? unohti nuo kepulaaset vallan. (S24: 1715)
- (10) **Mitähän lie sekkin tutkimus maksanut?** Jos nämä kaikki höpönpöpöt jätetään pois, niin niillä rahoilla ajettais taksilla miljoona kilometriä. (S24: 534)

Kysymyksiin ei odoteta vastausta. Niihin kuitenkin tyypillisesti sisältyy jonkinlaista affektisuutta, usein voimakastakin. Esimerkki 7 on luonteeltaan kutakuinkin neutraali, mutta esi-

merkkeihin 8–10 sisältyy jonkinlaista vähättelyä ja jopa lievää närkästystä. Seuraavat esimerkit (11–12) puolestaan implikoivat epäilyä tai epäluuloa.

- (11) **Mikähän sinun tietolähteesi lienee**, minä olen ollut vuosikymmeniä yli 30 esim. helluntaiseurakunnassa, mutta koskaan kukaan ei minulle naisihmisenä ole tullut sanomaan mitä saan ja mitä en saa tehdä. (S24: 127)
- (12) **Miten lie kuusikauppiaan oman rehellisyyden laita ?** Olen kuullut, että palkkoja on jäänyt maksamatta muillekin, työnantajamaksuista puhumattakaan. (S24: 719)

Kommentoija epäilee toisen keskustelijan väitteen luotettavuutta. Esimerkki 1 implikoi, että käytetyssä tietolähteessä on jotain vikaa, esimerkki 2 taas, että kauppias on epärehellinen.

Toiselle keskustelijalle saatetaan puhua myös suoraan yksikön 2. persoonaa käyttäen. Tällöin useimmiten ilmaistaan kielteistä tunnelatausta keskustelukumppania kohtaan (esimerkit 13–15).

- (13) Palataan sinunkin kanssasi asiaan, **kuka lienetkin mummottelija** Mmmmmmm, kun Paavo Väyrynen on Suomen presidenttinä. Mitähän silloin irvaillet? (S24: 1178)
- (14) **mikähän ihme tyyppi sinäkin lienet**, sanon minä vaan. (S24: 1210)
- (15) ha ha ha. **Montakohan snapsi vodkaa lienet tänään vetännyt.** (S24: 457)

Kuten esimerkeistä voidaan nähdä, kanssakeskustelijoita saatetaan melko selkeästi väheksyä tai pilkata. Esimerkit 13–15 voitaisiin nähdä spekuloina, retorisisina kysymyksinä, mutta päällimmäinen tulkinta on kielteisen affektin osoittaminen. *Lienee*-muodon käyttäminen kanssakeskustelijoiden tai heidän puolustamiensa asioiden vähättelyyn on S24-aineistossa hyvin tyypillistä. Tähän vaikuttaa varmasti keskustelijoiden kasvottomuus: kun keskustelukumppanejaan ei tunne eikä näe, on helppoa jättää heidän tunteensa huomiotta. Aineistoesimerkkien affektiseen sisältöön vaikuttaa myös varmasti se, että keskustelua käydään usein tunteita herättävistä asioista, kuten uskonnosta ja politiikasta.

S24-aineiston MI-lauseista löytyy eri tavoin indefiniittisyyttä ilmaisevia ja samalla usein affektisuutta sisältäviä *lienee*-muodon esiintymiä. Joukossa on samantyyppisiä tapauksia, joita käsiteltiin HS-korpuksen kysymyslauseiden yhteydessä. Yksi näistä on *x tai mikä lienee* -rakenne, jonka merkitys on suunnilleen 'x tai joku sellainen' ja jossa *tai mikä lienee* -elementti on irrallinen sivuhuomautuksen tapainen lisä (esimerkit 16–17).

- (16) Kun olin ladannut Youtube lataa- jutusta musiikit koneelleni, halusin synkronoida ne mun puhelimeen *usb:n* avulla (**tai mikä nyt lie**), nii se ei antanut. (S24: 1855)

- (17) Mutta mies oli on-off suhteessa kanssani melkein vuoden, kunnes panin pelin poikki. *Sitoutumiskammos vai mitä lie*. Älkää naiset lähtekö sellaiseen leikkiin. (S24: 290)

Esimerkissä 16 sulkumerkit korostavat *tai mikä lienee* -elementin irrallisuutta. Esimerkeissä *mikä lie* -rakenne on kiteytynyt indefiniittiseen 'tai jotain (sellaista)'-merkitykseen. Mahdollinen voisi olla myös verbitulkinta 'tai mikä nyt onkaan'.

Monet S24-aineiston MI-kysymyksistä sisältävät *mikä lie* -kiteymän, joka merkitykseltään vastaa lähinnä indefiniittistä pronominia ja määrittää seuraavaa substantiivia (esimerkit 18–20).

- (18) Joillain on pahimmillaan ollut 30-40 "**mitä-lie**-liirumlaarum" *ohjelmaa* tuolla käynnistymässä eikä ihme että hiukka tahmaa starttikin. (S24: 2154)
- (19) Ei ainakaan Prismasta löydy mitään vaatetta, **mitä lie** *kiinalaisten lapsien neulomaa*, ei löydy kyllä Lidlistäkään mutta se ei olekaan vaatekauppa. (S24: 2047)
- (20) pikkusiskoillani oli aika kalliit synttärät **jossaki missä lie** *leikkipaikassa* (S24: 2036)

Näissä esimerkeissä *mikä lie* on kadottanut kysyvyytensä täysin. Kuten sanottu, se ilmaisee ainoastaan epämääräisyyttä, sitä, ettei kirjoittaja tiedä ihan tarkasti tai katso tarkkaa määritelmää tarpeelliseksi. Se sisältää myös affektisen, vähättelyn merkityksen. Useissa *mikä lie* -kiteymien tapauksissa voisikin sanoa, että se on paitsi indefiniittistä myös affektista merkitystä kantava määrite.

S24-aineistossa *ja/tai mikä lienee* -rakennetta käytetään myös luetteloiden lopussa merkityksessä 'ja muuta sellaista' (esimerkit 21–22).

- (21) Jos 3D mielessä, sitten ehdottomasti LG , tulee 9kpl laseja mukana, ei-aktiivi systeemi, ei päänsärkyä, 2 pelaajan peleissä pelaajilla oma täysruutu, **ja mitä vielä lieneeki**. (S24: 526)
- (22) Ei sitä merkitystä onko hän homoseksuaali tai onko vaimoa tai yksineläjä **tai mitä lie**. (S24: 619)

Kyseessä on varaus, minkä tarkoitus on osoittaa, ettei kirjoittaja usko luettelon olevan täydellinen.

S24-aineiston KO-lauseiden joukossa on joitakin aidosti kysyviä esimerkkejä samoin kuin MI-lauseiden kohdallakin (esimerkit 23–24).

- (23) Kertokaa kokemusta kiertäjäkalvosin ongelmista. **Eikös ne liene aikas kipeitä?** (S24: 692)
- (24) Minkälaisia pihtejä ym. välineitä tarvitsen? Helmiblogit, nettikaupat ja kirjat jakoon myös! **Liekö helmiharrastajilla omaa foorumia?** (S24: 1463)

Esimerkkien 23 ja 24 kirjoittajat tähtäävät kysymyksillään informaation saamiseen. Suurin osa *lienee*-muodon sisältävistä KO-lauseista on kuitenkin retorisia kysymyksiä tai spekulatiivisia arvioita (esimerkit 25–27).

- (25) **Lieneekö sitten kyse minun epänormaliudestani ja ilmeisestä inhimillisen moraalien puutteesta**, ettei minulle tulisi pieneen mieleenkään alkaa arvottelemaan sellaista ansaitisiko ihminen tulla pelastetuksi vaiko ei. (S24: 429)
- (26) Pyhäjärven Sanomat on käynyt niin laihaksi että kyllä sen jaksaa lukea läpi! Hintaa nostettiin silti enemmän kuin mitä meillekään tulevat toiset kuntalehdet nosti. **Lieneekö niin kuumia asioita että siitä syystä hintaa korotettiin** reilummin, ei yksistään alvilla. (S24: 1905)
- (27) Jo vain pääsee, mutta on kala hukassa. **Liekkö syksyn runsas sade ja oikutteleva leuto syksy syynä**. Entisiltä käymäpaikoilta ei näpyäkään. (S24: 2073)

Esimerkeissä kirjoittaja pohtii, mahtaako asia olla niin kuin hän arvelee. Funktioltaan lauseet siis ovat lähinnä episteemisiä arvioita. Tämän tyyppisiä KO-lauseita on jokunen myös HS-korpuksessa. Toisinaan KO-lauseen *lieneekö* ilmaisee lähinnä varausta, kuten esimerkeissä 28 ja 29.

- (28) Ehkä sinä sitten koulutat jotenkin "vanhanaikaisesti" koiria, ja nykyään on vallalla eri menetit. **Lieneekö siinä syy, mene ja tiedä**. Itsestä tuntuu välillä, että ihmiset on sekaisin kaikesta informaatiotulvasta miten saa ja ei saa tehdä "uusimpien tutkimusten" mukaan -ja kun ihminen menee sekaisin, niin samalla menee koirakin. :/ (S24: 69)
- (29) Jonkun **H&M:n** imetyspaidan tilasin, **vai oliko lie Elloksen**, mutta ei mulla ainakaan ole tissit kyljissä... (S24: 367)

Kirjoittaja implikoi, ettei tiedä tai muista varmasti. Esimerkissä 29 esiintyy *olla*-verbin finiittimuotoon yhdistynyt partikkelina käytetty *lie*. *Lienee*-muodon partikkelikäyttöä S24-aineistossa käsittelem seuraavassa alaluvussa.

S24-aineistossa on verrattain runsaasti myös sellaisia KO-lauseita, jotka myönteisenä ilmaisevat epäilyä kuvastavan episteemisen arvion (esimerkit 30–31), kielteisenä taas myönteisen, propositiota todennäköisenä pitävän arvion (esimerkit 32–33).

- (30) **Lienetkö Matti ikinä edes lentänyt itse?** Epäilen vahvasti, sen verran höperöiltä vaikuttavat hengentuotteesi näillä palstoilla. (S24: 1676)
- (31) Tiuku ja Tuikku ovat kamalia nimiä, **lienevätkö nimeksi kelpaavia lainkaan**, lempinimimäisiä ja alentavia ihmisen nimeksi. (S24: 2178)
- (32) **Eiköhän useammin lie nuo nuoremmat** joilla kaasujalka on liian raskas ja halu näyttää miten kaistalta kaistalle vaihdellaan. (S24: 470)

- (33) Vaikka tuo D3000 taitaakin olla jo poistunut D3100:lla korvautunut malli, niin **eiköhän se vielä ihan käyttökelpoinen peli lie!** (S24: 1931)

Esimerkissä 30 *lienetkö*-kysymys implikoi, ettei kirjoittaja usko Matin lentäneen itse. Epäily ilmaistaan myös eksplisiittisesti kysymyslauseen jälkeen, mutta tämä ei olisi merkityksen kannalta välttämätöntä. Samoin esimerkissä 31 ilmaistaan epäily, etteivät Tiuku ja Tuikku taida kelvata nimeksi. Esimerkeissä 32 ja 33 sen sijaan uskotaan proposition olevan totta kielto- tai kysymysmuotoisesta kysymyksestä huolimatta. Tämän tyyppiset esimerkit ovat tavallisia myös murteiden KO-kysymysten joukossa (Forsberg 1998: 288–289). S24-aineistossa myöntömuotoiset esiintymät ovat enemmistönä. S24-aineistossa on kuitenkin myös useita kielto- tai kysymysmuotoisia KO-lauseita, toisin kuin HS-korpuksessa. Kielteisessä muodossa on noin 7 % kaikista KO-lauseista. Kaikissa näissä tapauksissa on kyseessä juuri esimerkkien 32 ja 33 havainnollistama proposition todennäköisenä pitäminen.

Tässä luvussa olen havainnollistanut *lienee*-muodon kysymyslausekäytön moninaisuutta verkkokeskusteluaineistossani. Vaikka HS-korpuksenkin kysymyslauseiden joukossa on vaihtelua, S24-aineistossa kysymyslauseita on enemmän ja kysymyslausekäytön monivivahteisuus on laajempaa. Myös asteikko kysyvyyden ja toteamuksen välillä on laajempi. Lisäksi affektiivisuutta esiintyy huomattavasti enemmän ja voimakkaampana kuin HS-korpuksen kysymyslauseissa.

4.2.3 *Lienee*-partikkeli S24-aineistossa

S24-aineiston *lienee*-muodoista noin 5 % (117 kpl) voidaan tulkita selkeästi partikkeleiksi. Niistä 60 % (71 kpl) esiintyy MI-kysymyslauseissa, 34 % (39 kpl) väitelauseissa. KO-kysymyslauseissa partikkelikäyttö on siis verrattain vähäistä. Kysymyslauseiden *lienee*-partikkelit ovat lähes aina tunnuksittomassa *lie*-muodossa. Havainnot ovat samansuuntaisia Forsbergin (1998) murreaineiston esiintymien kanssa. Väitelauseiden *lienee*-partikkeleista taas valtaosa esiintyy tunnuksen kanssa.

Esimerkit 1–4 havainnollistavat MI-lauseissa tavattavaa partikkelikäyttöä.

- (1) Nainen jakoi minulle 5e mutta kun kysyin olisiko 10e niin hän hymyili ja vaihtoi sen kymppiin:) Ihmeellistä mutta totta, **kuka lie oli** tämä salaperäinen hieno rouva? (S24: 1006)
- (2) Itselläni ei ole koiraa, eikä tule, ainakaan kerrostaloon. **Miksi lie räksyttää?** Osaat varmaankin koiranomistajana vastata?. (S24: 1466)
- (3) Pankkirosvo Kobako "asiallinen valtiomies". **Mitä lie** taas olet **pössytellyt**. (S24: 1179)

- (4) Lopeta tuo tyhmä provosointi, **kuka lienee oletkin** ja mene vaikka katsomaan, että mitä televisios-ta tulee. (S24, 1812)

Esimerkeistä käy ilmi, kuinka *mikä lie(nee)* esiintyy yhteen kuuluvana kiteymänä. *Lienee*-muoto on esimerkeissä samassa tehtävässä kuin liitepartikkeli *-(kO)hAn* (esim. *miksiköhän räksyttää*). Esimerkissä 4 luontevaa olisi korvata *lienee* partikkelilla *sitten* (*kuka sitten oletkin*). Esimerkeistä näkee myös sen, että koska *lienee*-muoto on partikkeli, se ei vaikuta lauseen pääverbin muotoon, vaan pääverbi voi esiintyä vapaasti eri aikamuodoissa.

Kuten MI-lauseiden yhteydessä, myös KO-lauseissa *lie*-partikkelit voitaisiin korvata liittämällä pääverbiin *-kOhAn*-liite (esimerkit 5–7).

- (5) Miehen silmistä "puhkui" määrätietoisuutta"**Liekkö oli** juuri **vapautunut** tehtävistään tai toisinpäin. (S24: 1979)
- (6) Tuon eukon huomautus valtiovallan lobbareissa piispojen kammioissa on varmaankin aivan totta. **Liekö** sama näytelmä **näyteltiin** silloin, kun oli kyse naispappeudesta ev lut kirkossamme. (S24: 625)

Merkityksen muuttumatta olisi siis mahdollista sanoa *olikohan juuri vapautunut* tai *näyteltiin-köhän sama näytelmä silloin*.

S24-aineistossa *lienee*-partikkelia esiintyy myös väitelauseissa (esimerkit 7–10). Partikkelin sisältävistä väitelauseista kolmannes on kieltomuodossa (esimerkki 10), kun taas kysymyslauseista ei yksikään ole kielteinen.

- (7) Vaan kun ei ole kukaan tullut kertomaan onko sitä vai ei, niin pitänee olettaa että sitä ei ole, sillä jos olisi niin joku **lie olisi kertonut**. (S24: 373)
- (8) Lapsi siis oli suunniteltu, joten **lienee** aikaisempi ajankohta **on** vain positiivista, eikä tarvitse odottaa niin kauan. (S24: 1370)
- (9) Kertoo **lienee** jotain johtajuudesta kun eduskuntakin antoi epäluottamuksensa kun toimi puheenmiehenä. (S24: 1969)
- (10) Se ettei kyseinen lautakunta antanut sinulle niitä avustuksia **ei liene oikeuta** varsin omalaatuiseen toimeen luottamustoimessa. (S24: 107)

Väitelausetapauksissa *lienee*-muodon funktiossa voisi toimia yhtä lailla jokin modaalipartikkeli, kuten *ehkä, kai, luultavasti, varmaan(kin/-kaan)*. *Lienee* partikkelinakin on siis yksi keino ilmaista episteemistä mahdollisuutta tai todennäköisyyttä.

HS-korpuksen partikkelikäytön käsittelyn yhteydessä esitellään *lienee*-muodon partikkelikäytön rajatapauksia, joissa ei ole täysin selvää, onko kyseessä verbi vai partikkeli. Tällaisia rajatapauksia löytyy myös S24-aineistosta (esimerkit 11–12).

- (11) Ja kun latinaa ei puhuta edes latinalaisessa Amerikassa, saati Espanjassa **tai missä lie** asukkaita **nimitellään** latinoiksi, niin sitä suuremmalla lekalla. (S24: 910)
- (12) Terveysviranomaiset **ketkä lie koettavat** niin epätoivoisesti etsiä karppaamisesta vikoja ja vaivoja (S24: 156)

Kuten HS-korpuksen tapauksissa, näissä esimerkeissä *mikä lie* -konstituentti on luonteeltaan irrallinen, jolloin lauseen toinen finiittimuotoinen verbi (*nimitellään, koettavat*) ei suoraan aiheuta *lie*-muodon partikkelitulkintaa. *Lie* liittyy kysymyssanaan muodostaen *mikä lie* -kitemän, joka on luontevimmin tulkittavissa kokonaisuutena edeltävään substantiiviin liittyväksi indefiniittiseksi affektista merkitystä kantavaksi ilmaukseksi. Mahdollinen verbitulkinta (*tai missä/kuka onkaan*) ei vaikuta yhtä luontevalta.

Erityisesti *lienee*-muodon partikkelikäytön yhteydessä *mikä lie* -konstituentti on luontevaa analysoida kokonaisuutena, joka vaikuttaa pitkälle kiteytyneeltä. Ajatusta meneillään olevasta kiteytymiskehityksestä tukee se, että juuri kysymyssanojen yhteydessä *lie* esiintyy lyhyessä, tunnuksottomassa muodossaan. Kieliopillistumisen periaatteiden mukaista on, että kieliopillistuva elementti redusoituu (esim. Bybee 2003). Väitelauseiden kohdalla *lienee* esiintyy partikkelinakin lähes yksinomaan *ne*-tunnuksen sisältävässä asussa. Näyttäisi siis siltä, että kuten Forsbergkin (1998: 404) arvelee, juuri kysymyssanan yhteydessä on käynnissä prosessi, jossa *lie* on täysin partikkelistumassa affektisissa indefiniittisyyttä ilmaisevissa rakenteissa.

4.2.4 *Lienee tekevän/tehneen* -rakenne S24-aineistossa

Lienee tekevän/tehneen -rakenteita on S24-aineistossa 9 kappaletta eli noin kaksinkertainen määrä HS-korpuksen esiintymiin verrattuna. Niistä suurin osa on 1. partisiipin avulla muodostettuja *lienee tekevän* -rakenteita. Tässä onkin näkyvin ero HS-korpuksen, jonka kaikki esiintymät ovat monikollisia 2. partisiipin sisältäviä *lienevät tehneen* -muotoisia rakenteita. S24-aineistossa 2. partisiipin sisältäviä rakenteita on vain 2 (esimerkit 1–2).

- (1) Ei minkäänlaista viidakkoa ole kainaloissani, juuri tarkistin, ei karvan karvaa. Ne aiemmat muutamakin **lienevät lopettaneen** kasvunsa. (S24: 2180)
- (2) Jo viime sodan jälkeen, 1940-luvun lopulla, suunniteltiin siltoja moneen eri paikkaan. Niitä esityksiä **lieneen olleen** yhtä paljon kuin niiden puolesta puhujia? (S24: 891)

Ainoastaan esimerkissä 1 *lienee*-muoto on monikollinen HS-korpuksen esiintymien tapaan. Eroa yleiskielen monikon 3. persoonan potentiaaliin on vain yhden äänteen verran (vrt. *lienevät lopettaneet*), jolloin tällainen muodoste voitaisiin katsoa tilapäiseksi lipsahdukseksi. Esimerkki 2 sen sijaan poikkeaa jo selkeästi yleiskielen potentiaalın perfektistä, koska muoto on yksiköllinen (vrt. *lienee ollut*). Erikoisena voidaan pitää myös *lienee*-muodon *n*-loppuisuutta, jota käsittelem lähemmin luvussa 4.3 *lienee*-muodon muunlaisia käyttötapoja tarkastelllessani.

Suurin osa S24-aineiston *lienee tekevän/tehneen* -rakenteista on muodostettu 1. partiippiä käyttäen. Yhtä lukuun ottamatta ne esiintyvät yksikön 3. persoonassa, kuten esimerkeissä 3 ja 4. Esimerkissä 5 rakenteessa on puolestaan käytetty yksikön 1. persoonan muotoa ja partiippiimuotoon on liitetty possessiivisuffiksi.

- (3) Räsänen hommas sitten isomman kaliiberin virkavaltaa, kun ei ala Sinivuoren Jopoa löytymään. **Lienee** melko vali, vali ihminen hänkin **olevan**. (S24: 1126)
- (4) Tarkkoja hygieniasta ja syövät ja nukkuvat lattialla? ja kurdistanissa leivätkin valmistetaan jossain asfalttimontussa! öh melko ristiriitainen käsitys hygieniasta. Suomessa jo ihan vaan sossukin **lienee antavan** jonkunlaisen ilmasen sängyn jos muuhun ei ole varaa.. (S24: 157)
- (5) Kiitoksia asiantuntijoille, **lienen** sen viskipullon näillä eväillä **saavani**. (S24: 1337)

Nämä esimerkit on muodostettu verbeistä, jotka ovat suomen kielen yleisimpien verbien joukossa ja joista esiintyy myös verrattain paljon potentiaalimuotoja (SKTS 1979; ISK 2004:§ 1597). Puolet rakenteista on kuitenkin muodostettu käyttäen vähemmän frekventtejä verbejä (esimerkit 6–9).

- (6) Lisäksi yksityiskohtaisesti rikoksista tämän Suomi24- foorumin kirjoittajat, typical amisten oksettavien mässäilyuutisten kannattajien tapaan, ovat erittäin innokkaita meuhkaamaan ja niillä uutusoimneilla "mässäilemään", mikä **lienee johtuvan** siitä, että keskustelijoiden joukossa olisi mahdollisesti paljon rikolliseen elämäntapaan perehtyneitä surkioita. (S24: 1667)
- (7) Moi! Mitä pidätte tästä biisistä? [URL-osoite] Bändi **lienee tituleeraavan** itseään rockabillybändinä, mutta itse biisissä oli haikuja takavuosien indie-bändiin The Cranberriesiin. (S24: 766)
- (8) Ärsyккеisiin pitää opettaa..ja usein **lienee viestittävän** jo uhkaavuutta se oma koira jolloin muut lenkillä olevat koirat reagoi. (S24: 501)
- (9) Eikös valtiovierailut tehdä aina aviopuolison kanssa? Kaiketi täälläistä tärkeää asiaa voi kysyä, ja onhan äänestäjien hyvä tietää, ettei äänestetä Suomea bannaan moniin valtioihin ? Kaupankäynti tyrehtyisi moniin maihin. Ja **mitä liekään vaikuttavan** moniin muihin asioihin? (S24: 1070)

Koska potentiaalimodus ei ole kielenkäytössä kovin frekventti, se voi tuntua oudolta eikä sen muodostus luultavasti käy kovin automaattisesti ainakaan harvinaisempien verbien kohdalla (esim *tituleerannee*). Esimerkkien 7 ja 8 partisiippimuotoiset verbit ovat lisäksi vartaloltaan huomattavan pitkiä, ja tuntuu siltä, että niiden korvaaminen yleiskielen potentiaalimuodon preesensillä ei ehkä olisi luontevaa tai ainakin muuttaisi ilmauksen sävyä. *Lienee tekevän/tehneen* -rakenne on mahdollisesti helpompi muodostaa. Se muodostetaan saman periaatteen mukaan kuin luvussa 2.2.3 sivuttu yleisvaikutelmaverbin ja partisiipin muodostama *näkyä tekevän* -muotoinen rakenne. Partisiippirakenne on luultavasti kielenkäytössä potentiaalia yleisempi ja siten tutumpi.

4.3 Muu *lienee*-muodon käyttö

Tähän lukuun olen koonnut esimerkkejä *lienee*-muodon käytöstä, joka on edellisissä luvuissa esiteltyä satunnaisempaa. Tällaisia tapauksia on vain S24-aineistossa, mikä on ymmärrettävää, sillä yleiskielestä poikkeavien, erityisesti satunnaisesti esiintyvien muotojen voidaan olettaakin esiintyvän lähinnä puheessa ja muussa vapaassa kielenkäytössä. Aineiston esiintymät vahvistavat käsitystä siitä, että kielenkäyttäjien mielissä *lienee*-muodon yhteys *olla*-verbiin on joissain yhteyksissä hämärtynyt ja sitä on ruvettu käyttämään paitsi partikkelina myös itsenäisenä modaaliverbinä.

Yksi S24-aineiston satunnaisesiintymistä on *lie*-vartaloinen imperfekti. Näitä on aineistossa 5 kappaletta (esimerkit 1–5).

- (1) Miksi, miksi ihmeessä hän niin tekisi...? **Lienesikö** kieltäytymiseen mitään syytä...? Sydämessään sen tietää. (S24: 879)
- (2) **Lienikö** tarpeellinen, vai olisiko noilla muilla kokeilla selvinnyt jo se, mitä tällä yksityislääkärin kokeella etsitään? . (S24: 1783)
- (3) Jeesus **lieni** aikasen tumma mies, ja huonohampainen, kertoipi joskus joku lehtijuttu. Silti uskoani ei se horjuta. (S24: 2040)
- (4) Lisään vielä että moni susihavainto on paljastunut kotikoiriksimme jälkineen tai havaintoineen. Alaskanmalamuutti **lieni** viimeisin. (S24: 1671)
- (5) Viimeisimmän tiedon mukaan paikalle menneillä poliiseilla oli alkanut päässä vipaamaan. Ujeltamaan ja tuuttaamaan niin pahasti että heidät otettiin pois työtehtävistä, ja laitettiin psykiatriseen hoivaan. Mikäköhän **lieni** synnä, kun helsingissä poliisit nyt kuitenkin kouliintuvat varsin kovan peliin? (S24: 1428)

Aineistossani on kaksi esimerkkiä, joissa *lienee*-muotoon liittyy 1. infinitiivin muoto (esimerkit 1–2). Tällaisia rakenteita on käsitellyt myös Forsberg (1998: 204–205) väitöskirjassaan.

- (6) Nyt Väyrynen väittää, ettein ole koskaan vastustanut EU:ta, eikä Suomen jäsenyyttä siinä! Tai se oli eilen, mioten **lienee olla** tänään ja mitä keputotuus tästä asiaasta kertoo. (S24: 1819)
- (7) Voiko olla liikaa,rakkautta,onnea kuin turvaa - no - siihen **ei liene olla** aihetta ainakaan eroon,jos sitä "yli oman tarpeen" ... (S24: 843)

Esimerkeissä *lienee* on verrattavissa modaaliseen *mahtaa*-verbiin, kuten Forsbergkin (1998: 204) huomauttaa. Näin on erityisesti esimerkissä 1, kun taas esimerkissä 2 kieltoverbin yhteydessä *lienee*-muodon tilalle sopisi ehkä luontevammin verbi *taitaa*.

S24-aineistossa esiintyy yksi *liene*-vartaloinen konditionaalimuoto (esimerkki 8).

- (8) Olen todennut kovasti mietittyäni, paras apu **lienisi** klapusirkkeli. Pyytäisit vaikka parasta kaveriasi sivalta-maan kätesi pikaisesti terän ruuaksi. (S24: 2174)

Vaikka Forsberg ei väitöskirjassaan (1998: 204) mainitse konditionaalimuodosteita, hän esittelee murreaineistossaan muutaman epävarman tapauksen, jotka saattaisivat edustaa niin kutsuttua potentiaali-konditionaalia tai eventiiviä (*lienes, olleisik, lieskö*) (ks. myös Penttilä 1963: 234, 476). S24-aineiston esimerkillä tuskin on kuitenkaan yhteyttä tähän muotoon. Eventiiviimuodossa tulisi näkyä myös potentiaalin *ne*-tunnus (*lieneisi*). Katsonkin, että tässä tapauksessa *lienee* on yksinkertaisesti käsitetty verbiksi, jolloin siihen on voitu liittää modustunnus. Aineistossa on myös kaksi *lienee*-verbistä muodostettua potentiaalia (esimerkit 9–10).

- (9) Putkonen pois eläkeläinenkö jo **liennee**? Ettei vaan rössi koko vaalikampanjaa... (S24: 593)
- (10) Totuus **lienne** kuitenkin se, että "profeetalla pelottelun" kautta adventismi sai jalansiaan suomesta ja sillä on menty maailman kolkkiinkin : ellenin kirjoilla. (S24: 2027)

Esiintymät tosin ovat niin marginaalisia, ettei lipsahduksen – tässä tapauksessa lyöntivirheen – mahdollisuutta voida sulkea pois.

Kieltoverbiin liittyessään *lienee*-muoto esiintyy 10 tapauksessa yksikön 3. persoonan muodossa (*ei lienee*), vaikka kieliopin sääntöjen mukaan kieltomuodossa kieltoverbiin liittyy verbin vartalo (*ei liene*). Näissä tapauksissa *lienee* on selkeämmin menettänyt verbin statuksen ja analysoitu partikkeliksi (ks. myös Uusi-Honko 2009: 48). Kiteytyminen yksikön 3. persoonan muotoon johtuu todennäköisesti siitä, että *lienee* on frekventein juuri tässä muo-

dossaan. Yksikön 3. persoonan muodon tulkinta kiteytyneeksi partikkeliksi on luonteva, kun *lienee* muotoa käytetään kieltolauseessa partikkelina (esimerkit 11–13).

- (11) Tässä kohtaa **lienee** kumpikaan **ei kuitenkaan pidä** Raamattua epäotena. (S24: 917)
- (12) Kaupunginhallitus ei ole ilmeisesti kokoontunut kohta kuukauteen **eikä lienee ole tarkoitustakaan** kun ainakaan esityslistoja ei ole näkyvissä. (S24: 1248)
- (13) **Eipä lienee** ihmisiä **voida** luokitella maakunnittain, vai? (S24: 1347)

Oudommilta tuntuvat tapaukset, joissa *lienee* esiintyy lauseen ainoana pääverbinä mutta säilyttää kieltoverbin yhteydessä persoonapäätteensä (esimerkit 14–17).

- (14) **Ei lienee** yllätys, jos ennustus toteutuu . . . (S24: 1541)
- (15) Kiitos tähän asti:) tiimeistä **ei lienee** sit vielä tietoo, et mihinkä menevät? (S24: 1615)
- (16) Loistavaa toimintaa isovanhemmilta, jos et osaa selittää lapselle että se oli vain harjoitus niin se **ei lienee** niiden vika? (S24: 1614)
- (17) Itse maalarissa **ei** iästä huolimatta **lienee** mitään museoarvoja:D (S24: 2058)

Tällaiset tapaukset voivat tietysti olla satunnaisia lipsahduksiakin. Toisaalta puhekielessä pääverbi saattaa jäädä pois, jolloin *lienee*-muodon voisi näissäkin esimerkeissä analysoida partikkeliksi tai adverbiksi (vrt. *ei varmaan yllätys, jos ennustus toteutuu; tiimeistä ei kai sit vielä tietoo*). Tämä tuntuisi toimivan esimerkkien 14 ja 15 kohdalla mutta ei tunnu kovin luontevalta esimerkeissä 16 ja 17.

S24-aineistossa on 7 tapausta, joissa yksikön 3. persoonan muotona esiintyy *n*-loppuinen *lieneen* (esimerkit 18–19).

- (18) Mjoo toki rakastumisia on monenmoisia ja syisiä. Tossa **lieneen** syynä se, että hän oli lapsi kun mies otti hänet itselleen talteen. Syntyi tietynlainen suhde lapsen ja kidnappaajan välille. (S24: 67)
- (19) Ainut lääke **lieneen** aika mutta ilman tuota miestä. Jos jäät tuollaisen miehen rinnalle siinä ei aikakaan paranna asioita. (S24: 1961)

Forsberg (1998: 147) kertoo, että yksikön 3. persoonan *n*-loppuisia *lien-* ja *lienen-*muotoja tavataan kaakkoismurteissa, erityisesti inkeriläismurteissa. Hän selittää muodot ilmeisesti analogian kautta syntyneeksi. Murreaineistossa on myös yksi esimerkki pitkävokaalisesta *lieneen*-muodosta, jota siis esiintyy myös S24-aineistossa. Tämä on ilmeisesti kehittynyt lyhyempien *n*-loppuisten muotojen vaikutuksesta.

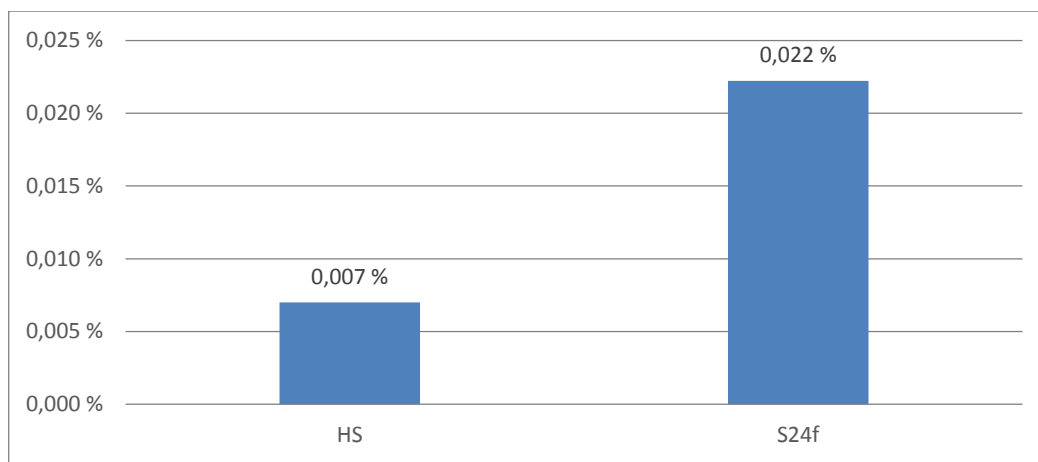
Joitakin mainitsemiani käyttötapoja on aineistossani vain yksi tai kaksi. Ottaen kuitenkin huomioon, että potentiaali ylipäättään on frekvenssiltään alhainen ja että tarkastelussa on

vain kahden viikon viestit yhdeltä keskustelufoorumilta, voidaan katsoa mahdolliseksi, että tällaista *lienee*-muodon käyttöä esiintyy satunnaisesti muuallakin eikä kyse ole täysin yksittäisistä esiintymistä.

4.4 Sanomalehtikielen ja verkkokeskustelujen kielen vertailua

Olen tarkastellut *lienee*-muodon esiintymistä sanomalehtikielissä ja verkkokeskustelujen kielissä Helsingin Sanomien korpuksen ja Suomi24-sivustolta keräämäni aineiston avulla. Aiemmin tutkimuksessa on havaittu eroa potentiaalimuodon käytössä yleiskielen ja murteiden välillä. Lisäksi *olla*-verbin potentiaali *lienee* on saanut toisinaan itsenäistä käyttöä partikkelina ja verbinä ja eroaa siten muiden verbien potentiaalimuodoista. Nyt vertailen sanomalehden ja verkkokeskustelujen *lienee*-muodon käytöstä tekemiäni havaintoja toisiinsa ja selvitän, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja aineistojen välillä on.

Yksi selkeä yleisluontoinen ero on nähtävissä *lienee*-muotojen frekvenssissä eri aineistoissa. Verkkokeskusteluaineiston osalta laskelmani perustuvat S24f-aineistoon. Aineistojen välistä suhteellista eroa *lienee*-muotojen määrässä havainnollistaa kuvio 3.

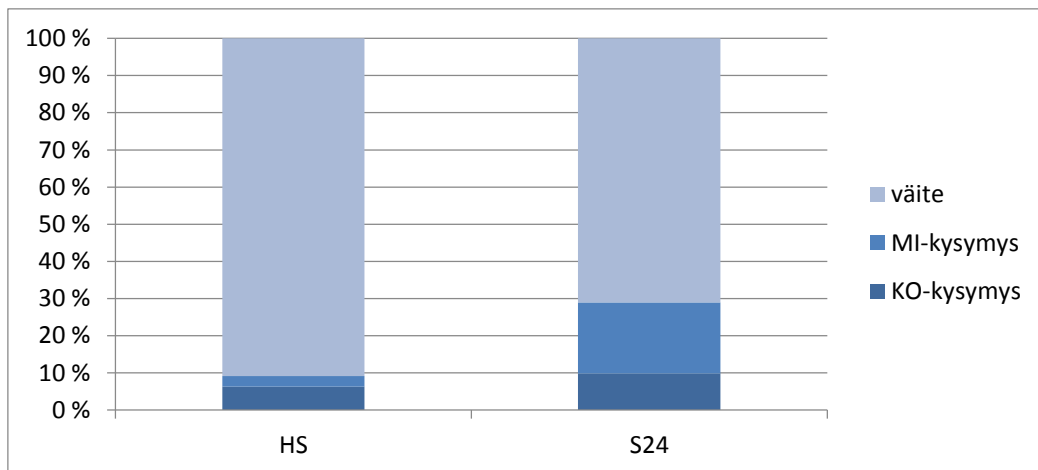

Kuvio 3. *Lienee*-muotojen suhteellinen osuus HS-korpuksessa ja S24f-aineistossa.

Vaikka kuvioista voidaan nähdä, että *lienee*-muotojen osuus on molemmissa aineistoissa hyvin pieni, on aineistojen välinen ero huomattava ja khiin neliö -testin mukaan myös tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Tarkasteltuani aineistojen välisiä yksityiskohtaisempia eroja ja yhtäläisyyksiä palaan pohtimaan, selittävätkö ne havaittua frekvenssieroja.

4.4.1 Erot ja yhtäläisyydet kvantitatiivisesta näkökulmasta

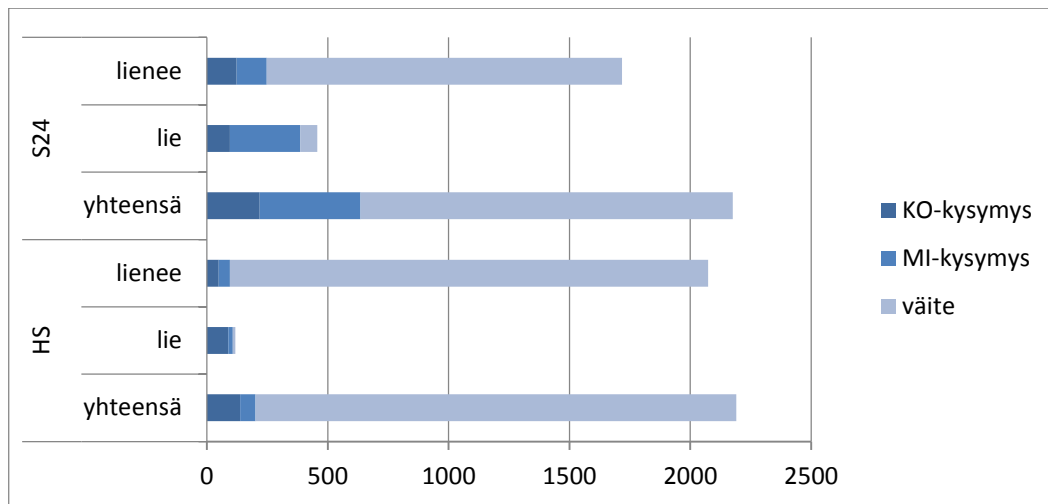
Sekä HS-korpuksessa että S24 aineistossa *lienee* esiintyy tavallisimmin *olla*-verbin potentiaalilin preesensmuotona ja seuraavaksi yleisimmin osana potentiaalilin perfektiä. Yhteistä aineistoille on myös se, että suurin osa esiintymistä on väitelauseissa. Tässä suhteessa on nähtävissä ero perfektiä ja kysymyslauseita suosivaan murteiden potentiaaliin (vrt. Forsberg 1998: 121, 242). Tosin Forsberg (1998: 121) on myös todennut haastattelutilanteen todennäköisen vaikutuksen murteissa havaittuihin aikamuotoihin. Aineistojen välinen ero heijastelee yleiskielen ja murteiden välillä havaittua siinä mielessä, että vaikka *lienee*-muodon sisältävät kysymyslauseet eivät ole S24-aineistossakaan enemmistönä, niitä on kuitenkin huomattavasti enemmän kuin HS-korpuksessa. Lisäksi eroa on MI- ja KO-kysymystyyppien suhteellisessa osuudessa. Tätä eroa havainnollistaa kuvio 4.

Kuvio 4. Eri lausetyyppien osuudet HS-korpuksessa ja S24-aineistossa.

Kuten kuviosta nähdään, S24-aineiston kysymyslauseista suurin osa on MI-lauseita, HS-korpuksessa taas päinvastoin. Murteissa juuri MI-lauseet eli kysymyssana-alkuiset lauseet ovat enemmistönä. Tämä ero voi kertoa siitä, että *lienee*-muodon sisältävät kysymyslauseet koetaan sävyiltään epämuodollisiksi.

Eroa aineistojen välillä on nähtävissä myös siinä, kuinka usein *lienee* esiintyy lyhyessä tunnuksettomassa *lie*-muodossa ja kuinka usein se sisältää potentiaalilin *ne*-tunnuksen. Kuten kuviosta 5 on nähtävissä, tunnuksettomia *lie*-muotoja esiintyy selkeästi enemmän S24-aineistossa.

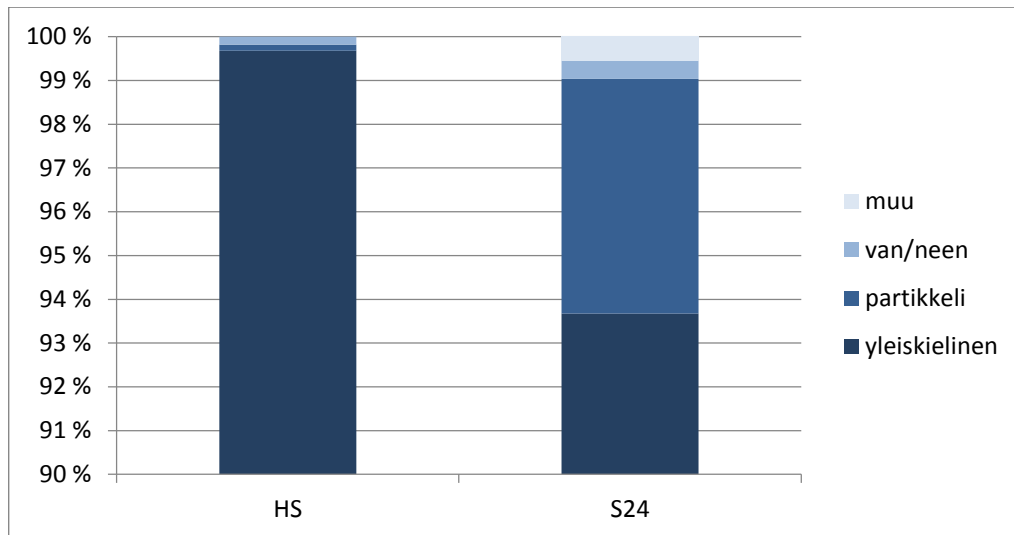
Kuvio 5. *Lienee*-muodon ja *lie*-muodon osuudet HS-korpuksen ja S24-aineiston erilausetyypeissä.

Kuviosta nähdään myös, että tunnuksettomat *lie*-muodot painottuvat kysymyslauseisiin. S24-aineistossa *lie*-muodot esiintyvät enimmäkseen MI-kysymyksissä, kun taas HS-korpuksessa suurimmassa osassa MI-kysymyksiä esiintyy tunnuksellinen *lienee* ja tunnuksettomat muodot painottuvat KO-kysymyksiin. Lisäksi S24-aineistossa *lie*-muotoja tavataan myös väitelauseissa, vaikka suurimmassa osassa väitelauseita käytetäänkin *lienee*-muotoa.

Persoonamuotojen käytön osalta HS-korpuksen ja S24-aineiston välillä voidaan havaita sekä yhtäläisyyttä että eroavaisuutta. Yhteistä aineistoille on, että selkeästi suurin osa *lienee*-muodoista esiintyy yksikön 3. persoonan muodossa. Tunnuksettoman *lie*-muodon kohdalla yksikön 3. persoonan muoto on lähes yksinomaisen lukuun ottamatta S24-aineiston 3:a tapusta, joissa esiintyy muoto *lien* tai *liet*. Toiseksi yleisin persoonamuoto on monikon 3. persoonan, ja järjestyksessä kolmantena tulevat passiivin perfektimuodot, jotka kattavat noin 3 % molemmista aineistoista. *Lienee*-muodon esiintyminen muissa persoonissa jää HS-korpuksessa muutama satunnainen esiintymään. S24-aineistosta muita persoonamuotoja on reilut 4 % koko aineistosta. Näistä suurin osa on yksikön 2. persoonan muotoja, mutta myös yksikön 1. persoonan muotoja on melko paljon. Tätä eroa selittää verkkokeskustelujen interaktiivinen luonne, joka sanomalehtitekstilä puuttuu.

Molemmista aineistoissani yleiskielen mukainen *lienee*-muodon käyttö on tavallisinta. Tästä huolimatta muodolla on myös muita enemmän tai vähemmän vakiintuneita käyttötapoja, jotka eivät ole yleiskielen normien mukaisia. Kuten voidaan odottaakin, suurin osa *lienee*-muodon yleiskielestä poikkeavasta käytöstä painottuu S24-aineistoon. Myös HS-korpuksessa on muutama satunnainen *lienee*-partikkelin ja *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen esiintymä, mutta S24-aineistossa on etenkin *lienee*-partikkeleja huomattavasti enemmän. Partikkelikäy-

tössä erityisesti lyhyet *lie*-partikkelit keskittyvät MI-kysymyslauseisiin, väitelauseissa taas on lähes yksinomaan tunnuksellisia *lienee*-partikkeleja. S24-aineistossa on myös sellaista *lienee*-muodon satunnaisempaa käyttöä, jota HS-korpuksessa ei esiinny lainkaan. Kuvio 6 havainnollistaa aineistojen välisiä eroja *lienee*-muodon eri käyttötapojen määrissä.

Kuvio 6. *Lienee*-muodon käyttötapojen jakautuminen HS-korpuksessa ja S24-aineistossa.

Kuviossa näkyy vain asteikko 90–100 %, jotta yleiskielestä poikkeavat muodot saataisiin paremmin näkyviin. Aineistojen välinen ero ei yllätä, sillä voidaan olettaa, että sanomalehtikielissä pyritään noudattamaan yleiskielen konventioita, kun taas verkkokeskusteluissa sallitaan vapaampi kielenkäyttö.

4.4.2 Erot ja yhtäläisyydet merkityksessä

Sekä HS-korpuksessa että S24-aineistossa esiintyy monenlaista *lienee*-muodon käyttöä. Yhteistä aineistoille on se, että molemmissa väitelauseiden *lienee*-muodot ilmaisevat pääosin episteemistä mahdollisuutta tai todennäköisyyttä. Koska Forsberg (1998: 214–215) on murteissa havainnut esimerkkejä myös potentiaalinen ei-episteemisistä tulkinnoista – tavallisimmin tosin episteemisen tulkinnan rinnalla – olen tarkastellut aineistoa myös tästä näkökulmasta. Harvoissa tapauksissa olen voinut tulkita jonkinlaista dynaamisen modaalisuuden merkitystä, mutta näissäkin tapauksissa episteeminen tulkinta on ollut selkeästi vallitseva. Lisäksi mahdolliset dynaamiset merkitykset liittyvät perfektimuotoihin ja niiden pääverbin merkitykseen, joten se ei varsinaisesti ole *lienee*-muodon ominaisuus eikä tällaisia tapauksia ole tässä yhteydessä tarpeen käsitellä enempää.

Vaikka molempien aineistojen väitelauseiden *lienee*-muodot ilmaisevat selkeästi episteemistä merkitystä on aineistojen välillä eroavaisuutta sen suhteen, kuinka varmana tai epävarmana arvioitavaa väitettä pidetään. Olen jo aiemmin todennut, että eri varmuusasteiden arviointi on subjektiivista ja osin tulkitsijakohtaista, minkä vuoksi en ole katsonut tarkoituksemukaiseksi yrittää tehdä merkityksistä kovin tarkkaa kvantitatiivista analyysia. Uskon kuitenkin, että äidinkielisten kielenpuhujien kielitaju on monin tavoin yhtenevä ja että oman kielitajuni nojalla voin antaa melko luotettavia suuntaa antavia arvioita aineistojeni välisistä merkityseroista. Havaintoni on, että HS-korpuksessa väitelauseet painottuvat ilmaisemaan ennen kaikkea todennäköisyyttä. S24-aineistossa taas varmuusasteet vaihtelevat melko vahvasta todennäköisyydestä epävarmuuteen. Toiset väitteet on tulkittavissa kysymyksen luonteiksi: kirjoittaja toivoo saavansa vahvistusta arvelulleen. Katson kuitenkin, että suurin osa myös S24-aineiston väitteistä sijoittuu episteemisen mahdollisuuden ja todennäköisyyden alueelle.

Lienee-muodon käyttö kysymyslauseissa on huomattavasti moninaisempaa kuin käyttö väitelauseissa. Lisäksi kysymyssana-alkuiset MI-kysymykset ja *-kO*-partikkelilla muodostetut KO-kysymykset eroavat merkitykseltään toisistaan, vaikka merkitykset ovat osin myös päällekkäisiä. Kvantitatiivisen tarkastelun yhteydessä on jo käynyt ilmi, että HS-korpuksessa on *lienee*-muodon sisältäviä kysymyslauseita huomattavasti vähemmän kuin S24-aineistossa. Molempien aineistojen kysymyslauseissa on kuitenkin havaittavissa samanlaisia *lienee*-muodon käyttötapoja, joita myös Forsberg (1998) on havainnut suomen murteissa. Kysymyslauseissa *lienee* tuntuu usein ilmaisevan lähinnä indefiniittisyyttä ja affektisuutta. Usein affektisuus on negatiivisesti sävyttynyttä. Suurin ero aineistojen välillä on siinä, että verkkokeskusteluissa affektiivisuutta esiintyy laajemmin ja se on usein huomattavasti voimakkaampaa. *Lienee*-muodon sisältävät kysymykset ovat vain harvoin tulkittavissa aidoiksi kysymyksiksi. Useimmiten ne voidaan katsoa lähinnä episteemisiksi arvioiksi. Lisäksi *lienee*-muoto tuo kysymykseen varauksen luonnetta ja voi toimia kohteliaisuusstrategiana.

Forsberg (1998: 293) kirjoittaa, että potentiaalimuotoiset päälauseet sisältävät verbimuoduksen lisäksi usein myös muita diskurssifunktionaalisia muotoja, esimerkiksi modaalisia partikkeleja tai diskurssipartikkeleja. Tavallisia ovat liitepartikkelit *-hAn*, *-pA*, *-s*, *-kaan* ja *-kin*. Tutkimustehtäväni ei ole tässä yhteydessä tarkastella *lienee*-muotoon liittyviä muita modaali- tai diskurssifunktioita kovin syvällisesti. Olen kuitenkin tarkastellut aineistossani lähinnä sitä, kuinka tyypillisesti *lienee*-muotoon liittyy jokin toinen episteemisen merkityksen ilmaisin. Olen havainnut, että sekä HS-korpuksessa että S24-aineistossa tällaista jonkin verran ilmenee (esimerkit 1–4).

- (1) Kansanedustuslaitos on demokratian sielu. Edustajille kannattaa maksaa kunnolla. Mitä enemmän niille maksaa, sen paremmin ne toimivat. – Näin se **varmaan lienee**. (HS 4046022)
- (2) Helsingin VTS on mahdollisesti perusteltavissa oleva ratkaisu. Saaristomeren (Pärnäisissä) ja Pohjanlahden vastaavat järjestelmät **tuskin lienevät** perusteltavissa. Merialueet ovat laajoja ja liikenne suhteellisen vähäistä. (HS 5442302)
- (3) Kun matkaa on melko reippaasti, niin **ehkä jonkinlainen** käyräsarvinen retkipyöräntapainen **lienee** paras vaihtoehto. (S24: 702)
- (4) **Miten lienee, kaipa** ainakin demarit tietää totuuden tuostakin asiasta. (S24: 1057)

On kuitenkin todettava, että kummassakaan aineistossa *lienee*-muotoon ei kovin usein liity episteemistä merkitystä ilmaisevia modaalipartikkeleja tai -verbejä, vaikka S24-aineistossa näin näyttäisi tapahtuvan hieman useammin. Tavallisempia ovat liitepartikkelit ja muut diskurssipartikkelit. Liitepartikkeleista molempien aineistojen väitelauseissa esiintyy erityisesti *-kin*-partikkelia ja etenkin S24-aineiston MI-kysymyslauseissa myös *-hAn*-partikkelia. En kuitenkaan tässä analysoi niiden merkityksiä tarkemmin.

4.4.3 Päätelmiä

Analyysini on odotetustikin paljastanut eroja sanomalehtikielen ja verkkokeskustelujen kielen *lienee*-muodon käytössä. Ennakkohypoteesini oli, että havaitut erot heijastelisivat jossain määrin yleiskielen ja murteiden potentiaalin välillä aiemmin havaittuja eroja. Näin pitkälti onkin. Kysymyslauseita on enemmän verkkokeskusteluissa, vaikka ne eivät olekaan enemmistönä kuten murteissa. *Lienee*-muodon käyttö on verkkokeskusteluissa vivahteikkaampaa ja monipuolisempaa lukuisine pohdiskeluineen ja tunnepitoisine ilmauksineen. Lisäksi *lienee* saa verkkokeskusteluissa muotoja, joita yleiskieli ei tunne. Tämä johtunee siitä, että verkkokeskustelu epämuodollisena kieliympäristönä sallii luovemman kielenkäytön.

Väitelauseet ovat verkkokeskusteluaineistossakin enemmistönä, vaikka murteiden potentiaali painottuu kysymyslauseisiin. Tätä voi osaltaan selittää nyky-yleiskielen potentiaalikäytön ja koulutuksen vaikutus myös epämuodolliseen kieleen, toisaalta se, että murreaineisto on peräisin kasvokkaisesta vuorovaikutustilanteesta. Ei voi olettaakaan, että erot aineistojeni välillä täysin vastaisivat murteiden ja yleiskielen potentiaalikäytön eroja, koska en tutki murteita vaan nykykieltä. Murteita tai yleensä puhekieltä ei voi myöskään suoraan rinnastaa verkkokeskustelujen kieleen. Verkkokeskusteluissa kyllä sallitaan hyvin epämuodollinen ja puhekielenomainen kielenkäyttö, mutta kieli on kaikesta huolimatta kirjoitettua ja siihen sisältyy

aikaviive, joka mahdollistaa jonkinlaisen suunnitelmallisuuden ja mahdollisuuden korjata sanojaan, ennen kuin ne päätyvät muiden luettavaksi.

Tämän luvun alussa esitin laskelman *lienee*-muodon frekvenssierosta HS-korpuksen ja S24f-aineiston välillä. Sen mukaan verkkokeskusteluaineistossa *lienee*-muotoja on suhteellisesti enemmän kuin sanomalehtiaineistossa, vaikka potentiaali on usein mainittu nimenomaan kirjoitetun yleiskielen muodoksi ja voisi ajatella, että yleisyysero olisi päinvastainen. Onkin tullut aika pohtia, miksi *lienee* näyttää olevan niin paljon yleisempi verkkokeskusteluissa kuin sanomalehtikielessä.

Tämä tutkimus kohdistuu vain *lienee*-muotoon – ei potentiaaliin yleensä – ja luulen, että muodon yleisyys verkkokeskusteluissa saattaa liittyä siihen, että se poikkeaa muista potentiaalimuodoista. Murteissa *lienee*-muotoa käytetään sielläkin, missä potentiaalia ei muuten käytetä, ja sillä on erilaisia tehtäviä diskurssissa. Lisäksi *olla*-verbin muotona se on muita potentiaalimuotoja yleisempi. Se on luultavasti kielenkäyttäjille tutumpi, vaikka sitä ei välttämättä mielletä potentiaaliksi vaan sitä käytetään myös partikkelina ja verbinä, indefiniittisenä määritteenä ja sanotun pehmentäjänä tai lieventäjänä sekä affektisuuden ilmaisijana. *Lienee* – erityisesti sen tunnusettomassa *lie*-muodossa ja moninaisine käyttötapoineen – koetaan ehkä jollakin tapaa epämuodolliseenkin kielimuotoon paremmin sopivaksi kuin potentiaali yleensä.

Aineistosta voidaan havaita, että kysymyssana ja lyhyt *lie*-muoto hakeutuvat yhteen ja voidaan tietyissä lauseyhteyksissä katsoa kiteymäksi, jolla on affektinen ja indefiniittinen merkitys. Pohdiskelevat kysymykset ovat osa epämuodollista kielenkäyttöä, ja verkkokeskusteluissa MI-kysymyslauseet, joissa *mikä lie* -kiteymä esiintyy ja joissa *lie*-muoto on partikkelistunut, ovat huomattavasti yleisempiä kuin sanomalehtiaineistossa. Verkkokeskusteluissa myös käydään tunnepitoisia keskusteluja ja käytetään näin ollen suuremmassa määrin affektisiä ilmauksia kuin sanomalehdessä. Tämä voi olla yksi syy siihen, että *lienee*-muotoa esiintyy enemmän verkkokeskusteluaineistossa.

Juuri *lienee*-muodon sopivuus myös arkityyliseen kieleen ja sen monikäyttöisyys diskurssissa on saattanut aiheuttaa sen, että se on verkkokeskusteluympäristössä yleisempi kuin sanomalehtiaineistossa. Vaikka verkkokeskustelu ei ole suoraan verrattavissa puhekieleen, keskustelijoiden voi kuitenkin olettaa käyttävän oman arkipuheen tyylistä kielimuotoa. Epämuodollisessa kieliympäristössä kielenkäyttöä ei rajoiteta, jolloin ilmauksilla on suurempi todennäköisyys saada myös uudenlaisia käyttötapoja, tulkintoja ja merkityksiä.

5 LIENEE TEKEVÄN/TEHNEEN -RAKENNE

Kiinnitin ensimmäistä kertaa huomiota niin kutsuttuun *lienee tekevän/tehneen* -rakenteeseen muutama vuosi sitten. Rakenne herätti mielenkiintoni, koska se oli minulle ennestään outo. En ole löytänyt yhtään mainintaa tällaisesta *lienee*-verbin avulla muodostetusta rakenteesta kirjallisuudesta, mutta rakenteen esiintymiä löytyy internetistä melko vaivattomasti. Uskonkin, että kyseessä on vielä suhteellisen nuori kielenilmiö ja että sen lähempi tutkiminen saattaa kertoa jotain uutta suomen kielen *lienee*-muodon käyttäytymisestä.

Koska *lienee*-muoto ei ylipäätään ole kielenkäytössä kovin frekventti ilmiö ja sen yleiskielestä poikkeavat esiintymät ovat vielä harvemmassa, on korpusaineistosta vaikea löytää riittävästi *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen esiintymiä sen lähempää tarkastelua varten. Olenkin kerännyt tähän tarkoituksen erillisen aineiston, joka sisältää 554 internetistä poimitua, 30:stä Suomen kielen taajuussanaston (SKTS 1979) yleisimmistä verbistä muodostettua esimerkkiä käyttökontekstissaan. Suurin osa, yli 40 % (231 kpl) esiintymistä, on muodostettu *olla*-verbistä. Muista verbeistä 12 yltää yli 10 esiintymään.¹⁸

Tässä luvussa keskityn aluksi *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen käyttöön tarkastelemalta, millaisissa tekstilajeissa ja lausetyypeissä se esiintyy. Samassa yhteydessä pohdin rakenteen merkityksiä verrattuna muuhun *lienee*-muodon ja yleensä potentiaalimuodon käyttöön. Lopuksi esitän yhteenvedon siitä, mitä *lienee tekevän/tehneen* -rakenteesta voidaan tämän tutkimuksen perusteella sanoa.

5.1 *Lienee tekevän/tehneen* -rakenteen käyttö ja merkitykset

Lienee tekevän/tehneen -rakennetta on usein tarkoituksenmukaista käsitellä kokonaisuutena, vaikka oikeastaan siihen sisältyy kaksi rakennetta, joista toinen on muodostettu 1. partisiippiä ja toinen 2. partisiippiä käyttäen. Rakenteet eroavat aikaviitteisyydeltään siten, että 1. partisiippi viittaa pääsääntöisesti viittaushetken kannalta katsottuna päättymättömään toimintaan tai tilanteeseen, 2. partisiippi taas aiempaan toimintaan tai tilanteeseen (esim. ISK 2004: § 522). On siis oletettavaa, että *lienee tekevän* -rakenne viittaa tyypillisesti meneillään olevaan tai tulevaan asiointilaan, *lienee tehneen* -rakenne taas menneeseen. Tarvittaessa viitataan näihin rakenteisiin myös toisistaan erillisinä.

---

¹⁸ Verbit, joista aineistossa esiintyy vähintään 10 *lienee tekevän/tehneen* -rakennetta: *tulla* (40 kpl), *saada* (39 kpl), *tehdä* (34 kpl), *mennä* (21 kpl), *ottaa* (20 kpl), *jäädä* (18 kpl), *pitää* (17 kpl), *kuulua* (15 kpl), *käyttää* (14 kpl), *käydä* (13 kpl) ja *tietää* (12 kpl).

1. partisiipin ja 2. partisiipin sisältäviä *lienee tekevän/tehneen* -rakenteita on aineistossa suunnilleen saman verran, ja rakenteista suurin osa, 95 % (525 kpl), on aktiivimuotoisia. Aktiivin 1. partisiipin sisältäviä *lienee tekevän* -muotoisia rakenteita on aineistossa 258 ja aktiivin 2. partisiipin sisältäviä *lienee tehneen* -muotoisia 267. Passiivimuotoisista rakenteista on 1. partisiipin avulla muodostettuja *lienee tehtävän* -rakenteita 20 ja 2. partisiipin avulla muodostettuja *lienee tehdyn* -rakenteita 9. Koska passiivin osuus koko aineistossa on niin pieni, en puutu passiivimuotoihin erikseen vaan jaan rakenne-esiintymät 1. ja 2. partisiipin käytön mukaisesti kahteen ryhmään: *lienee tekevän* -rakenteisiin ja *lienee tehneen* -rakenteisiin.

Aineiston rakenteet esiintyvät pääosin 3. persoonan muodoissa, kuten *lienee*-muodot yleensäkin. Yksikön 3. persoonan muotoja on aineistossa vain hieman enemmän kuin monikon 3. persoonan muotoja. Merkille pantavaa on, että yksikön 3. persoonan muodot painottuvat *lienee tekevän* -muotoiseen rakenteeseen, monikon 3. persoonan muodot taas *lienee tehneen* -rakenteeseen. Tunnuksettomia *lie*-muotoja rakenteessa esiintyy vain vähän. Tässä aineistossa niitä on 9 kappaletta, joista 7 on kysymyslauseissa.

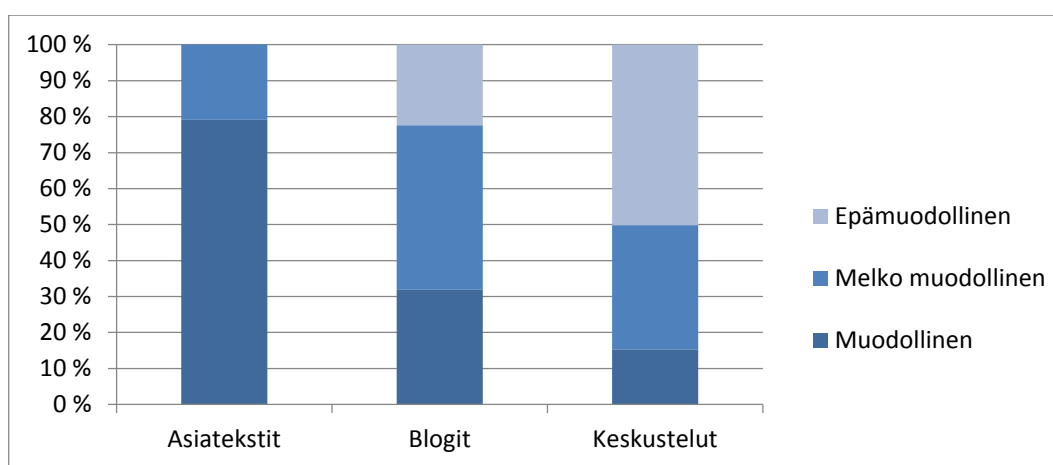
5.1.1 Rakenne eri tekstilajeissa

Aineiston *lienee tekevän/tehneen* -rakenteet ovat lähtöisin monenlaisista tekstiympäristöistä. Tämän vuoksi olen ryhmitellyt aineiston kolmeen tekstilajin perusteella nimettyyn ryhmään: *keskustelut*, *blogit* ja *asiatekstit*. Näistä suurin yksittäinen ryhmä on *keskustelut*, johon olen lukenut mukaan erilaisilta keskustelupalstoilta sekä blogien ja uutisten kommentointiosioista poimitut rakenteet. *Blogit*-ryhmään kuuluvat blogiksi nimettyjen palstojen lisäksi yksittäisten henkilöiden kotisivuilla olevat yleisluontoiset tai jotakin aihepiiriä pohdiskelevat päiväkirjamaiset tekstit. *Asiatekstit*-ryhmä sisältää sävyltään muodollisempia tekstejä. Tällaisia ovat esimerkiksi verkkolehtien artikkelit ja uutistekstit, verkkotietosanakirja-artikkelit, tiedotteet, oppimateriaalit ja erilaiset opinnäytetyöt ja tutkimusraportit. *Asiatekstit*-ryhmään siis sisältyy monenlaisia tekstejä, mutta niitä yhdistää pyrkimys muodoltaan yleiskieliseen kielenkäyttöön.

Aineiston tekstilajiluokka ei kerro tyhjentävästi siinä käytetyn kielen luonteesta. *Asiatekstit*-ryhmään kuuluvilta teksteiltä odotetaan yleiskielistä kielenkäyttöä, joten niiden voi olettaa olevan kieleltään melko muodollisia. Keskustelujen ja blogien kohdalla luokittelu on kuitenkin ongelmallisempaa. Erityisesti verkkokeskusteluissa sallitaan hyvinkin epämuodollinen kielenkäyttö, mutta yksilölliset erot kielenkäyttötavoissa saattavat vaihdella paljon. Joku saattaa tuottaa hyvin yleiskielistä tekstiä myös puhuessaan, kun taas jonkun toisen kirjoitettuun tekstiin vilisee erilaisia puhekielimaaisyyksiä ja oikeinkirjoitusvirheitä. Blogien voisi ajatella

olevan verkkokeskustelupalstoja yleiskielisempiä, mutta blogitkin ovat sävyiltään erilaisia, eikä niissä vaadita samalla tavalla yleiskielen normien noudattamista kuin vaikkapa opinnäytetöissä tai sanomalehtiartikkeleissa. Tämän vuoksi olen tarkastellut esiintymiä myös sen mukaan, kuinka muodollisia ne ovat sävyiltään.

Muodollisuuskriteerit perustuvat siihen, kuinka paljon puhekielimäisyyksiä tai juuri verkkokeskusteluille tyypillisiä piirteitä esimerkeissä esiintyy.¹⁹ *Muodolliseksi* katson vain tekstit, joista tällaisia piirteitä ei löydy, ja *melko muodolliseksi* tekstit, joissa piirteitä on korkeintaan 3. Muut katson *epämuodolliseksi*. Muodollisuusasteiden jakaumaa eri tekstilajeissa havainnollistaa kuvio 7.

Kuvio 7. Tekstilajien jakautuminen muodollisuusasteittain *lienee tekevän/tehneen* -aineistossa.

Tällainen luokittelu on vain suuntaa antava, sillä käyttämäni tekstikatkelmat ovat jossain määrin erimittaisia, ja joskus yhdeltä kirjoittajalta on käytössä vain lyhyt toteamus. Näyttää kuitenkin siltä, että näiden kriteerien mukaan asiatekstit ovat odotuksenmukaisesti pääosin muodollisia (esimerkki 1). Noin viidennes asiateksteihin kuuluvista esimerkeistä taas kuuluu melko muodollisten ryhmään (esimerkki 2).

¹⁹ Puhekielimäisyyksiksi olen katsonut arki- tai alatyyliset sanat (*kaatis, scene, vittuilla*), pronomien puhekieliset muodot (*mä, sie, tossa*), verbien pikapuhemuodot (*tuun, ois, mee*), loppuheitot (*rupes, uus*), vokaaliyhtymien assimilaation (*korkee, haluun*), diftongien jälkikomponenttien kadon (*aikasin, pitäs*), inkongruenssin ja finiitti-verbittömät lauseet. Verkkokeskusteluihin kuuluvilla piirteillä tarkoitan hymiöitä (:o, ;) , sävyjen ilmaisemista kirjainten ja välimerkkien avulla (apuaaa!, EI OO TOTTA!), dialogi- ja lausumapartikkelien käyttöä (*aha, höh, okei, just*) ja isojen ja pienten kirjaimien norminvastaista käyttöä.

- (1) Vaikka leksikaaliset virheet ovat neljänneksi suurin pääryhmä, niin sanojen valintavirheet ovat materiaalin toiseksi suurin virhetyyppi. Saamen kielen sanojen tarkka merkitys ja käyttö **lienevät jääneen** epäselviksi. Morfofonologiset virheet olivat aineiston toiseksi viimeinen pääryhmä: nominien astevaihtelussa oli tehty enemmän virheitä kuin verbien astevaihtelussa. (A 501)
- (2) Kotimaiset tilisiirrot **lienevät olevan** kaikille *selvää pääsinlihaa*: teet pelipaikan ohjeiden mukaisen tilisiirron nettipankissasi ja rahat ovat perillä päivässä tai parissa. Muista laittaa maksuun kaikki tiedot, jotka casino pyytää. Tämä auttaa asiakaspalvelua tunnistamaan maksusi ja siirtämään rahat pelitilillesi mahdollisimman nopeasti. (A 117)

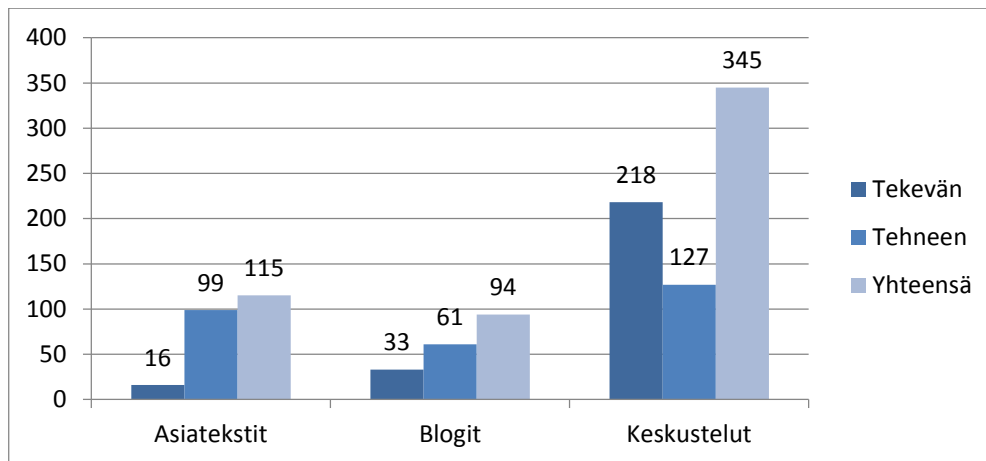
Melko muodolliseksi luokitellut tekstitkin ovat usein rakenteeltaan melko huoliteltuja, ja muodollisen luokan ulkopuolelle jääminen saattaa johtua jostakin arkikielisestä ilmauksesta.

Blogit jakaantuvat tasaisemmin eri muodollisuusasteiden välillä: niistä noin 45 % on melko muodollisten ryhmässä (esimerkki 3), reilut 30 % muodollisten ja loput epämuodollisten ryhmässä. Keskustelut ovat odotuksenmukaisesti kieleltään epämuodollisin joukko. Ryhmän esiintymistä noin 50 % on epämuodollisia (esimerkki 4), noin 35 % melko muodollisia ja 15 % muodollisia.

- (3) Syvä veneuoma keskellä oli ainoa suuri miinus, joskin sekin muodosti mielenkiintoisen oloisia paikkoja, kun pohja yllättäen tippui polvisyvyydestä tuonne pariin metriin saakka. Alkukesä **lienee olevan** hoteinta aikaa tällä(kin) paikalla, koska vesi on korkealla ja pikkukalat koskessa. (B 33)
- (4) Joo ja kunnolliset ihmiset **lienevät menevän** töihin vielä perjantaina, joten ei paljon jatkoille asiaa :D Toivottavasti Jokerit on skarpina, eikä olisi mitään fleguilua kentällä. Kyse sentään Stadin herruudesta. (K 445)

Voidaan kuitenkin sanoa, että asiatekstit edustavat pääosin muodollista kieltä, blogit keskimäärin melko muodollista kieltä ja keskustelut ovat tyyliltään epämuodollisimpia.

Koska *lienee tekevän/tehneen* on rakenne, joka ei kuulu yleiskieleen, voisi ajatella, että sitä esiintyy eniten juuri keskusteluissa. Tämä pitääkin paikkansa, mutta huomattava määrä rakenteita on myös sävyltään muodollisemmissa tekstilajeissa, kuten kuvio 8 havainnollistaa.

Kuvio 8. *lienee tekevän* ja *lienee tehneen* -rakenteiden kappalemäärät aineistossa tekstilajeittain.

Keskusteluissa esimerkkejä on yhteensä 345 kappaletta, mutta asiateksteissäkin 115. Asiatekstien suhteellinen osuus vaikuttaa melko suurelta. Näinkin monen esimerkin löytäminen muodollista kielenkäyttöä edellyttävistä tekstilajeista nähdäkseni kertoo, että useiden kielenkäyttäjien korvissa rakenne kuulostaa täysin hyväksyttävältä.

Tarkasteltaessa erikseen *lienee tekevän* -rakenteen ja *lienee tehneen* -rakenteen esiintymiä (kuvio 8) voidaan havaita ero niiden jakautumisessa yleiskielisyyttä vaativien ja epämuodollisen kielenkäytön sallivien tekstien välillä. Keskustelujen esimerkeistä suurin osa (63 %) on *lienee tekevän* -rakenteita, kun taas lähes kaikki asiatekstien esimerkit (86 %) ovat *lienee tehneen* -muotoisia. *Lienee tehneen* -rakenne on enemmistönä myös blogeissa, vaikka ei aivan yhtä selkeästi kuin asiateksteissä. Näyttää siis siltä, että yleiskieliset tekstilajit suosivat enemmän *lienee tehneen* -rakennetta ja epämuodolliset keskustelut *lienee tekevän* -rakennetta. Lisäksi tarkastelussa havaitaan, että aineiston *lienee tehneen* -muotoisista rakenteista valtaosa (noin 70 %) esiintyy monikon 3. persoonassa muodossa *lienevät tehneen*, joka poikkeaa yleiskielen potentiaalın perfektistä vain vähän. Kun katsotaan pelkästään asiatekstejä, osuus on suurempi (87 %), keskusteluissa puolestaan pienempi (53 %). Samanlainen kahtiajako ilmenee myös sanomalehtiaineiston ja verkkokeskusteluaineiston välillä: HS-korpuksessa esiintyy ainoastaan monikon 3. persoonassa olevia *lienevät tehneen* -muotoisia rakenteita, kun taas S24-aineisto sisältää enimmäkseen *lienee tekevän* -rakenteita.

Edellä kuvatun kahtiajaon perusteella ei voida suoraan päätellä, että *lienee tehneen* -rakenne olisi sävyltään *lienee tekevän* -rakennetta virallisempi. Monikon 3. persoonassa esiintyvän *lienevät tehneen* -rakenteen muodollinen läheisyys yleiskielen potentiaalın perfektin kanssa saattaa kuitenkin olla osasyynä siihen, että rakenne on löytänyt tiensä myös vi-

rallisempiin tekstilajeihin: poikkeama yleiskielestä on sen verran vähäinen, että rakenteen norminvastaisuus saattaa jäädä huomaamatta. Kahtiajako saattaa myös liittyä rakenteiden aikaviitteissä oleviin eroihin. Tekstilajeissa saattaa olla eroavaisuutta sen suhteen, kuinka paljon niissä käsitellään mennyttä, kuinka paljon taas paraikaa meneillään olevaa tai tulevaa aikaa. Tästä ei kuitenkaan ole sellaista evidenssiä, että voitaisiin tehdä mitään varmoja päätelmiä.

5.1.2 Rakenne eri lausetyypeissä

Lähes kaikki aineistoni *lienee tekevän/tehneen* -rakenteet esiintyvät väitelauseissa ja enimmäkseen päälauseissa. Kysymyslauseissa esiintymiä on vain noin 6 % (32 kpl), mikä on vielä vähemmän kuin HS-korpuksen *lienee*-muotojen joukossa. Tämän jakauman perusteella rakenteen käyttö on lähempänä yleiskielisen potentiaalin käyttöä kuin murteiden tai verkkokeskustelujen. Yleiskielessä potentiaali on tyypillisimmillään juuri väitelauseissa, kun taas murteiden potentiaalin tavallisin käyttöympäristö on kysymyslause (mm. ISK 2004: § 1597; Forsberg 1998). Aineistoni perusteella verkkokeskusteluissakin väitelause on tavallisin lausetyyppi, mutta kysymyslauseita on huomattavasti enemmän kuin sanomalehtikielessä.

Väitelauseissa *lienee tekevän/tehneen* -rakenne ilmaisee kaikissa tekstilajeissa useimmiten episteemistä todennäköisyyttä tai mahdollisuutta (esimerkit 1–3).

- (1) Kaikukoppaan kun kurkkasin, liimaukset näytti aika häijyltä. Lisäksi puusiruja näytti olevan liimautunut vähän jokapaikkaan. Perus huolellisuus puuttuu kokonaan. Kopasta näki myös sen että koko kitara **lienee olevan** jotain halpaa vaneria. (K 5)
- (2) Puikoilla tällä hetkellä parit kirjoneule lapaset ja pesukoneeseen odottaa pääsyä 3 paria huovutettavia lapasia. Tässä toiset lapaset, jotka **lienee tulevan** tänään valmiiksi [KUVA] (B 276)
- (3) Niinikään Topeliuksen toimittamat *Finland framställdt i tekningarna* (1845-52) ja *En resa i Finland* (1873) **lienevät tehneen** Inhaan suuren vaikutuksen. Yhtäläisyyksien löytäminen näiden kirjojen ja Inhan tuotannon välillä ei liene vaikeaa, mutta eroavaisuudet ovat mielenkiintoisimpia. (A 359)

Olen jo aiemmin todennut, että ero näiden kahden varmuusasteen välillä on hyvin pieni, ja usein on miltei mahdoton sanoa, mihin mahdollisuus loppuu ja mistä todennäköisyys alkaa. Myös kirjoittajan tarkoitus ja lukijan tulkinta saattavat erota toisistaan. Esimerkissä 1 kirjoittaja vaikuttaa melko varmalta asiastaan. Varmuus perustuu evidenssiin, omiin havaintoihin ja tietämykseen perustuvaan päättelyyn. Esimerkit 2 ja 3 ajattelisin lähinnä todennäköisyyden ilmauksiksi, mutta ne voisi yhtä hyvin tulkita mahdollisuuden alueelle kuuluvaksi. Omaan kielitajuuni perustuvan luokittelun perusteella näyttää kuitenkin siltä, että kaikkien tekstilajien

väitelauseissa on varmuusasteeltaan suurempia todennäköisyyden ilmauksia enemmän. Toisaalta keskustelut-ryhmä poikkeaa muista tekstilajiryhmistä siinä, että se on ainoa, jossa osassa väitelauseita voidaan tulkita selkeitä epävarmuuden ja epätietoisuuden, jopa kysyvyyden sävyjä (esimerkit 4–6).

- (4) Asia mitä ehkäpä hiukan jokseenkin ajan takaa **lienee voivansa** kenties olla se, että tosimites sitten jaksaa myös katsoa sen leffan ajankohtana jolloin se esitetään. (K 234)
- (5) Huomasin että auto tihuttaa hieman öljyä ja paikallistin vuodon ohjaustehostajan säiliöön. Lueskelin täältä, että ilmeisesti tyypivika. **Lienee menevän** kokonaisuudessaan myyjän piikkiin? (K 432)
- (6) Kysymys Numero kaksi: Mitä sitä oppii Extended Range kurssilla? Termiin olen kyllä törmännyt aikaisemmin esim. vuonna 1988 kun selailin veneessäni ajankuluksen Vammaksen (nykyisin Patria defence) 110 mm kenttäkanuunan pitkän matkan sirpalekранаatti valikoimaa. (Aikamoisia kenttätappajia nekin)**Tällä ei kuitenkaan lienee olevan tekemistä sukellus koulutuksen kanssa, vai ?** (K 76)

Esimerkki 4 sisältää niin paljon erilaisia modaali-ilmauksia, että voi olettaa kirjoittajan tekevän tämän tarkoituksellisesti esimerkiksi luodakseen humoristisen vaikutelman. Esimerkki 5 on tyypillisempi väitelauseessa esiintyvä epätietoisuuden osoitus, jossa kysymysmerkki korostaa epävarmuutta. Tällaisia esimerkkejä on *lienee*-muodon sisältävistä väitelauseista myös HS-korpuksessa ja erityisesti S24-aineistossa. Esimerkki 6 on samalla tavoin kysyvä, mitä kysymysmerkin lisäksi korostaa kysyvä lausumapartikkeli *vai*²⁰.

Aineiston 32 kysymyslauseesta suurin osa (24 kpl) on MI-kysymyksiä, ja kun katsotaan lausetyyppijakaumaa tekstilajien kannalta huomataan, että lähes kaikki kysymykset (29 kpl) esiintyvät keskusteluissa. Kysymyslauseet jakaantuvat tasan *lienee tekevän* ja *lienee tehneen* -rakenteiden välillä. Asiateksteissä ei ole ainuttakaan kysymyslauseetta. Näin ollen myös *lienee tekevän/tehneen* -aineisto tukee ajatusta potentiaalimuotoisten kysymyslauseiden epämuodollisesta sävystä. Toisaalta kysymyslauseiden vähäisyys implikoi, ettei *lienee tekevän/tehneen* -rakennetta välttämättä koeta erityisen epämuodollisena.

Lienee tekevän/tehneen -rakenne saa kysymyslauseessa pitkälti samanlaisia merkityksiä kuin *lienee*-muoto tai potentiaalimuoto yleensä. Ensinnäkin kysymykset ovat tavallisesti sävyllään lähinnä retorisia, pohdiskelevia (esimerkit 7–8).

- (7) **Miten lienee käyvän** atomivoimala-työmaan kanssa. Joka on myöhässä vuosia. (K 475)

---

²⁰ *Vai*-sanankäytöstä kysyvänä lausumapartikkelina ks. tarkemmin ISK 2004: § 1701.

- (8) Mulle sanoivat, että toinen on usein vähän ekaa isompi kun mahtuu paremmin kasvamaan kertaalleen venytetyssä mahassa..? **Liekö pitävän paikkaansa.** (K 329)
- (9) Aku oli yhden ihmisen koira, ja minä sain kunnian olla sen valittu. Se olisi mennyt vaikka tuleen niin pyytäessäni. Luonteessa virtaava venäläinen veriköhän **lienee tehneen** siitä myös aika puheli-aan ja kävimme paljon keskusteluja Akun kanssa. (B 353)

Nämä esimerkit ovat luonteeltaan melko neutraaleja pohdiskeluja. Tällainen neutraalius leimaa erityisesti aineiston KO-kysymyslauseita, joita tosin on vain 8 kappaletta. MI-kysymysten kohdalla on havaittavissa enemmän vaihtelua.

MI-kysymysten joukossa on muutama tapaus, jotka voidaan tulkita aidoiksi kysymyksiksi (esimerkit 10–11).

- (10) **Missäs tuo lienee olevan kuvattu?** Hyvää laatujälkeä pablolta edelleenkin, support & prospekt. (K8)
- (11) Google väittää rammimääräksi 128MB, mutta jossakin törmää väitteisiin että olisi 256MB, joten **kummin lienee olevan??** (K 3)
- (12) (A) Lienet sitten sitä mieltä, että myös The Independent muistuttaa "viherpiiperöiden hamppusaitia"?; (B) **Millä tavalla lienet tullesii** tähän johtopäätökseen? (K 315)

Erytisesti esimerkit 10 ja 11 voidaan tulkita tiedonhakukysymyksiksi, vaikka näissäkään tapauksissa vastaus ei tunnu olevan välttämätön. Esimerkissä 12 taas on kyse ehkä enemmän jonkinlaisen affektin osoittamisesta, mutta kysymykseen luultavasti odotetaan vastausta. Keskustelijoilla A ja B on erimielisyyttä, ja kysymyksellään B haastaa A:n esittämään perusteita väitteelleen. Suurimpaan osaan aineiston MI-kysymyksistä ei odoteta vastausta.

Tavallisimmin MI-kysymyslauseessa esiintyvää *lienee tekevän/tehneen* -rakennetta käytetään aineistossa spekulatiivisen arvelun tehtävässä. Kuten KO-kysymyksissäkin, ne ovat usein sävyiltään melko neutraaleja tai ainakaan niiden affektisuus ei ole luonteeltaan voimakasta. Toisissa MI-kysymyksissä kuitenkin on mukana samankaltaista voimakastakin affektisuutta, mitä on havaittavissa erityisesti verkkokeskusteluaineistossa (esimerkit 13–14).

- (13) **Mitähän oikeasti lienee tehneen**, kun koko takuukorjausta ei myöhemmin löytynytäkään autokeskuksen tietojärjestelmistä?? No nyt kun tutkin itse asian niin totesin että lukon sähköliitäntä oli hapettunut, joka on järkeenkäypä selitys kun takaluukku ei auennut kuljettajan ovestakaan. (K 351)
- (14) Edellä oleva kirjoitus todistaa, että kirjoittaja on aivan pihalla tästä maailmasta. **Mistähän lienet lainauksen sanat ottaneesi.** Jos jarkosta joskus tulee mestari, niin se on selittelyissä. (K 411)

Lienee tekevän/tehneen -rakennetta voidaan siis käyttää samalla tavoin esimerkiksi epäluulon tai väheksynnän osoittamiseen kuin *lienee*-muotoa. Affektisuutta esiintyy väitelauseissakin (esimerkit 15–16).

- (15) Savolaisilla on lisäksi joku asennevamma lastenrattaita kohtaan. Joka paikassa on portaita ja korkeuseroja, muttei kunnan luiskia. Rullatuoleja ei taida olla yhtään täällä. Tai jos on ollut, **lienevät tehneen** hukkumakuolon joltain kylää ympäröivistä lukemattomista silloista. (K 361)
- (16) Niitä oli joku 20 ja yhdestä suusta örähti "Anna tulla kukkakeppi!". Noh, lopputuloksen **lienette tietävänne?** Ai ette, asia selvä. Sen ekan löin vasurilla rappuset alas, 3 seuraavaa murskasin pelkällä katseellani. (K 522)
- (17) Virituskoneisto **lienee olevan** jonkun Groverin kopio joka ei laadultaan todellakaan ole sitä, mutta kyllä tälläkin kitaran virittää. (K 6)

Esimerkit havainnollistavat, että *lienee tekevän/tehneen* -rakenne voi ilmaista kontekstissaan joskus voimakastakin affektisuutta, kuten närkästystä, ivaa, uhoa tai vähättelyä. Suurin osa esiintymistä on kielitajuni mukaan kuitenkin affektiltaan lieviä, jopa neutraaleja. Affektiset esimerkit esiintyvät lähinnä keskusteluissa. Verkkokeskusteluaineiston perusteella *lienee*-muodon käyttäminen affektisuuden osoittamiseen onkin verkkokeskusteluille tyypillinen piirre, mikä johtuu todennäköisesti aiheiden tunnepitoisuudesta ja keskustelijoiden mahdollisuudesta esiintyä anonyymeinä tai nimimerkin suojassa.

Aineistoa tarkastellessani olen pohtinut, ilmaistaanko *lienee tekevän/tehneen* -rakenteilla mitään muuta kuin episteemistä modaalisuutta. Olen tullut samaan tulokseen kuin HS-korpuksen ja S24-aineiston *lienee*-muotojen kohdalla, että vain harvoissa tapauksissa joku muu modaliteetti voitaisiin tulkita episteemisen lisäksi (esimerkit 18–19).

- (18) Haaveissani on aina ollut hiihtää Suomenlahden yli. Onnistuisikohan se tänä talvena? Viimeksi se **lienee olleen** mahdollista joskus 1960-luvulla. (K 139)
- (19) Chichimeekeiksi kutsutaan ihmisiä, jotka saapuivat ajoittain aaltolina pohjoisesta Meksikon laaksoon, jossa oli merkittävä kulttuurikeskittymä. He **lienevät lähteneen** liikkeelle kuivuuden takia. (A 533)

Esimerkin 18 voisi tulkita sisältyvän dynaamisen mahdollisuuden alaan. Se implikoi, että 1960-luvulla vallinneet luonnonolot ovat luultavasti mahdollistaneet Suomenlahden yli hiihtämisen. Esimerkki 19 voidaan lukea dynaamisen välttämättömyyden alaan. Chichimeekit ovat joutuneet lähtemään liikkeelle olosuhteiden pakosta. Nähdäkseni päällimmäinen merkitys näissäkin on kuitenkin episteeminen, joten *lienee tekevän/tehneen* -rakenne näyttäisi väite-

lauseissa ilmaisevan lähes yksinomaan episteemistä mahdollisuutta yleiskielen potentiaalintapaan.

Lähes kaikki aineistoni *lienee tehneen* -rakenteet viittaavat selvästi menneeseen aikaan ja *lienee tekevän* -rakenteet joko viittaushetkeen tai tulevaisuuteen, kuten 1. ja 2. partisiipin toisistaan poikkeavien aikaviittausten perusteella voisi olettaakin. Aineistossa on myös harvoja poikkeuksia. Esimerkeissä 20 ja 21 *lienee tekevän* -rakenne viittaa poikkeuksellisesti menneeseen, joskin tulkinta syntyy siitä, että *lienee*-muodosta on muodostettu imperfekti *lieni*.

- (20) Joku Aarresaari tai Seikkailujen saari se **lieni olevan** (oma käänös). Katselin sitä joitain kertoja ranskankieliseltä TV5 kanavalta. (K 71)
- (21) mutta tästä voidaan vetää johtopäätös että radalla *lienee* / **lieni olevan** ainakin kolme vastaavaa "suoja-aluetta" (K 72)

Lienee-muodon imperfektimuodosteita esiintyy myös S24-aineistossa (ks. luku 4.3). *Lienee tekevän/tehneen* -rakenteiden aineistossa *lieni*-imperfektejä esiintyy esimerkkien 20 ja 21 lisäksi kolmesti 2. partisiipin yhteydessä (esimerkit 22 ja 23).

- (22) 1800-luvun alussa kun muutto Amerikkaan lisääntyi, samalla tappelusta tuli raaempaa. Tähän paaluun tekemiseen merkittävin **lieni olleen** Napoleon, jota monet pitävät kaikkien aikojen parhaimpana tappelijana. (B 149)
- (23) Piti ajaa, ni ei kerennyt ihan kaikkee bongailta, mutta noin joka neljäs auto oli joku sarjassamme 80 **Lienivät tulleen** täältä [URL-osoite] (K 312)

Nämä imperfektimuodosteet ovat satunnaisuudestaan huolimatta kiinnostavia. Esimerkkien 20–23 *lieni tekevän/tehneen* voitaisiin luontevasti korvata potentiaalintapaan, mutta jostakin syystä kirjoittajat ovat päätyneet käyttämään *lieni*-imperfektimuodostetta partisiipin genetiivimuodon kanssa.

Olen havainnut, että useimmiten aineistoni *lienee tekevän* -rakenteet voitaisiin korvata yleiskielen potentiaalintapaan ja *lienee tehneen* -rakenteet potentiaalintapaan perfektillä merkityksen juuri muuttumatta, joskin toisinaan sanajärjestyksen muutos olisi tarpeen. Epämuodollisessa kielessä korvaaminen ei kuitenkaan aina tunnu täysin luontevalta, sillä yleiskielen potentiaalintapaan käyttäminen saattaa muuttaa lauseen sävyä astetta muodollisempaan suuntaan. Tavallisesti *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen korvaaminen yleiskielen potentiaalimuodolla kuitenkin kävisi päinsä, ja luontevinta se tuntuu olevan myöntömuotoisten väitelauseiden, *lienee tehneen* -rakenteiden ja *olla*-verbistä muodostettujen rakenteiden kohdalla.

Vaikuttaa siltä, että *lienee tekevän/tehneen* -rakennetta käytetään pitkälti samaan tapaan kuin yleiskielen potentiaalia. Se esiintyy lähinnä väitelauseissa ja saa tavallisesti episteemisen todennäköisyyden tai mahdollisuuden merkityksen. Sitä voidaan käyttää affektisuuden ilmaisemiseen, mutta aineistoni perusteella affektisuus on useimmissa tapauksissa lievää, jopa olematonta. Epämuodollisemmassa kielenkäytössä *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen korvaaminen yleiskielen potentiaalilla ei aina ole täysin luontevaa, joten se saattaa olla merkitysvivahteeltaan jossain määrin yleiskielen potentiaalia arkisempi ilmaus.

5.2 *Lienee tekevän/tehneen* -rakenteen kokoavaa tarkastelua

Analyysini perusteella *lienee tekevän/tehneen* -rakennetta esiintyy hyvin erilaisissa tekstilajeissa, jotka aineistossani olen jakanut karkeasti kielen muodollisuusastetta noudatellen keskusteluihin, blogeihin ja asiateksteihin. Vaikka suurin osa esiintymistä on odotetusti varsin puhekielimäisenkin kielenkäytön sallivissa keskusteluissa, niitä on huomattava määrä myös muodollista kieltä vaativissa tekstilajeissa, joita kutsun asiateksteiksi. Yleiskielen potentiaalinen tapaan rakenne esiintyy pääasiassa väitelauseissa, jolloin se tavallisimmin saa episteemisen mahdollisuuden tai todennäköisyyden merkityksen. Väitelauseiden joukkoon mahtuu myös affektisia toteamuksia, mutta valtaosa esiintymistä on tulkittavissa affektiltaan lieväksi.

Kysymyslauseille *lienee tekevän/tehneen* -rakenne antaa retorisen sävyn. Kysymykset ovat enimmäkseen pohdiskelevia ja sävyiltään melko neutraaleja, vaikka joukkoon mahtuu myös affektisempia esiintymiä. Kysymyslauseita on aineistossa ylipäätään vähän, joten niiden perusteella ei voi sanoa mitään kovin varmaa siitä, kuinka *lienee tekevän/tehneen* -rakenne kysymyslauseissa käyttäytyy. Aineistoni kysymyslauseet sijoittuvat lähes kokonaan keskusteluihin, kun taas asiateksteissä ei ole kysymyslauseita lainkaan. Tämä tukee jo aiemman tutkimuksen sekä sanomalehti- ja verkkokeskusteluaineistojeni perusteella tehtyä päätelmää, että *lienee*-muodon sisältävät kysymyslauseet ovat sävyiltään jossain määrin epämuodollisia. Tosin kysymyslauseiden ei ylipäätään voida olettaa olevan kovin tavallisia tyyliltään raportoivissa tai esittelevissä teksteissä, joista yleiskielisiä tekstilajeja edustava aineisto pitkälti koostuu.

Aineistossani olevien esiintymien perusteella näyttäisi siltä, että *lienee tekevän/tehneen* -rakenne on funktioltaan lähellä nykyisen yleiskielen potentiaalia. Tähän viittaa paitsi väitelauseiden suuri osuus ja kysymyslauseiden niukkuus koko aineistossa myös se, että *lienee* esiintyy lähes aina pitkässä potentiaalisen tunnuksen sisältävässä muodossaan. Rakenteen käytöstä syntyykin vaikutelma, että se ehkä toisinaan mielletään jossain määrin muodolliseksi tai että sen avulla pyritään jollakin tapaa korrektiin ja hieman muodollisempaan ilmaisutapaan.

Kieliopin sääntöjen mukaisen potentiaalin muodostaminen ei kuitenkaan syystä tai toisesta onnistu tai tunnu luontevalta. Potentiaalin muodostamisen on todettu olevan monille kielenkäyttäjille vaikeaa (esim. Forsberg 1998: 19 ja siinä mainitut lähteet). *Lienee*-muoto voi tuntua kuitenkin tutulta, koska se on muita potentiaalimuotoja taajemmin ja laajemmin käytetty sekä *olla*-verbin yleisyyden että mahdollisesti potentiaalimuodosta irtautuneen käyttönsä vuoksi. Toisaalta myös *näkyä tekevän* -tyyppiset partisiippirakenteet ovat kielenkäyttäjille oletettavasti tutumpia kuin potentiaali ja siksi luontevampia muodostaa verbistä kuin verbistä.

Oletan, että *lienee tekevän/tehneen*-rakenne on analoginen muodoste, joka perustuu samanmuotoisen yleisvaikutelmaverbiin liittyvän partisiippirakenteen tarjoamaan malliin. Tällaisen *näkyä tekevän* -muotoisen rakenteen kieliopillistumiskehitystä hahmottelen luvussa 2.2.3. Alkuaan huomioni kiinnitti rakenteiden morfologinen yhdenmukaisuus, mutta niiden semanttinen samankaltaisuus on nähdäkseni aivan yhtä tärkeää. Suurin ero *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen ja sen malliksi oletetun rakenteen välillä on, että yleisvaikutelmaverbin kanssa järjestyvät partisiippirakenteet ovat luonteeltaan evidentialisia: yleisvaikutelmaverbien perusmerkitys viittaa siihen, että tieto on saatu jonkin aistihavainnon kautta. On kuitenkin havaittu että aistihavaintomerkitys on joissakin yhteyksissä haalistunut ja abstraktistunut siinä määrin, että rakenteen merkityksen kannalta on yhdentekevää, käytetäänkö siinä esimerkiksi verbiä *näyttää* vai *tuntua*. Tällöin rakenteen funktio on lähinnä episteeminen, jonkin asiointilan epävarmaksi osoittaminen. Aistihavaintomerkitys on kuitenkin kontekstista riippuen mahdollinen, sillä kieliopillistumisprosessille tyypilliseen tapaan vanhat ja uudet merkitykset elävät rinnakkain.

Olellainen ero *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen ja sen malliksi olettamani yleisvaikutelmaverbiin liittyvän partisiippirakenteen välillä on, että *lienee* kantaa epävarmuuden merkitystä myös yksin, kun taas yleisvaikutelmaverbit eivät partisiippirakenteesta irrallaan näin tee. Tällä ei kuitenkaan ole merkitystä silloin, kun rakennetta käytetään episteemistä merkitystä ilmaisevana modaalirakenteena. Voitaisiinkin ajatella, että *lienee*-muodon käyttäminen rakenteessa on looginen askel yleisvaikutelmaverbiin liittyvän partisiippirakenteen kieliopillistumiskehityksessä.

6 LOPUKSI

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut *lienee*-muodon käyttöä ja merkityksiä nykysuomessa sanomalehtiaineiston ja verkkokeskusteluaineiston avulla. Aineistojen valintaa on ohjannut toive saada monipuolinen kuva *lienee*-muodon käytöstä. Olen selvittänyt, millaisissa rakenteissa, funktioissa ja merkityksissä *lienee*-muoto esiintyy toisaalta sanomalehtikielessä, toisaalta verkkokeskustelujen kielessä. Olen myös tarkastellut näiden kahden aineiston välisiä eroja ja vertaillut niitä yleiskielen ja murteiden potentiaalikäytön välillä aiemmin havaittuihin eroihin. Erityinen mielenkiintoni on kohdistunut *lienee*-muodon yleiskielestä poikkeavaan käyttöön, etenkin niin kutsuttuun *lienee tekevän/tehneen* -rakenteeseen, jonka arvelen olevan suhteellisen uusi kielenilmiö. Olen selvittänyt rakenteen tehtäviä ja merkityksiä erillisen aineiston avulla ja vertaillut havaintojani *lienee*-muodon ja yleensä potentiaalin saamiin tehtäviin ja merkityksiin. Lisäksi olen pohtinut rakenteen mahdollista syntytaustaa.

Lienee-muodon tarkastelu kahdessa erityyppisessä aineistossa on ollut antoisaa ja havainnollistanut *lienee*-muodon käytön kirjoa, joka ylittää useimpien kielioppikirjojen kuvausten rajat. Aiemmin on havaittu eroja yleiskielen potentiaalin ja murteiden potentiaalin käytön välillä, ja oletin, että samantyyppisiä eroja voidaan havaita *lienee*-muodon käytössä pääasiassa yleiskielisen sanomalehtiaineiston ja vapaan kielenkäytön sallivan verkkokeskusteluaineiston välillä. Aineistojen välillä onkin havaittavissa joitakin odotuksenmukaisia eroja. Lisäksi erityisesti verkkokeskustelujen kielenkäyttö osoittaa, etteivät kielenkäyttäjät aina hahmota *lienee*-muotoa *olla*-verbin modukseksi, jona se yleiskielessä tunnetaan. Verkkokeskusteluaineisto myös havainnollistaa *lienee*-muodon itsenäisiä käyttötapoja.

Tässä luvussa hahmottelen kokonaiskuvaa *lienee*-muodon käytön kirjosta sen perusteella, mitä olen havainnut sanomalehtikielessä, verkkokeskustelukielessä ja *lienee tekevän/tehneen* -rakenteeseen keskittyvässä aineistossani. Aineistot valottavat *lienee*-muodon käyttöä ja kehityskulkuja eri puolilta ja osallistuvat yhtäläisesti muodon kokonaiskuvan luomiseen. Lopuksi pohdin mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

6.1 *Lienee*-muodon kokonaiskuva

Yleiskielen potentiaalin sanotaan tavallisesti ilmentävän episteemistä mahdollisuutta tai todennäköisyyttä väitelauseessa. Kysymyslauseisiin sen taas on sanottu tuovan retorisen sävyn. (Mm. ISK 2004: § 1597–1598.) Nämä kuvaukset sulkevat alaansa myös *lienee*-muodon, joka yleiskielessä tunnetaan vain *olla*-verbin potentiaalimuotona. Murteissa potentiaalin käytön on

kuitenkin havaittu olevan huomattavasti monivivahteisempaa. Lisäksi *lienee*-muodolla on muista potentiaalimuodoista poikkeavia käyttötapoja modaalisena verbinä ja partikkelina.

Sanomalehtikielen ja verkkokeskustelujen *lienee*-muotojen käytössä on paljon yhteistä. Aineistojen *lienee*-muotojen esiintymistä valtaosa on yleiskielen mallin mukaisia *olla*-verbin potentiaalinen preesens- ja perfektimuotoja. Enimmäkseen *lienee*-muodot esiintyvät 3. persoonan preesensissä, suurin osa niistä sijoittuu väitelauseisiin, ja tavallisimmin ne ilmaisevat episteemistä mahdollisuutta tai todennäköisyyttä. Aineistojen välillä on kuitenkin myös monia eroja, joiden selvittäminen on ollut yksi tutkimustehtävistäni.

Suurimmat aineistojen väliset erot keskittyvät *lienee*-muodon käytön laajuuteen ja vivahteikkuuteen. Verkkokeskusteluissa *lienee*-muodon käyttö vaikuttaa olevan monipuolisempaa kuin sanomalehtikielessä, mikä heijastaa yleiskielen ja murteiden potentiaalikäytön välistä eroa. Väitelauseiden kohdalla ero näkyy siten, että sanomalehtikielessä *lienee*-muodolla ilmaistaan lähinnä episteemistä todennäköisyyttä ja mahdollisuutta melko kapea-alaisesti, kun taas verkkokeskusteluaineistossa variaatio ilmaistujen varmuusasteiden välillä on suurempaa. Lisäksi verkkokeskustelujen esiintymiin liittyy useammin ja voimakkaampia tunnepitoisia sävyjä kuin sanomalehtiaineistossa.

Kysymyslauseissa *lienee*-muodon käytön moninaisuus korostuu. Kysymyslauseissa *lienee*-muotoa käytetään eriasteiseen pohdiskeluun, puhujan epävarmuuden osoittamiseen ja affektisuuden ilmaisemiseen. Lisäksi *lienee* pehmentää kysymyksen sävyä ja antaa vastaanottajalle mahdollisuuden valita, vastatako kysymykseen vai ei. Murteiden potentiaalikäytössä kysymyslauseet ovat enemmistönä, mutta sekä sanomalehti- että verkkokeskusteluaineistoni *lienee*-muodoista valtaosa esiintyy väitelauseissa. Verkkokeskusteluaineistossa kysymyslauseita on kuitenkin selkeästi enemmän. Verkkokeskustelujen kysymyksistä suurin osa on kysymyssana-alkuisia MI-kysymyksiä, kun taas sanomalehtiaineistossa *-kO*-partikkelilla muodostetut vaihtoehtokysymykset eli KO-kysymykset ovat enemmistönä. KO-kysymykseen *lienee* tuo mukanaan spekuuloivan, pohdiskelevan merkityksen. Ilman potentiaalisen tunnusta esiintyvät *lie*-muodot painottuvat kysymyslauseisiin. Verkkokeskusteluaineiston *lie*-muodoista suurin osa on MI-lauseissa, sanomalehtiaineiston puolestaan KO-lauseissa.

Lienee-muodon sisältävät kysymykset eivät juuri koskaan ole aitoja tiedonhakuun tähtääviä kysymyksiä, mutta osa verkkokeskusteluaineiston kysymyslauseista voidaan tulkita kysymyksiksi, joihin toivotaan vastausta. Kysyvyyden skaala on siis verkkokeskusteluaineistossa laajempi kuin sanomalehtiaineistossa. Sanomalehtikielessäkin esiintyy erilaisia kysymyslauseita, mutta niitä ei ole kovin paljon. Lisäksi niiden ilmaisema kysyvyyden asteikko on kapeampi ja niiden mahdollisesti sisältämä affektisuus lievempää kuin verkkokeskustelujen

kysymyksissä. Suurin osa sanomalehtiaineiston kysymyslauseista on sävyltään neutraalihkoja retorisia kysymyksiä.

Erityisesti verkkokeskusteluissa *lienee* saa käyttöä, joka on *olla*-verbin potentiaalikäytöstä irtautunut ja on siten nyky-yleiskielen normien vastaista. Yleisin ja ehkä tunnetuin tällaisista käyttötavoista on *lienee*-muodon käyttö partikkelina toisen finiittiverbin yhteydessä, mistä on mainintoja ainakin 1960-luvulta alkaen. Partikkelina käytetty *lienee* on yleisin juuri kysymyssanan yhteydessä, jolloin se tavallisimmin esiintyy ilman potentiaalinn tunnusta lyhyessä *lie*-muodossa. Voidaankin puhua niin kutsutusta *mikä lie* -kiteymästä, joka toimii lauseessa kokonaisuutena jonkinlaisena affektista sisältöä tuovana indefiniittisenä määritteenä tai lisänä (ks. myös Forsberg 1998: 404). Tällainen tulkinta syntyy erityisesti silloin, kun *mikä lie* liittyy läheisesti sitä seuraavaan tai edeltävään nominiin. Tällöin *mikä lie* -kysymys on funktioltaan arveleva väite, johon voi sisältyä affektisuutta. Affektisuus on tyypillisesti eriasteista vähätellyä, ivaa tai hämmästyttävää ja voi olla voimakastakin. Liittyessään läheisesti finiittimuotoiseen verbiin *mikä lie* voitaisiin usein korvata liitepartikkelin sisältävällä muodolla *mikähän*. Muodon redusoituminen juuri kysymyslausekontekstissa viittaa siihen, että *lie* on kysymyslauseyhteydessä keskellä kieliopillistumisprosessia, joka saattaa tässä kontekstissa johtaa *lie*-muodon partikkelistumiseen laajemminkin.

Väitelauseissa *lienee*-partikkeliä esiintyy vain verkkokeskusteluaineistossa, ja tällöin se on tavallisesti pitkässä tunnuksellisessa asussaan. Kieltoverbin yhteydessä se saattaa olla joko muodossa *ei liene* tai *ei lienee*. Kiinnostavaa kuitenkin on, että joissakin tapauksissa kieltoverbin yhteydessä esiintyy yksikön 3. persoonan *lienee*-muoto myös silloin, kun se on lauseen ainut verbi (esim. *se ei lienee niiden vika*). On mahdollista, että *lienee* muodon kohdalla on alkanut esiintyä jonkinlaista kiteytymistä yksikön 3. persoonan muotoon, onhan se siinä muodossa kaikkein yleisin. Kieltoverbin yhteydessä tämän voi olettaa käyvän melko huomaamattomasti, sillä vain kieltoverbiä taivutetaan persoonamuodoissa. Tunnuksittoman *lie*-muodon kiteytyminen yksikön 3. persoonan muotoon näyttäisi olevan pidemmällä, sillä aineistosta löytyy vain kolme lyhyttä toteamusta, joissa se esiintyy yksikön 1. tai 2. persoonan muodossa.

Aineistossa esiintyy myös *lienee*-muodon verbikäyttöä, jollaisesta on jonkin verran havaintoja suomen murteista mutta joka näyttää saaneen myös uusia muotoja. *Lienee* esiintyy modaaliverbinä *lienee tekevän/tehneen* -rakenteessa, jota ei varhaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa mainita. Verrattaessa *lienee tekevän/tehneen* -rakennetta *lienee*-muodon käyttöön sanomalehtiaineistossa ja verkkokeskusteluaineistossa huomataan, että sen käyttö on lähempänä sanomalehtikielen käyttötapoja. *Lienee tekevän/tehneen* -rakenteita sisältävässä aineistossani kysymyslauseita on vielä vähemmän kuin Helsingin Sanomien korpuksessa, ja lähes

kaikki *lienee*-muodot esiintyvät potentiaalilin tunnuksen sisältävässä muodossa. Ne ilmaisevat pääasiassa episteemistä todennäköisyyttä, ja suurin osa niistä on affektiltaan lieviä.

Tuntuu siltä, että *lienee tekevän/tehneen* -rakenne koetaan sävyltään jossain määrin muodolliseksi. Aineistoni esiintymistä noin viidennes onkin peräisin tekstilajeista, joissa odotetaan yleiskielistä kieliasua. Usein rakenne olisi korvattavissa nyky-suomen potentiaalilin preesensillä (*lienee tekevän* -rakenteet) tai perfektillä (*lienee tehneen* -rakenteet). Epämuodollisessa kielessä rakenteen korvaaminen yleiskielen potentiaalilla ei kuitenkaan aina ole kovin luontevaa, joten ilmeisesti *lienee tekevän/tehneen* -rakenne katsotaan jollain tapaa sävyltään astetta epämuodollisemmaksi ja vapaaseen kielenkäyttöön sopivammaksi kuin potentiaalimuoto yleensä. Tämä saattaa johtua toisaalta potentiaalilin ja sen muodostustavan mahdollisesta vieraudesta, toisaalta partisiippirakenteen tuttuudesta, vaikka finiittiverbinä onkin tässä tapauksessa partisiippirakenteen yhteydessä epätyypillinen *lienee*. Lisäksi *lienee*-muoto on kielenkäytössä muita potentiaalimuotoja frekventimpi.

Osana *lienee tekevän/tehneen* -rakennetta *lienee* näyttää osallistuvan intransitiiviverbin kanssa järjestyvän partisiippirakenteen (esim. *näkyä tekevän*) kieliopillistumiskehitykseen. Rakenteen finiittiverbin on havaittu olevan leksikaalisesti melko rajattu lähinnä evidentialisiin yleisvaikutelmaverbeihin. Lisäksi rakenteessa esiintyviin yleisvaikutelmaverbeihin liittyvä aistivaikutelmamerkitys on joissain tapauksissa hämärtynyt niin, että rakenne ilmaisee lähinnä puhujan epävarmuutta potentiaalimuodon tapaan. Rakenteen merkitys on tällaisissa tapauksissa kokonaisuudessaan abstraktistunut, mikä on kieliopillistumiskehitykselle tyypillistä (esim. Bybee 2003). Toisaalta *lienee* on jo aiemmin saanut myös *olla*-verbin potentiaalista irrallista käyttöä kantaen kuitenkin mukanaan potentiaalilin perusmerkitystä. *Olla*-verbistä irtautumiseen on saattanut vaikuttaa *lie*-verbivartalon poikkeavuus muista *olla*-verbin vartaloista. Lisäksi *lienee*-muodon voi yleisluonteisen merkityksensä vuoksi ajatella olevan altis siirtymään kieliopillistuviin rakenteisiin (ks. esim. Bybee 2003). Nämä seikat yhdessä saattavat edesauttaa kehitystä, jossa *lienee* modaaliverbinä voi siirtyä osaksi intransitiiviverbiin liittyvää partisiippirakennetta.

Lienee-muodon on havaittu kielenkäytössä esiintyvän niin verbimoduksena, modaalipartikkelina kuin modaaliverbinäkin. Sanomalehtiaineiston ja verkkokeskusteluaineiston vertailu on osoittanut, että muodon käyttö on vapaassa kielenkäytössä monipuolisempaa, ja se saa tehtäviä muun muassa varauksen, affektisuuden ja indefiniittisyyden ilmaisimena. Aineistoni perusteella näyttää siltä, että *lienee* on verkkokeskustelujen kielessä yleisempi kuin sanomalehtikielessä. Tämä voi ainakin osin johtua siitä, että vapaassa kielenkäytössä *lienee*-muodolla on muitakin käyttötapoja kuin *olla*-verbin potentiaali ja että *mikä lie* -kiteymän si-

sältävät kysymykset ovat tavallisia erityisesti epämuodollisissa yhteyksissä. Moninaisista käyttötavoistaan huolimatta *lienee* vaikuttaa aina kantavan mukanaan episteemistä peruserkitystä.

6.2 Jatkotutkimuksen aiheita

Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt yksinomaan *lienee*-muodon ja sen käyttöyhteyksien tarkasteluun. Suomen yleisimmän verbin eli *olla*-verbin potentiaalimuotona se kertonee jotain myös potentiaalin käytöstä yleisellä tasolla, mutta toisaalta muodolla on erityispiirteitään, jotka tekevät siitä poikkeavan muihin potentiaalimuotoihin verrattuna. Muodon varioivuus on tehnyt siitä kiinnostavan tutkimuskohteen, mutta jatkossa myös koko potentiaalin kentän laajempi kartoittaminen nykysuomen kontekstissa olisi mielekästä. Potentiaalin kenttä näyttää olevan liikkeessä, mutta se on kuitenkin verrattain vähän tutkittu alue.

Tutkimukseni antaa viitteitä siitä, että *lienee*-muoto on vapaamuotoisessa kielenkäytössä frekventimpi kuin sanomalehtikielessä. Muodon erityispiirteistä johtuen ei ole kuitenkaan itsestään selvää, onko frekvenssiero samansuuntainen myös muiden potentiaalimuotojen kohdalla. Tätä olisi kiinnostavaa selvittää. Jatkotutkimuksessa olisi hyvä pyrkiä ottamaan huomioon myös alueelliset erot potentiaalin käytössä, sillä murteiden potentiaalin tutkimus osoittaa, että alueelliset erot voivat olla huomattavia (Forsberg 1998). Alueellisten erojen huomioiminen tosin aiheuttaa haasteita aineiston hankinnalle, eikä se tässä tutkimuksessa ollut mahdollista. Potentiaalin produktiivista taitoa ja muodon tuntemusta alueellisesti ja eri ikäryhmissä olisi myös kiinnostavaa selvittää. Tämä onnistuisi kyselytestitutkimuksen avulla. Myös kansanlingvistinen näkökulma, jossa selvitetään erilaisen potentiaalikäytön hyväksyttävyyttä eri-ikäisten kielenkäyttäjien keskuudessa, voisi olla yksi jatkotutkimuksen sivujuonne.

Tämän tutkimuksen myötä on noussut esiin kysymyksiä, jotka ohjaavat tutkimusta myös potentiaalin piirin ulkopuolelle. Kiinnostava ja tutkimuksen arvoinen seikka olisi intransitiiviverbiin liittyvän partisiippirakenteen käytön ja merkitysten tarkastelu. On viitteitä siitä, että rakenteen finiittiosan verbit rajoittuvat pitkälti evidentialisiin yleisvaikutelmaverbeihin ja että rakenteen merkitys on joissain yhteyksissä abstraktistunut ilmaisemaan lähinnä epävarmuutta. Tarvitaan kuitenkin jatkotutkimusta selvittämään, kuinka laajaa abstraktistuminen on. Olen tässä tutkimuksessa kiinnittänyt huomiota siihen, että partisiippirakenne voi liittyä *lienee*-verbiin muodostaen niin kutsutun *lienee tekevän/tehneen* -rakenteen. Tässä tapauksessa rakenne on vailla minkäänlaista aistihavainnon tai evidentialisuuden merkitystä. Viime aikoina olen havainnut kielenkäytössä tapauksia, joissa partisiippirakenne on esiintynyt

myös muiden modaaliverbien kuin *lienee*-verbin kanssa. Esimerkkejä on tullut vastaan ainakin verbeistä *saattaa*, *mahtaa* ja *taitaa*²¹. *Lienee*-verbin käyttö modaaliverbinä partisiippirakenteen kanssa saattaa siis olla osa laajempaa kuviota, jossa rakenne kieliopillistuu yhä pidemmälle saaden yhä puhtaammin modaalirakenteen luonteen. Ilman tarkempaa ja laajempaa tutkimusta tästä ei kuitenkaan voida sanoa mitään varmaa.

Lienee-muodon tutkiminen on ollut antoisaa. *Lienee* on osoittautunut monimuotoiseksi kielenyksiköksi, joka on saanut kielenkäytössä useita tehtäviä. Jo 1960-luvulla *lienee*-muodon partikkelikäyttö sai pohtimaan, kuinka potentiaalinen funktio ja muodostaminen ovat kielenkäyttäjien mielessä hämärtyneet ja kuinka *lienee*-sanaa ei enää ymmärretä *olla*-verbin muodoksi (ks. Penttinen 1962). Näyttää siltä, että sittemmin *lienee* on jatkanut uusien käyttöalojen valtaamista säilyttäen tosin vakaasti myös aiemmat käyttötapansa. Merkitykseltään melko yleisluonteisena muotona *lienee* saattaa myös jatkaa kehityskulkuaan kielen alati muuttuvassa kentässä ja tarjota kielentutkijoille pohdittavaa myös tulevaisuudessa.

---

²¹ Esim. *Ääni saattaa tulleen pakoputken vaihdon jälkeen; Kumpi nyt mahtaa olevan oikeassa?; Mellakkapoliisi taitaa saavan aivan saman palkan työstään vaikka ei joutuisikaan rauhoittamaan väkivaltaiseksi yltynyttä melakkaa.*

LÄHTEET

- BYBEE, JOAN 2003: Mechanism of change in grammaticization: the role of frequency. – Richard Janda & Brian Joseph (toim.), *Handbook of historical linguistics* s. 602–623. Oxford: Blackwell.
- BYBEE, JOAN – PERKINS, REVERE – PAGLIUCA, WILLIAM 1994: *The evolution of grammar: Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: The University of Chicago Press.
- CRYSTAL, DAVID 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ELORANTA, VILLE 2013: Kiirettä ja suuria tunteita – Kielenhuoltoa Helsingin Sanomissa. – *Kielikello* 2/2013 s. 20–21.
- FORSBERG, HANNELE 1998: *Suomen murteiden potentiaali. Muoto ja merkitys*. SKST 720. Helsinki: SKS.
- 1993: *Suomen murteiden potentiaali. Morfologista, syntaktista ja semanttis-pragmaattista tarkastelua*. Suomen kielen lisensiaatintyö. Joensuun yliopisto.
- FORSMAN SVENSSON, PIRKKO 2001: Potentiaali varhaisnykysuomen kynnyksellä. – *Sananjalka* 43 s. 7–23.
- 1996: 1600-luvun proosan ja runokielen potentiaaleja. – *Virittäjä* 100 s. 204–217.
- 1983: *Satsmotsvarigheter i finsk prosa under 1600-talet : participial-konstruktionen och därmed synonyma icke-finita uttryck i jämförelse med språkbruket före och efter 1600-talet*. Helsinki: SKS.
- FRAWLEY, WILLIAM 1992: *Linguistic semantics*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. SKST 350. Helsinki: SKS.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 4., korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.
- HODGES, HANNA-RIIKKA 2010: Potentiaali muutoksessa. *Kielikuvia* 2/2010 s. 27–36.
- HOPPER, PAUL J. – TRAUOGOTT, ELIZABETH CLOSS 2003: *Grammaticalization*. 2. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- HÄKKINEN, KAISA 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- 1985: *Suomen kielen äänne- ja muotorakenteen historiallista taustaa*. Turku: Åbo Akademi.

- IKOLA, OSMO 2001: *Nykysuomen opas*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 65. Turku: Turun yliopisto.
- 1994: Potentiaali ensimmäisessä suomalaisessa Raamatussa ja vähän muuallakin. – *Sananjalka* 36 s.19–35.
- 1978: *Lauseenvastikeoppia. Nykysuomen lauseenvastikkeiden ja niihin verrattavien rakenteiden selvittelyä*. 2. painos. Tietolipas 76: Helsinki: SKS.
- IKOLA, OSMO – PALOMÄKI, ULLA – KOITTO, ANNA-KAISA 1989: *Suomen murteiden lauseoppia ja tekstikielioppia*. Helsinki: SKS.
- ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. SKST 950. Helsinki: SKS.
- ITKONEN, ESA 2005: *Analogy as structure and process: Approaches in linguistics, cognitive psychology and philosophy of science*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- JÄRVINEN, PETTERI 1996: *Internet – muutostekijä*. <http://www.pjoy.fi/kirjat/imuutos/luku03b.htm> (26.1.2014).
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1992: *Modal expressions in Finnish*. Studia Fennica Linguistica 2. Helsinki: SKS.
- LAAKSO, JOHANNA 2001: The Finnic languages. – Östen Dahl & Maria Koptjevskaja-Tamm (toim.), *Circum-Baltic languages: typology and contact. Volume 1. Past and Present* s. 179–212. Studies in Language Companion Series, vol. 54. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- LAANEST, ARVO 1975: *Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.
- LAHDENMÄKI, ARI 2001: Arkisen ja asiatyylin rajamailla. – *Kielikello* 1/2001 s. 16–17.
- LARJAVAARA, MATTI 2007. *Pragmasemantiikka*. SKST 1077. Helsinki: SKS.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2000: Sinulle on postia!. – *Kielikello* 1/2000 s. 24–28.
- LYONS, JOHN 1977: *Semantics* 1–2. Cambridge: Cambridge University Press.
- MARTINIUS, MATTHIAS 1689: *Hodegus Finnicus*, Holmiae. Näköispainos. Helsinki: SKS, 1968.
- MATIHALDI, HILKKA-LIISA 1980: *Nykysuomen modukset II. Kvantitatiivinen analyysi*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 20. Oulu: Oulun yliopisto.
- 1979: *Nykysuomen modukset I. Kvalitatiivinen analyysi*. Acta Universitatis Oulensis, Series B Humaniora No. 7, Philologica No. 2. Oulu: Oulun yliopisto.

- MEILLET, ANTOINE 1997 [1912]: Kieliopillisten muotojen kehitys. – Lea Laitinen & Tapani Lehtinen (toim.), *Kieliopillistuminen. Tapaustutkimuksia suomesta* s. 6–19. Kieli 12. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- NUYTS, JAN 2006: Modality: Overview and linguistic issues. – William Frawley (toim.), *The expression of modality* s. 1–26. Expression of Cognitive Categories ECC 1. Berlin: Mouton de Gruyter.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. Helsinki: SKS
- PAJUNEN, ANNELI 2003: HS2000-korpus. Helsingin Sanomat 2000–2001. Tietokanta, morfosyntaktinen analysointi: FDG-jäsennin, Connexor, haku ContextMill, n. 31 milj. sanamuotoa.
- 2001: *Argumenttirakenne: asiointilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: SKS.
- PALMER, F. R. 2001: *Mood and modality*. Second edition Cambridge: Cambridge University Press.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Helsinki: WSOY.
- PENTTINEN, YRJÖ 1962: Kummallinen *lienee*. – *Virittäjä* 1962 s. 195.
- PETRAEUS, AESCHILLUS 1649: *Linguae Finnicae brevis insitutio*. Aboae. Näköispainos. Helsinki: SKS, 1968.
- PORTNER, PAUL 2009: *Modality*. Oxford: Oxford University Press.
- SAVOLA, TEA 1987: Neljän merkkivuoden mahtotapa. Potentiaalinen käyttöä neljän vuosikymmenen välein: Suometar 1847, Uusi Suometar 1887, Uusi Suomi 1927 ja 1967. – *Virittäjä* 91 s. 503–513.
- SETÄLÄ, E. N. 1928 [1900]: *Suomen kielen oppikirja alkeisopetusta varten*. 12. painos. Helsinki: Otava.
- SETÄLÄ, E. N. – NIEMINEN, KAARLO 1963 [1939]: *Suomen kielen oppikirja*. Kolmannentoista painoksen muuttumaton lisäpainos. Helsinki: Otava.
- SETÄLÄ, E. N. – NIEMINEN, KAARLO – OJAJÄRVI, AULIS 1973 [1964]: *Suomen kielen oppikirja*. 23. painos. Helsinki: Otava.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä*. Etymologinen sanakirja. 2 L–P. Helsinki: SKS & Kotimaisien kielten tutkimuskeskus 1995.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia

- SKTS = Saukkonen, Pauli – Haipus, Marjatta – Niemikorpi, Antero – Sulkala, Helena 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Helsinki: WSOY.
- THIEROFF, ROLF 2010: Moods, moods, moods. – Björn Rothstein & Rolf, Thieroff (toim.), *Mood in the languages of Europe* s. 1–29. Studies in Language Companion Series 120. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- TRAUGOTT, ELIZABETH CLOSS 2006: Historical aspects of modality. – William Frawley (toim.), *The expression of modality* s. 107–139. Expression of Cognitive Categories ECC 1. Berlin: Mouton de Gruyter.
- 2003: Constructions in grammaticalization. – Richard Janda & Brian Joseph (toim.), *Handbook of historical linguistics* s. 624–647. Oxford: Blackwell.
- UUSI-HONKO, VERONICA 2009: *Havaintoja suomen kielen potentiaalista*. Pro gradu -tutkielma. Åbo Akademin humanistinen tiedekunta.
- VHAEL, BARTHOLDUS, G. 1733: *Grammatica Fennica*. Aboae. Pipping 550. Näköispainos. Helsinki: SKS, 1968.